

Vrouwen en nationaal beleid over duurzame ontwikkeling

Vergelijkend onderzoek naar de participatie en invloed van vrouwen bij duurzaamheidsbeleid.

Masterscriptie Geschiedenis van politiek en maatschappij

Faculteit Geesteswetenschappen
Universiteit Utrecht, juni 2019

F. de Beuze (Fieke)

Naam: Fieke de Beuze

Titel: Vrouwen en duurzame ontwikkeling: op weg naar meer participatie
Onderwerp: De invloed van institutionele context op de participatie van vrouwen bij duurzaamheidsbeleid (1972-2018)

Soort scriptie: MA-Thesis

Collegejaar: 2018-2019

Blok: 4

Aantal woorden: 18639

*'Realizing gender equality and the empowerment of women and girls will make a crucial contribution to progress across all the Goals and targets. The achievement of full human potential and of sustainable development is not possible if one half of humanity continues to be denied its full human rights and opportunities. Women and girls must enjoy equal access to quality education, economic resources and political participation as well as equal opportunities with men and boys for employment, leadership and decision making at all levels.'*¹

¹ United Nations, *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development (A/RES/70/1)* (New York 2015) 10.

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterscriptie. Deze scriptie is ontstaan uit mijn persoonlijke interesse voor het concept duurzame ontwikkeling. Tijdens het schrijven van mijn bachelorscriptie over vrouwenemancipatie en man-vrouwverhouding in de sport heb ik mij voor het eerst verdiept in genderongelijkheid en de structuren die dit in stand houden. Deze kennis heb ik verder ontwikkeld en uitgebreid bij mijn stage bij de Taskforce Vrouwenrechten en Gendergelijkheid bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Door deze stageplek ben ik ook in aanraking gekomen met de praktische kant van gendergelijkheid stimuleren in de vorm van gender mainstreaming en genderdiplomatie.

De politieke participatie van vrouwen blijkt een bijzondere en interessante casus om duurzame ontwikkeling, beleid en gendergelijkheid te onderzoeken. Het onderwerp ligt op het snijvlak van milieugeschiedenis en vrouwengeschiedenis; daardoor is er nog weinig gepubliceerd over de rol van de vrouw bij besluitvorming over duurzaamheidsbeleid. Aan de ene kant maakte dit gegeven de scriptie tot een uitdaging, maar aan de andere kant bleef het onderzoek hierdoor de gehele periode interessant.

Dit onderzoek had ik niet zonder hulp van anderen kunnen uitvoeren. Vanuit de universiteit wil ik als eerste graag mijn scriptiebegeleider Hans Schouwenburg bedanken voor zijn colleges, begeleiding, feedback en ondersteuning tijdens mijn onderzoek. Het was erg fijn om door onze gesprekken nieuwe ideeën te krijgen om mee aan de slag te kunnen. Ook wil ik Jessica Dijkman, mijn mastercoördinator, bedanken voor haar begeleiding bij de scriptiebijeenkomsten. Verder wil ik mijn studiegenoten Kim en Charlotte bedanken voor hun hulp, feedback en gezelligheid tijdens deze master.

Daarnaast wil ik vanuit mijn stage bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken mijn stagebegeleiders Maaïke Hofman en Jules van der Sneppen bedanken voor hun inlevingsvermogen en de flexibiliteit bij het aanvragen van verlof. Ook wil ik mijn medestagiairs: Sham, Yalda, Julia, Roman en Sandrine bedanken voor de gezellige lunches, klaagmomenten en hun bemoedigende woorden. Samen zes maanden stagelopen en gelijktijdig een scriptie schrijven scheidt een band. Ook mijn andere collega's bij het ministerie wil ik bedanken voor de fijne samenwerking en hun bijdragen aan mijn leerproces.

Tenslotte wil ik mijn vriend, ouders en vriendinnen bedanken voor hun motiverende woorden en hun geduld als ik weer eens een uitnodiging afsloeg of een afspraak afzei. Binnenkort nodig ik jullie allemaal uit voor een housewarming! Deze scriptie is voor mij een afsluiting van een leerzaam, druk, door familie omstandigheden, zwaar jaar en betekent voor mij vooralsnog het einde van mijn tijd op de universiteit.

Na al deze dankwoorden wens ik u veel plezier met het lezen van mijn scriptie,

Fieke de Beuze

Utrecht, juni 2019

Samenvatting

Bij besluitvorming over duurzaamheidsbeleid blijven vrouwen ondervertegenwoordigd ondanks de brede erkenning over het belang van de kennis van vrouwen bij duurzame ontwikkeling. In de praktijk betekent dit verschil in gender, dat participeren bij hogere besluitvorming over duurzaamheidsbeleid voor mannen toegankelijker is dan voor vrouwen. Wie een blik werpt op politieke instellingen in verschillende landen gericht op duurzaamheidsbeleid ziet dat het aandeel vrouwen hierdoor aanzienlijk uiteenloopt.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de verschillen in participatie van vrouwen bij hogere besluitvorming en op de invloed van vrouwen op duurzaamheidsbeleid. De centrale vraag in het onderzoek luidt als volgt: *Op welke manier wordt de participatie van vrouwen bij de totstandkoming van duurzaamheidsbeleid bevorderd of juist belemmerd door de institutionele context en op welke manier beïnvloedt de verhouding in geslachten het discours van duurzame ontwikkeling?* De hypothese luidde dat de institutionele context waarin multi-stakeholderschap wordt bevorderd ook invloed heeft op de beleidsdocumenten van de raad. In een raad bestaand uit een groot aandeel vrouwen zullen genderthema's en sociale thema's ook een centrale plaats op de agenda innemen.

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden en de hypothese te kunnen verifiëren is de institutionele context van twee nationale duurzaamheidsraden met elkaar vergeleken op drie variabelen, namelijk: institutionalisering participatie, samenstelling raad en discours duurzame ontwikkeling. In het theoretisch kader is ingezoomd op participatie theorieën, interne machtsstructuren en het concept duurzaamheid. De data voor het onderzoek bestaat uit: ledenlijsten, werkplannen, instituten, jaarplannen en jaarpublicaties. Deze bronnen zijn geanalyseerd door middel van een documentenanalyse, prosopografie en een discoursanalyse.

Er kan worden geconcludeerd dat institutionele contexten gericht op multi-stakeholderschap de participatie van vrouwen bevordert, maar de participatie van vrouwen of een hoge mate van gendergelijkheid in een institutie heeft geen invloed op het dominante discours in duurzaamheidsbeleid. Daarentegen is wel een verband te zien tussen de interne structuur en cultuur van een institutie en het in stand houden van een dominant discours. Er kan worden gesteld dat de mate van gemeenschappelijke kenmerken in de raad het discours in duurzaamheidsbeleid bepaald en dat de mate van gendergelijkheid of de participatie van vrouwen hierdoor weinig invloed heeft op het duurzaamheidsbeleid.

Deze resultaten suggereren dat besluitvorming in duurzaamheidsbeleid toegankelijker is voor mannen dan voor vrouwen, doordat voornamelijk de mannelijke leden in de institutie zorgen voor de interne cultuur en machtsstructuur. Verder komt naar voren dat vrouwen, ondanks de hoge mate

van gendergelijkheid in instituties, door deze machtsstructuur niet als een belanghebbenden of belangrijke stakeholders worden benaderd. Vanuit deze resultaten zou er gepleit kunnen worden voor bevordering van een gelijke verhouding in eigenschappen, zoals werkachtergrond en studieachtergrond, in plaats van het bevorderen van een gelijke verhouding in geslacht in een institutie. Op deze manier kan diversiteit in eigenschappen een machtsstructuur tegengaan, waardoor vrouwen meer invloed kunnen uitoefenen op duurzaamheidsbeleid.

Eventueel vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op andere soort instituties, bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties, lokale overheden of publieke organisaties. Op deze manier kan de participatie van vrouwen bij besluitvorming bij duurzaamheidsbeleid in verschillende contexten worden geanalyseerd, waardoor er ook algemenere uitspraken kunnen worden gedaan over de participatie van vrouwen en hun invloed op duurzaamheidsbeleid.

Inhoudsopgave

Figuren- en tabellenlijst	10
1. Inleiding	11
2. Der Rat für Nachhaltige Entwicklung	25
2.1 Geschiedenis en context	25
2.2 Institutionalisering participatie	28
2.3 Samenstelling raad	30
2.4 Discours duurzame ontwikkeling	35
2.5 Deelconclusie	40
3. The Sustainable Development Commission	42
3.1 Geschiedenis en context	42
3.2 Institutionalisering participatie	44
3.3 Samenstelling raad	46
3.4 Discours duurzame ontwikkeling	51
3.5 Deelconclusie	57
4. Vergelijking raden	59
4.1 Geschiedenis en context	59
4.2 Institutionalisering participatie	60
4.3 Samenstelling raad	62
4.4 Discours duurzame ontwikkeling	64
4.5 Deelconclusie	65
5. Conclusie	67
5.1 Discussie	68
5.2 Aanbevelingen	70
Literatuurlijst	72
1. Lijst met afkortingen	72
2. Primaire bronnen	72
3. Secondaire bronnen	74
4. Websites	80
Appendix A: Format database prosopografie	81
Appendix B: Codebestand prosopografie	82
Appendix C: Corpus prosopografie	86
Appendix D: Tabellen prosopografie RNE	90
Appendix E: Tabellen prosopografie SDC	92
Appendix F: Tabellen definitie duurzame ontwikkeling RNE	94

Appendix G: Tabellen definitie duurzame ontwikkeling SDC	96
Appendix H: Tabellen story line duurzame ontwikkeling RNE.....	98
Appendix I: Tabellen story line duurzame ontwikkeling SDC	100
Appendix J: Discoursanalyse duurzame ontwikkeling RNE	102
Appendix K: Discoursanalyse duurzame ontwikkeling SDC.....	114
Appendix L: Informatiedocument RNE.....	132
Appendix M: Informatiedocument SDC	148
Appendix N: Plagiaatverklaring.....	153

Figuren- en tabellenlijst

Figuur 1: De Duitse federale institutionele structuur voor de promotie van duurzame ontwikkeling.	27
Figuur 2: Aantal raadsleden RNE herbenoemd.....	30
Figuur 3 Aantal jaren lidmaatschap leden RNE.....	31
Figuur 4. Aantal leden RNE per jaar.....	32
Figuur 5. Werkachtergrond leden RNE.....	33
Figuur 6. Studieachtergrond leden RNE.	34
Figuur 7. Aantal raadsleden SDC herbenoemd.	47
Figuur 8. Aantal jaren lidmaatschap leden SDC.	47
Figuur 9. Aantal leden SDC per jaar.	48
Figuur 10. Werkachtergrond leden SDC.	49
Figuur 11. Studieachtergrond leden SDC.....	50
Tabel 1: Aantal raadsleden RNE herbenoemd.....	90
Tabel 2: Aantal jaren lidmaatschap leden RNE.....	90
Tabel 3: Aantal leden RNE per jaar.....	90
Tabel 4: Werkachtergrond leden RNE.....	91
Tabel 5: Studieachtergrond leden RNE.	91
Tabel 6: Aantal raadsleden SDC herbenoemd.	92
Tabel 7: Aantal jaren lidmaatschap leden SDC.	92
Tabel 8: Aantal leden SDC per jaar.	92
Tabel 9: Werkachtergrond leden SDC.....	93
Tabel 10: Studieachtergrond leden SDC.....	93
Tabel 11: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2003.....	94
Tabel 12: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2008.....	94
Tabel 13: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2014.....	95
Tabel 14: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2018.....	95
Tabel 15: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2003.	96
Tabel 16: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2005.	96
Tabel 17: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2008.	97
Tabel 18: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2011.	97
Tabel 19: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2003.....	98
Tabel 20: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2011.....	98
Tabel 21: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2015.....	99
Tabel 22: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2018.....	99
Tabel 23: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2003.	100
Tabel 24: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2005.	100
Tabel 25: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2008.	101
Tabel 26: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2011.	101

1. Inleiding

In de wetenschappelijke literatuur heerst al enige tijd een brede erkenning dat de kennis van vrouwen van fundamenteel belang is voor duurzame ontwikkeling. Echter zijn er in de praktijk weinig vrouwen vertegenwoordigd op besluitvormingsniveau bij duurzaamheidsbeleid.² Daarnaast wordt er in beleidsdocumenten wel geschreven over genderkwesties, maar krijgen deze kwesties in de praktijk nauwelijks aandacht.³ Ook blijkt uit de gender en milieugeschiedenis dat het mainstreamen van genderkwesties in debatten over klimaatverandering en duurzame ontwikkeling uiterst langzaam gaat en met wisselend succes.⁴

De Verenigde Naties (hierna: VN) hecht grote waarde aan het stimuleren van duurzame ontwikkeling door het versterken van minderheden. De VN riep met het duurzame ontwikkelingsprogramma Agenda 21 regeringen op tot het opzetten van nationale duurzaamheidsstrategieën: 'To establish by the year 1995 mechanisms at the national, regional and international levels to assess the implementation and impact of development and environment policies and programmes on women and to ensure their contributions and benefits.'⁵ Volgens de VN kan duurzame ontwikkeling in samenlevingen alleen worden bereikt als vrouwen een rol krijgen in dit proces.⁶

In de praktijk blijkt participeren bij hogere besluitvorming over duurzame ontwikkeling voor mannen toegankelijker te zijn dan voor vrouwen.⁷ Dit komt volgens Geraldine Terry, Karin Bäckstrand, Kate Grosser en Irene Dankelman doordat het merendeel van de onafhankelijke nationale instituties gericht op duurzame ontwikkeling zich niet bezighoudt met multi-stakeholderschap, het betrekken van verschillende belanghebbenden, waardoor het verschil in gender aanwezig blijft en de deelname van vrouwen aan hogere besluitvorming achterblijft.⁸ Wie een blik werpt op deze onafhankelijke adviesorganen in de verschillende landen ziet dat het aandeel vrouwen hierdoor aanzienlijk uiteenloopt. In Duitsland vormen vrouwen 17 procent van de raadsleden, terwijl de raad in het Verenigd Koninkrijk voor 43 procent bestaat uit vrouwen. Om dit

² Fatma Denton, 'Climate change vulnerability, impacts, and adaptation: Why does gender matter?', *Gender & Development* 10 (2002) 2, 10-20, aldaar 10-11.

³ Paola Deda en Renata Rubian, 'Short Note Women and biodiversity: The long journey from users to policy-makers', *Natural Resources Forum* 28 (2004) 201-204, aldaar 203.

⁴ Denton, 'Climate change vulnerability, impacts, and adaptation', 17.

⁵ United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), *Agenda 21* (New York 1992) 271. Geraadpleegd via: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

⁶ United Nations Conference on Environment and Development, *Agenda 21*, 28.

⁷ Geraldine Terry, 'No climate justice without gender justice: an overview of the issues', *Gender & Development* 17 (2009) 1, 5-18, aldaar 7, 15; Karin Bäckstrand, 'Multi-stakeholder partnerships for sustainable development: rethinking legitimacy, accountability and effectiveness', *European Environment* 16 (2006) 5, 290-306, aldaar 290-291; Kate Grosser, 'Corporate social responsibility and multi-stakeholder governance: Pluralism, feminist perspectives and women's NGOs', *Journal of Business Ethics* 137 (2016) 1, 65-81, aldaar 66; Irene Dankelman, 'Climate change: Learning from gender analysis and women's experiences of organising for sustainable development', *Gender & Development* 10 (2002) 2, 21-29, aldaar 28.

⁸ Terry, 'No climate justice without gender justice: an overview of the issues', 7, 15.

verschil in participatie te kunnen verklaren is er gekozen om onderzoek te doen naar de verschillende institutionele contexten van nationale duurzaamheidsraden. De centrale vraag van de scriptie luidt: *Op welke manier wordt de participatie van vrouwen bij de totstandkoming van duurzaamheidsbeleid bevorderd of juist belemmerd door de institutionele context en op welke manier beïnvloedt de verhouding in geslachten het discours van duurzame ontwikkeling?* Er is gekozen onderzoek te doen naar institutionele contexten, omdat uit de literatuur blijkt dat er weinig empirisch onderzoek is gedaan naar genderacties op nationaal niveau, waardoor de invloed van participatie van vrouwen alleen op lokaal niveau is onderzocht.⁹

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden worden de institutionele context van twee nationale duurzaamheidsraden met elkaar vergeleken. Deze casussen zijn voor dit vergelijkende onderzoek geschikt, omdat beide duurzaamheidsraden vanuit de Agenda 21 zijn opgericht en hierdoor dezelfde doelstellingen nastreven. Daarnaast richten de raden zich hierdoor op de participatie van minderheden. Verder delen de raden een soortgelijke oprichtingsgeschiedenis.¹⁰ Alle vijftig à honderd duurzaamheidsraden zijn in te delen in drie verschillende type institutionele contexten, hierdoor kunnen de resultaten in een bredere context worden gezet. Aan de hand van de volgende drie deelvragen worden de twee raden geanalyseerd op drie variabelen:¹¹

1. *Op welke manier heeft de institutionele context van de nationale raad invloed op de participatie van vrouwen bij duurzaamheidsbeleid en op welke manier beïnvloedt deze institutionele context het concept duurzame ontwikkeling?*
2. *Op welke manier heeft de institutionele context van de adviesraad invloed op de participatie van vrouwen bij duurzaamheidsbeleid en op welke manier beïnvloedt deze institutionele context het concept duurzame ontwikkeling?*
3. *Op welke manier verhouden de institutionele contexten van de raden zich tot elkaar en tot de literatuur?*

De deelvragen zijn afgeleid uit eerdere onderzoeken van Axel Volkery e.a. en Hayley Vujcich en Wendy McGuinness naar de verschillende soorten institutionele contexten van nationale duurzaamheidsraden.¹² Deze publicaties sluiten aan bij dit onderzoek, omdat de verschillende type

⁹ Claire Dupont, 'Gender and Climate Change: An Introduction (review)', *Global Environmental Politics* 12 (2012) 1, 128-129, aldaar 128.

¹⁰ Axel Volkery, Klaus Jacob, Francois Bregha, László Pintér en Darren Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies - Based on a 19-Country Analysis* (Manitoba/Eschborn 2004) 16-17.

¹¹ Deze drie variabelen zijn: institutionalisering participatie, samenstelling raden discours duurzame ontwikkeling.

¹² Axel Volkery, Klaus Jacob, Francois Bregha, László Pintér en Darren Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies - Based on a 19-Country Analysis* (Paper presented at the 2004 Berlin Conference on the Human Dimension of Global Environmental Change 'Greening of Policies: Inter-linkages and Policy Integration'); Hayley Vujcich en Wendy McGuinness, *Institutions for Sustainable Development Learning from international*

raden met elkaar worden vergeleken op de indicator participatie.¹³ Volgens Michele Betsill en Harriet Bulkeley zijn deze specifieke deelvragen noodzakelijk om de rol van politieke raden en besturen te problematiseren om op deze manier te kunnen nagaan in hoeverre deze dergelijke netwerken participatie bevorderen.¹⁴ Daarnaast moet er volgens Axel Volkery e.a. meer aandacht in onderzoeken worden besteed aan de processen waardoor deze raden functioneren.¹⁵

Op basis van vooronderzoek en de deelvragen is een hypothese gedestilleerd. Er wordt verwacht dat de institutionele context waarin multi-stakeholderschap wordt bevorderd ook terug te zien is in de beleidsdocumenten van de raad. In een raad bestaand uit een groot aandeel vrouwen zullen genderthema's en sociale thema's, volgens de verwachting, ook een centrale plaats op de agenda innemen. Deze hypothese kan worden gesplitst in twee delen, deze zijn:

1. De participatie van vrouwen in zake beleid over duurzaamheid wordt bevorderd als er in de institutionele context sprake is een multi-stakeholderschap.
2. De participatie van vrouwen en/of een gelijke verdeling in geslacht in de raad zorgt voor een brede en sociale definitie en gebruik van het concept duurzame ontwikkeling.

In dit onderzoek wordt de periode geanalyseerd tussen 1992 en 2019. Het beginpunt 1992 is als startpunt gekozen, omdat in dit jaar de United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) werd gehouden, waar de Agenda 21 werd goedgekeurd. De Agenda 21 is het startpunt geweest voor de oprichting van de nationale duurzaamheidsraden.¹⁶ Het jaar 2019 is geselecteerd als eindpunt voor dit onderzoek, omdat de meerderheid van de duurzaamheidsraden in het heden opereert. Door 2019 als einddatum te selecteren kunnen de meest recente ledenlijsten, documenten en strategieën in dit onderzoek worden meegenomen.

Alvorens in te gaan op de methode en casussen is het van belang eerst te definiëren wat er precies in dit onderzoek wordt verstaan onder duurzame ontwikkeling, instituties en participatie.¹⁷

experience. Background Paper to Report 4: Institutions for Sustainable Development: Developing an optimal framework for New Zealand (Wellington 2008).

¹³ Volkery, Jacob, Bregha, Pintér en Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies*, 17.

¹⁴ Michele Betsill en Harriet Bulkeley, 'Transnational networks and global environmental governance: The cities for climate protection program', *International studies quarterly* 48 (2004) 2, 471-493, aldaar 473.

¹⁵ Volkery, Jacob, Bregha, Pintér en Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies*, 3.

¹⁶ Susan Buckingham-Hatfield, 'Gendering Agenda 21: women's involvement in setting the environmental agenda', *Journal of Environmental Policy & Planning* 1 (1999) 2, 121-132, aldaar 121.

¹⁷ Om de ontwikkelingen op het gebied van vrouwen, beleid en duurzaamheid te kunnen schetsen is er in de inleiding gebruik gemaakt van een literatuurstudie. Door de deskresearch kunnen de resultaten van de fieldresearch in een kader worden geplaatst en worden vergeleken met het debat en de sociale en economische context. De literatuurstudie richt zich op de relatie tussen vrouwen en duurzaamheid, de genderverhoudingen in duurzaamheidsbeleid en de politieke participatie van vrouwen. Daarnaast is de literatuurstudie ook gebruikt als methode bij de eerste paragrafen van de casushoofdstukken. Aan de hand van de literatuuranalyse is kort en bondig de geschiedenis en context van de nationale duurzaamheidsraden beschreven. De analyse start in de periode 1987 als het Brundtland-rapport wordt uitgegeven en eindigt rond 2003, als de duurzaamheidsraden zijn opgericht.

Weinig andere begrippen hebben de laatste periode zoveel aandacht en discussie opgeleverd als duurzame ontwikkeling. Het begrip is sinds zijn introductie in 1987 door het Brundtland-rapport volgens Hans Bruyninckx en Kris Bachus: 'Een inspiratiebron geworden voor zeer uiteenlopende beleidsprogramma's, onderzoek agenda's en heel wat politiek debat.'¹⁸ Het begrip is daarna nauwelijks meer te vermijden geweest als kernthema uit het nationale beleid van regeringen. Ook het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties, universiteiten en religieuze groepen gebruiken het begrip om hun standpunten te verspreiden.¹⁹ Een van de meest opvallendste kenmerken van duurzame ontwikkeling is volgens John Robinson ook dat het begrip zoveel verschillende dingen betekent voor ook zoveel verschillende mensen en organisaties.²⁰

Om het begrip beter te kunnen interpreteren wordt er gebruikgemaakt van de veelvuldig aangehaalde definitie uit het Brundtland-rapport. Deze definitie luidt: 'Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.'²¹ Iris Borowy beschrijft dat de definitie uit twee delen bestaat: 'The concept of 'needs', in particular the essential needs of the world's poor, to which overriding priority should be given and the idea of limitations imposed by the state of technology and social organization on the environment's ability to meet present and future needs.'²²

Ondanks dat de definitie van duurzaamheid volgens Borowy voor: 'the almost unmitigated failure in changing the shape of international economic relations and development' heeft gezorgd, wordt deze definitie wel in het onderzoek gebruikt.²³ Het concept biedt volgens Robinson ten eerste aandacht voor een reeks verbonden milieu-, sociale en economische problemen en kan zorgen voor een directe aanpak. Daarnaast zorgt deze benadering van duurzame ontwikkeling ervoor dat milieu-, sociale- en economische kwesties in een langetermijnperspectief kunnen worden geïntegreerd.²⁴

In deze scriptie worden geen uitgesproken gedaan over de dagelijkse werkzaamheden van een duurzaamheidsraad, maar wel over de algemene werkplannen en structuur van de politieke institutie. Anton Zijderveld maakt in deze context een onderscheid tussen 'institution' (handelingspatronen) en 'institute' (organisatie).²⁵ Volgens Marc Hooghe en Dick Houtman moet

¹⁸ Hans Bruyninckx en Kris Bachus, *Duurzame ontwikkeling: beleidsconcept en kader voor maatschappelijke participatie* (Leuven 2017) 11.

¹⁹ Nancy Furlow, 'Greenwashing in the new millennium', *The Journal of Applied Business and Economics* 10 (2010) 6, 1-4, aldaar 1-2.

²⁰ John Robinson, 'Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development', *Ecological economics* 48 (2004) 4, 369-384, aldaar 373.

²¹ World Commission on Environment and Development, *Our Common Future* (Oxford/New York 1987) 35. Geraadpleegd via: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.

²² Iris Borowy, *Defining sustainable development for our common future: A history of the World Commission on Environment and Development (Brundtland Commission)* (Londen 2013) 117.

²³ Borowy, *Defining sustainable development for our common future: A history of the World Commission on Environment and Development (Brundtland Commission)* 205.

²⁴ Robinson, 'Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development', 381.

²⁵ Anton Zijderveld, *The institutional imperative: The interface of institutions and networks* (Amsterdam 2000) 37-41.

‘institution’ als een werkwoord worden gezien, bijvoorbeeld als ‘het geloven’ en ‘institute’ als zelfstandig naamwoord, bijvoorbeeld ‘de kerk’.²⁶ Dit onderzoek richt zich met betrekking tot Zijdervelds definiëring op de context van ‘institutes’.

In de literatuur worden instituties op verschillende manieren gedefinieerd. Douglass North duidt instituties aan als: ‘Institutions are the humanly devised constraints that structure political, economic and social interaction.’²⁷ Ronald Jepperson definieert instituties als: ‘An organized, established, procedure.’²⁸ Roger Friedland en Robert Alford stellen dat elke institutie vanzelfsprekende patronen en processen kent die worden beïnvloed door de waarden, overtuigingen, cultuur en regels binnen de organisatie.²⁹

Instituties worden in de literatuur gekenmerkt door hun lange voortbestaan. Vanuit de institutionele theorie geven Walter Powell en Richard Scott vier verklaringen waardoor organisaties en structuren in stand gehouden kunnen worden.³⁰ Ten eerste spelen mensen binnen een organisatie met een hoge functie een belangrijke rol, zij kunnen door hun positie en macht zorgen dat instellingen en interne structuren in stand blijven.³¹ Verder de instituties onderdeel van een groter netwerk van relaties, dit systeem beïnvloed het handelen en de normen en waarden van de organisatie.³² Daarnaast kunnen de institutionele patronen binnen de organisatie een vanzelfsprekendheid worden, waardoor acties en overtuigingen als normaal worden gezien en niet meer worden bevraagd.³³ Als laatste zijn instituties pad-afhankelijk, waardoor keuzes in het verleden het proces en voortbestaan van een organisatie kunnen bepalen. De mogelijkheden voor instituties om een eigen beslissingen te maken, wordt beperkt door normen, waarden, verwachtingen vanuit de samenleving, historische achtergrond, tradities en beleid.³⁴

Het begrip participatie wordt volgens Bruyninckx en Bachus geregeld in verband gebracht met duurzame ontwikkeling.³⁵ Daarnaast kan participatie ook gezien worden als de rode draad in de ontwikkeling van het concept duurzame ontwikkeling. In dit onderzoek wordt er gekeken naar het

²⁶ Marc Hooghe en Dick Houtman, ‘Omstreden instituties: Instellingen in een geïndividualiseerde samenleving’, *Sociologische gids* 50 (2003) 2, 115-130, aldaar 127-128.

²⁷ Douglass North, ‘Institutions’, *Journal of economic perspectives* 5 (1991) 1, 97-112, aldaar 97.

²⁸ R. Ronald Jepperson, ‘Institutions, Institutional Effects, and Institutionalism’, in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 143-163, aldaar 143.

²⁹ R. Roger Friedland en R. Robert Alford, ‘Bringing Society Back, in: Symbols, Practices, and Institutional Contradictions’, in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 232-266, aldaar 249-251.

³⁰ W. Walter Powell, ‘Expanding the scope of institutional analysis’, in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 183-203, aldaar 191; R. Richard Scott, ‘Unpacking the institutional arguments’, in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 164-182, aldaar 179.

³¹ Powell, ‘Expanding the scope of institutional analysis’, 191.

³² Scott, ‘Unpacking the institutional arguments’, 179.

³³ Ibidem, 171.

³⁴ Powell, ‘Expanding the scope of institutional analysis’, 192-194.

³⁵ Bruyninckx en Bachus, *Duurzame ontwikkeling: beleidsconcept en kader voor maatschappelijke participatie*, 85.

bevorderen van formele participatie, maar ook naar het stimuleren van informele participatie.³⁶ Volgens Marja Jager-Vreugdenhil kan met actoren (wie participeert) en institutionele contexten (waarin participeert die persoon) het begrip participatie worden afgekaderd. Dit onderzoek analyseert de participatie van vrouwen (wie participeert) in beleid omtrent duurzaamheid (waarin participeert die persoon).³⁷ Alle soorten van participatie zijn samen te vatten tot vijf types.³⁸ De vorm van participatie die in dit onderzoek wordt bestudeerd valt onder het type 'participatie in politieke en overheidsinstanties', beschreven hier als politieke participatie.

Deze vorm van participatie is een ruim begrip en omvat alle wijzen waarop mensen invloed kunnen uitoefenen op het beleid van de overheid.³⁹ In dit onderzoek wordt er gekeken naar directe politieke participatie, burgerparticipatie en participatie in uitvoering van het beleid. Deze drie typen van politieke participatie vallen onder conventionele, elite-sturende participatie en institutionele politieke participatie, omdat deze vormen direct verband hebben met het functioneren van de politiek.⁴⁰ Dit onderzoek draagt bij aan de literatuur over politieke participatie bij vrouwen, omdat de institutionele invloed op participatie wordt geanalyseerd en een afgebakende definitie wordt gehanteerd die zich niet alleen richt op participatie in enge zin (bijvoorbeeld alleen stemmen).⁴¹ Politieke participatie wordt gestimuleerd door drie kenmerken: hulpbronnen,

³⁶ Marja Jager-Vreugdenhil, 'Sprakverwarring over participatie', *Journal of social intervention: theory and practice* 20 (2011) 1, 76-99, aldaar 78-79. Volgens Jager-Vreugdenhil heeft participatie een eenvoudige definitie: 'Die algemene betekenis (van participatie) volgt direct uit de letterlijke vertaling "deelnemen" (Latijn: pars = deel, cipere = nemen)'. In dit onderzoek wordt participatie ook als 'deelnemen' gedefinieerd.

³⁷ Jager-Vreugdenhil, 'Sprakverwarring over participatie', 79. Volgens Jager-Vreugdenhil kan het begrip participatie in verschillende contexten specifieke betekenissen krijgen: 'vrijwilligerswerk doen, lid zijn van een actiegroep of het organiseren van informatie bijeenkomsten'. Jager-Vreugdenhil beschrijft dit als: 'Het "wie", de actor, geeft al een duidelijke inkleuring: een wethouder participeert heel anders in een wijkontwikkelingsplan dan een wijkbewoner. Ook het "waarin" is heel bepalend, omdat het aangeeft in welke institutionele context de betreffende persoon optreedt: een vereniging, politieke partij, een buurtbarbecue.'

³⁸ Ibidem, 80.

³⁹ Martin Hague en Rob Harrop, *Comparative Government and Politics an Introduction* (New York 2010) 161; Jager-Vreugdenhil, 'Sprakverwarring over participatie', 82.

⁴⁰ Mario Diani, 'The concept of social movement', *The sociological review* 40 (1992) 1, 1-25, aldaar 14-15; E. Eefje Steenvoorden, 'Maatschappelijk onbehagen: Bron van boosheid?', in: Sarah de Lange en Jasper Zuur (red.), *#Woest, de kracht van verontwaardiging* (Amsterdam 2018) 55-71, aldaar 67; Chris Aalberts, *Politieke Betrokkenheid en Politieke Sensitiviteit onder Jongeren* (Amsterdam 2004) 30; E. Elsinga, 'De politieke representativiteit van politieke participatie', *Beleid en Maatschappij* 11 (1984) 6, 173-182, aldaar 174. Bij participatie wordt er ten eerste onderscheid gemaakt tussen conventionele, elite-sturende participatie en onconventionele, elite-uitdagende participatie. Participatie in een raad voor duurzaamheid past bij conventionele, elite-sturende participatie, andere vormen van participatie die hier ook onder vallen zijn: directe politieke participatie, burgerparticipatie in totstandkoming van beleid, participatie in uitvoering van beleid en participatie in ontwikkelingsbeleid. Een voorbeeld van onconventionele, elite-uitdagende participatie zijn protesten. Verder wordt er nog onderscheid gemaakt tussen institutionele politieke participatie en non-institutionele politieke participatie. Institutionele politieke participatie is de directe vorm van participatie door bijvoorbeeld te stemmen. De non-institutionele politieke participatie of 'protestpolitiek' heeft geen direct verband met het functioneren van de politiek, een voorbeeld hiervan kan een staking zijn.

⁴¹ Hilde Coffé en Catherine Bolzendahl, 'Same game, different rules? Gender differences in political participation', *Sex roles* 62 (2010) 5-6, 318-333, aldaar 331. Het onderwerp genderverschillen in politieke participatie is al veelvuldig onderzocht. De onderzoeken richten zich veelal op participatie in de vorm van stemmen en de verschillen in participatie tussen geslachten. In de literatuur wordt daarnaast veelvuldig aandacht besteed aan de non-institutionele participatie van minderheden. Participatie in de politiek bestaat echter niet alleen uit stemmen, staken en demonstren, en daarom moeten er ook andere vormen van participatie worden onderzocht.

werving en politieke betrokkenheid/oriëntaties.⁴² Bij de factor hulpbronnen wordt er veelal geschreven over geld, tijd en vaardigheden. Onder de factor werving valt in de analyse van Nancy Bruns de aanmoediging van familie, vrienden, collega's of leden van een organisatie om te gaan participeren.⁴³ Het begrip politieke oriëntaties omvat politieke interesse, kennis, discussie en gevoeligheid voor politieke signalen.⁴⁴ Nancy Burns, Kay Lehman Schlozman en Sidney Verba spreken daarnaast bij politieke oriëntatie ook van doeltreffendheid. In andere literatuur wordt deze term niet gebruikt, maar wordt er geschreven over politieke betrokkenheid.⁴⁵

Het socio-economisch status (SES) model benaderd participatie in relatie met hulpbronnen. Bij deze theorie wordt er gekeken naar de noodzakelijkheid van bepaalde hulpbronnen voor participatie.⁴⁶ Lehman Schlozman, Burns en Verba beschrijven dat mensen door met voldoende hulpbronnen gemakkelijker kunnen participeren. De hulpbronnen kunnen worden verkregen door familieomstandigheden, opleiding, arbeidspositie of lidmaatschappen bij verenigingen.⁴⁷ Uit de literatuur blijkt dat vrouwen in mindere mate toegang hebben tot deze hulpbronnen.⁴⁸ Op de hulpbronnentheorie wordt in de literatuur kritisch gereageerd. Jan Leighley beargumenteert dat minder participatie niet alleen verklaard kan worden aan de hand van minder toegang tot hulpbronnen.⁴⁹ Uit de kritiek blijkt dat het ook van belang is om bij participatie te kijken naar werving en politieke betrokkenheid.

Vanuit het mobilisatiemodel wordt participatie in relatie gezien met wervingsfactoren, deze factoren zorgen van buitenaf voor het stimuleren van participatie.⁵⁰ Volgens de theorie heeft iemand met een hoge mate van sociale status voldoende hulpbronnen in zijn naaste omgeving om hierdoor extra aangemoedigd te worden om te participeren. Groepsmobilisatie speelt bij deze theorie een grote rol.⁵¹ Volgens Leighley worden de meeste mensen actief in de politiek als zij hiervoor gevraagd worden.⁵² Jodi Mak, Majone Steketee, Peter van der Graaf en Astrid Huygen stellen ook dat participatie leidt tot participatie: als iemand eenmaal betrokken is, breidt dit zich verder uit naar

⁴² Nancy Burns, Kay Lehman Schlozman en Sidney Verba, *The private roots of public action* (Cambridge 2001) 21.

⁴³ Burns, Lehman Schlozman, Verba, *The private roots of public action*, 21.

⁴⁴ Ibidem, 33.

⁴⁵ Sidney Verba, Nancy Burns en Kay Lehman Schlozman, 'Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement', *Journal of Politics* 59 (1997) 4, 1051-1072, aldaar 1057.

⁴⁶ Jan Leighley, 'Attitudes, opportunities and incentives: A field essay on political participation', *Political research quarterly* 48 (1995) 1, 181-209, aldaar 197.

⁴⁷ Kay Lehman Schlozman, Nancy Burns en Sidney Verba, 'Gender and the pathways to participation: The role of resources', *The Journal of Politics* 56 (1994) 4, 963-990, aldaar 972.

⁴⁸ Pamela Paxton, Sheri Kunovich en Melanie Hughes, 'Gender in politics', *The Annual Review of Sociology* 33 (2007) 263-284, aldaar 267.

⁴⁹ Leighley, 'Attitudes, opportunities and incentives', 181-209.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem, 181-185.

⁵² Ibidem, 191.

andere manieren om te participeren.⁵³

Uit de literatuur blijkt dat politieke betrokkenheid/oriëntatie ook rol heeft bij het bevorderen van politieke participatie. Burns, Lehman Schlozman en Verba bakenen het begrip betrokkenheid af in zes kenmerken, namelijk: doeltreffendheid, media aandacht, kennis, gevoeligheid voor politieke signalen, interesse, en politieke discussie.⁵⁴ John Zaller beschrijft dat het voor participatie van groot belang is dat iemand cognitief betrokken is bij een probleem en daarnaast volgens Bruns de doeltreffendheid inziet van bepaalde activiteiten.⁵⁵

In de literatuur wordt de socialisatietheorie ook vaak beschreven bij genderverschillen in politieke participatie. Bij deze theorie wordt ervan uitgegaan dat individuen beïnvloed en grotendeels gevormd worden door hun sociale omgeving en de samenleving. Als gevolg van deze constructie is volgens Pierre Bourdieu de machtsrelatie arbitrair, zowel mannen als vrouwen ontwikkelen namelijk een habitus.⁵⁶ De sociale structuur mondt om deze reden uit tot een situatie waarin er een zekere consensus is over de machtsverhouding en dit leidt tot een hoge mate van continuïteit.⁵⁷ Hoewel de verwachtingen die de samenleving nu heeft van mannen en vrouwen steeds meer met elkaar overeenkomen, blijkt het dagelijkse leven van mannen en vrouwen nog gedeeltelijk overeen te komen traditionele ideeën over man-vrouwverhouding. De socialisatietheorie gaat er vanuit dat traditionele verschillen tussen mannen en vrouwen ook zorgen voor de verschillen in participatie tussen mannen en vrouwen.⁵⁸ Volgens Verba, Burns en Lehman Schlozman werd de politiek traditioneel gedomineerd door mannen.⁵⁹

Voor dit onderzoek is er gekozen voor een vergelijkende methode beschreven door Matthew Lange.⁶⁰ De twee casussen zorgen voor een *Small-N-comparison*, waardoor inzichten kunnen worden verkregen door een klein aantal casussen te maximaliseren.⁶¹ Daarnaast kunnen bestaande theorieën met deze methode worden bevestigd en nieuwe inzichten worden geleverd voor nieuw historisch onderzoek.⁶² In dit onderzoek wordt een vergelijkende methode gebruikt om bij te dragen

⁵³ Jodi Mak, Majone Stekete, Peter van der Graaf en Astrid Huygen, *Jeugdparticipatiebeleid: wat levert het op?* (Utrecht 2005) 93-94.

⁵⁴ Burns, Lehman Schlozman, Verba, *The private roots of public action*, 101.

⁵⁵ John Zaller, *The nature and origins of mass opinion* (Cambridge 1992) 21; Burns, *The private roots of public action*, 101-103.

⁵⁶ Pierre Bourdieu, *Masculine Domination* (Stanford 2001/1998) 22. Deze habitus schikt zich volgens Bourdieu aan de structuur van de dominante groep.

⁵⁷ Bourdieu, *Masculine Domination*, 13, 82; Candance West en Don Zimmerman, 'Doing gender', *Gender and society* 1 (1987) 2, 125-151, aldaar 128. Volgens Candance West en Don Zimmerman handelen mensen door de sociale constructie met het besef dat ze zullen worden beoordeeld op basis van wat passend vrouwelijk of mannelijk gedrag is.

⁵⁸ Willy Wielemans, *Ingewikkelde Ontwikkeling: Opvoeding en Onderwijs in Relatie tot Maatschappij en Cultuur* (Leuven 2000) 119, 214.

⁵⁹ Verba, Burns en Lehman Schlozman, 'Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement', 1057.

⁶⁰ Matthew Lange, *Comparative-Historical Methods* (Londen 2013), hoofdstuk (hierna: hst.) 1, geraadpleegd via: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/reader.action?docID=1110145&query=>

⁶¹ Lange, *Comparative-Historical Methods*, hst. 5.

⁶² Ibidem, hst. 1; Todd Landman, *Issues and methods in Comparative Politics. An Introduction* (Londen/New York 2008) 86-87.

aan de bestaande literatuur, omdat deze werken zich vooral richten op het vergelijken van verschillende typen participatie. Het onderzoek maakt gebruik van een triangulatie van gegevens en analyseert drie kenmerken.⁶³ Deze kenmerken zijn: institutionalisering participatie, samenstelling raad en discours duurzame ontwikkeling.⁶⁴

Voor het analyseren van de variabelen zijn verschillende methoden gebruikt, namelijk documentenanalyse, prosopografie en discoursanalyse. De methoden verschillen niet alleen van type van elkaar, ook wordt er gebruikt gemaakt van oude en moderne onderzoekstechnieken. Door prosopografie te combineren met moderne discoursanalyse kunnen naast het verzamelen van gegevens in een database, de gegevens ook geïnterpreteerd worden, waardoor correlaties kunnen ontstaan die een licht kunnen werpen op de probleemstelling.⁶⁵

De institutionalisering van de participatie wordt aan de hand van een documentenanalyse onderzocht om te analyseren op welke manier de duurzaamheidsraden participatie bevorderen of belemmeren in hun instituten.⁶⁶ Hierbij worden statuten, jaarplannen en werkplannen geanalyseerd op het bevatten van multi-stakeholderschap. Dit multi-stakeholderschap bestaat in het onderzoek uit de volgende variabelen: stimulatie van politieke betrokkenheid burgers, lokale of regionale deelname, samenwerking en rol niet-gouvernementele organisaties (hierna: ngo's) of andere maatschappelijke organisaties en onderscheiden van doelgroepen.⁶⁷ Het corpus van dit deelonderzoek bestaat uit twaalf documenten.

De documentanalyse zoals in dit onderzoek toegepast, maakt gebruik van inhouds-

⁶³ Liying Cheng, *Changing language teaching through language testing: a washback study* (Cambridge 2005) 72; Robert Bogdan en Sari Knopp Biklen, *Qualitative research in education: An introduction to theory and methods* (Boston 2006) 254; Herbert Altrichter, Allen Feldman, Peter Posch en Bridget Somekh, *Teachers investigate their work; An introduction to action research across the professions* (Londen 2008) 147. Deze methode wordt ook wel kruisverhoor genoemd, dit geeft aan dat er met het oog op dubbele controleresultaten meer dan twee methoden in het onderzoek worden gebruikt. Het doel van triangulatie is volgens Robert Bogdan en Sari Knopp Biklen gegevens kruisen en op deze manier bevindingen te produceren en te verifiëren. Volgens Herbert Altrichter, Allen Feldman, Peter Posch en Bridget Somekh geeft deze manier van onderzoeken een meer gedetailleerd en evenwichtig beeld van de casus.

⁶⁴ Deze drie deelthema's zijn geselecteerd aan de hand van de benoemde literatuur over participatie van vrouwen bij duurzaamheidsbeleid. Daarnaast is er gekeken naar de variabele institutionalisering participatie om te analyseren naar de nationale context van duurzaamheidsbeleid.

⁶⁵ Bart de Nil, 'Prosopografie, methode voor het onderzoek van groepen', *Van Mensen en Dingen: tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen* 5 (2007) 3-4, 183-201, aldaar 195; F. Lequin, 'De prosopografie', *Spiegel Historiae* 20 (1985) 12, 543-546, aldaar 543 (geciteerd in: De Nil, 'Prosopografie, methode voor het onderzoek van groepen', 192). Van De Reve vat dit in F. Lequin 'De prosopografie' samen als: 'Je kunt feiten op een rijtje zetten tot je blauw ziet, maar zinvolle conclusies komen daar niet zomaar uit.'

⁶⁶ Eugene Bardach en Eric Patashnik, *A practical guide for policy analysis: The eightfold path to more effective problem solving* (Washington 2015) h2; Wouter Bronsgeest, Meer vorm dan inhoud. Onderzoek naar evaluaties van ICT-projecten bij de overheid (Proefschrift, Enschede 2006) h6; Geoff Payne en Judy Payne, *Key concepts in social research* (Londen 2004) 60. Met de methode kunnen officiële en semiofficiële teksten worden geanalyseerd. Geoff Payne definieert documentenanalyse als: '(...) the techniques used to categorise, investigate, interpret and identify the limitations of physical sources, most commonly written documents whether in the private or public domain.' Volgens Wouter Bronsgeest wordt de methode voornamelijk gebruikt in de geschiedwetenschappen, bestuurskunde en sociale wetenschappen. Eugene Bardach en Eric Patashnik beschrijven dat documentenanalyse als waardevolle aanvulling kan worden gezien op data verkregen uit andere methoden, zoals een prosopografie.

⁶⁷ Uit de literatuur over participatie, vrouwen en milieu zijn aandachtspunten afgeleid. Deze aandachtspunten zijn geoperationaliseerd en aan de hand van deze beschreven kenmerken wordt de tekst geanalyseerd.

analytische technieken.⁶⁸ In dit onderzoek wordt er gekeken naar de betekenis van de inhoud van de teksten beschreven door Klaus Krippendorff.⁶⁹ De documentenanalyse is uitgevoerd aan de hand de aanpak van Kimberley Neuendorf.⁷⁰ Doormiddel van het afbakenen van het begrip multi-stakeholderschap en het coderen van de factoren is het fenomeen participatie meetbaar. In dit onderzoek is een voorkeursuitkomst tegengegaan door eerst een breed theoretisch kader te schetsen en daarna doormiddel van een literatuurstudie het debat te analyseren.

In dit onderzoek wordt de samenstelling van de raad onderzocht door gebruik te maken van een prosopografie.⁷¹ Door in te zoomen op de samenstelling van de raad kan worden bekeken in welke mate vrouwen participeren, hoe deze participatie verloopt en welke factoren hierbij een rol spelen. Daarnaast kan worden onderzocht in welke mate de gemeenschappelijke kenmerken van de raadsleden bij de participatie een rol spelen.⁷² Voor deze collectieve biografie is een eigen database aangelegd vanaf de oprichting van de raad tot aan de beëindiging van raad of het einde van onderzoeksperiode.⁷³ De samenstelling van de raden is onderzocht aan de hand van de ingevoerde kenmerken op genderverhoudingen door middel van de volgende variabelen: aantal raadsleden, aantal raadsleden herbenoemd, aantal jaar lid, aantal leden per jaar, afkomst leden in sectoren, beroepsfuncties en studieachtergronden. Deze variabelen zijn geselecteerd aan de hand van de

⁶⁸ Nel Verhoeven, *Wat is onderzoek?* (Den Haag 2015) 115. Gregory Owen, 'Qualitative Methods in Higher Education Policy Analysis, Using Interviews and Document Analysis', *The Qualitative Report* 19 (2014) 52, 1-19, aldaar 10; Bruce Berg, *Qualitative Research Methods for the social sciences* (Boston 2001) 240. Inhoudsanalyse is een vorm van bureauonderzoek, ook wel deskresearch genoemd. Documentenanalyse gaat ervan uit dat de documenten informatie bevatten ten aanzien van het te bestuderen fenomeen, bij dit onderwerp is dit de institutionalisering van participatie van vrouwen. Gregory Owen beschrijft dit als: Documents need to be considered as situated products, rather than as fixed and stable things in the world. Documents are produced in social settings and are always to be regarded as collective (social) products.' Bruce Berg geeft de volgende definitie van inhoudsanalyse: 'Content analysis is any technique for making inferences by systematically and objectively identifying special characteristics of messages.' Deze kwalitatieve definitie is volgens hem breed toepasbaar op alle soorten geschreven materiaal.

⁶⁹ Klaus Krippendorff, *Content Analysis, an introduction to its methodology* (Los Angeles 2018) 25; Bronsgeest, Meer vorm dan inhoud, h6. Volgens Bronsgeest is documentanalyse een vorm van secundair onderzoek en moet ervoor worden opgepast dat het niet wordt verward met secundaire analyse en systematische review. Daarnaast geeft de context volgens Bronsgeest waarin de onderzoeker de documenten plaatst een extra betekenis aan de te onderzoeken teksten. De inhoud van officiële documenten kan op drie manieren worden geanalyseerd volgens Krippendorff.

⁷⁰ Kimberly Neuendorf, *The content analysis guidebook* (Thousand Oaks 2016) 16-35.

⁷¹ Nil, de, 'Prosopografie, methode voor het onderzoek van groepen', 183; Koen Goudriaan, Kees Mandemakers, Jochem Reitsma en Peter Stabel, *Prosopography and Computer. Contributions of Mediaevalist and Modernists on the Use of Computer in Historical Research* (Leuven/Apeldoorn 1995) xxvii. Volgens De Nil is prosopografie van het Griekse *prosooponografia* afgeleid, *prosoopon* betekent letterlijk 'het aangezicht' of 'datgene wat men aanschouwt' en *grafia* is volgens De Nil Grieks voor 'beschrijving'. De methode betekent hierdoor letterlijk: de 'beschrijving van uiterlijke kenmerken.' Het begrip ontstaat in de eerste helft van de zestiende eeuw, maar wordt in de negentiende eeuw pas een algemeen begrip voor een systematische verzameling van biografische gegevens. De voornaamste definities van prosopografie worden gegeven tijdens de jaren 1970 toen de methode veelvuldig werd gebruikt.

⁷² Bardach en Patashnik, *A practical guide for policy analysis: The eightfold path to more effective problem solving*, h2; Bronsgeest, Meer vorm dan inhoud, 60.

⁷³ Deze gegevens zijn verkregen uit de ledenlijsten van de raden, informatiepagina's over de raadsleden, benoemings- en afscheidsberichten, LinkedIn profielen, Facebookaccounts en persoonlijke websites van raadsleden. In de database zijn de volgende kenmerken van de leden ingevoerd: raad, benoeming/titel, achternaam, voornaam, functie in de raad, benoemingsjaarfunctie, einde functie, aantal jaar geslacht, aantal jaar lid, herbenoemd, beroepsgroep, nationaliteit, genoten opleiding, beroepsachtergrond, soort institutie achtergrond en naam institutie.

probleemstelling en het beschikbare bronmateriaal.⁷⁴

In de literatuur is er geen algemeen geldende aanpak over de methode prosopografie te vinden, wel zijn er enkele richtlijnen wat betreft doelstellingen en kenmerken van de methode beschreven.⁷⁵ De verschillende gemeenschappelijke achtergrondkenmerken van de raadsleden in de prosopografie dienen ervoor om onderlinge verbanden te kunnen herkennen.⁷⁶ Om de genderverhouding en de participatie van vrouwen in de raad te analyseren zijn de volgende variabelen van belang: aantal raadsleden, aantal raadsleden herbenoemd, aantal jaar lid en aantal leden per jaar. Voor het analyseren van de collectieve kenmerken van de raad zijn de variabelen: afkomst leden in sectoren, beroepsfuncties en studieachtergronden, aantal raadsleden herbenoemd en aantal jaar lid.⁷⁷ Voor de prosopografie zijn de gegevens van 106 leden gebruikt.⁷⁸

De variabele discours duurzame ontwikkeling wordt in dit onderzoek gebruikt om te analyseren of de participatie van vrouwen en de toenemende gelijke verhouding tussen geslachten in duurzaamheidsraden een gevolg heeft voor het concept van duurzaamheid beschreven door de raad. Om de definitie en beschrijving van duurzaamheid te onderzoeken is er gebruik gemaakt van de methode story lines beschreven door Maarten Hajer.⁷⁹ Volgens Hajer zijn story lines verhalen

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Lawrence Stone, 'Prosopography', *Daedalus* 100 (1971) 1, 46-79, aldaar 46; Joop de Jong, 'Prosopografie, een mogelijkheid. Eliteonderzoek tussen politieke en sociaal-culturele geschiedenis', *BMGN-Low Countries Historical Review* 111 (1996) 2, 201-215, aldaar 201; Nil, de, 'Prosopografie, methode voor het onderzoek van groepen', 190; Daniel Roorda, 'Prosopografie, een onmogelijke mogelijkheid?', *BMGN-Low Countries Historical Review* 94 (1979) 2, 212-225, aldaar 212. De definitie die in dit onderzoek wordt gebruikt is de definitie van Stone: 'Prosopography is the investigation of the common background characteristics of a group of actors in history by means of a collective study of their lives.' Het is volgens De Nil van belang bij de analyse om een goed afgebakende en goed gedocumenteerde minderheidsgroep te hebben, omdat er anders onderzoek wordt gedaan naar een brede massa, zonder adequate gegevens. Ook mag volgens Roorda bij de methode de te analyseren periode niet langer zijn dan een eeuw, omdat concepten als opleiding, woonplaats en huwelijk door de periode heen een andere betekenis kunnen krijgen of het concept kan veranderen door wetgeving. Voor dit onderzoek is de doelgroep gekozen aan de hand van institutionele kenmerken, hierdoor is de doelgroep duidelijk afgebakend.

⁷⁶ Stone, 'Prosopography', 46; Jong, de, 'Prosopografie, een mogelijkheid. Eliteonderzoek tussen politieke en sociaal-culturele geschiedenis', 202.

⁷⁷ Nil, de, 'Prosopografie, methode voor het onderzoek van groepen', 183, 186; Dion Smythe, 'Putting Technology to Work: The CD-ROM Version of the Prosopography of the Byzantine Empire I (641-867)', *History & Computing* 12 (2000) 1, 82-97, aldaar 82, 86, 88. Uit de literatuur blijkt dat prosopografie het best gecombineerd kan worden met andere methoden, omdat prosopografie volgens De Nil: 'Geen doel op zich is maar een belangrijk onderdeel van een historisch onderwerp.' Dion Smythe spreekt dan ook over een 'auxiliary discipline'. In een onderzoek kan prosopografie de biografie, institutionele geschiedenis, cultuurgeschiedenis, theoretisch kader en tekstuele analyse verbinden. De Nil beschrijft dit als: 'Een prosopografie die niet is ingebed in een breder historisch onderzoek is dus als een kip zonder pluimen.'

⁷⁸ Het corpus van de prosopografie is opgenomen in appendix C.

⁷⁹ M. Maarten Hajer, 'A frame in the fields: policymaking and the reinvention of politics', in: Maarten Hajer en Hendrik Wagenaar (red.), *Deliberative Policy Analysis* (Cambridge 2003) 88-110, aldaar 103-107; Maarten Hajer, 'FAQ' (versie onbekend) http://www.maartenhajer.nl/?page_id=14 (13 mei 2019); Maarten Hajer en Wytske Versteeg, 'A decade of discours analysis of environmental politics: Achievements, challenges, perspectives', *Journal of Environmental Policy & Planning* 7 (2005) 3, 175-184, aldaar 176; M. Maarten Hajer, 'Doing Discours Analysis: Coalitions, Practices, Meaning', in: Margo van den Brink en Tamara Metze (red.), *Words matter in policy and Planning - Discours Theory and Method in the Social Sciences* (Utrecht 2006) 65-74, aldaar 68-70. Hajer definieert discours als: 'Discours is defined as an ensemble of ideas, concepts, and categories through which meaning is given to social and physical phenomena, and which is produced and reproduced through an identifiable set of practices.' Deze methode wordt veelvuldig gebruikt door onderzoekers met een thematische focus op milieubeleid en politiek, omdat concepten als milieu of duurzame ontwikkeling niet vanuit onderin een instelling kunnen worden opgelegd, maar continu blijft veranderen van betekenis, interpretatie en uitvoering. Hajer onderscheidt de analyse in drie belangrijke onderdelen, namelijk: metafoor, story line en discourscoalitie.

waarmee een begrip wordt aangekleed en betekenis krijgt.⁸⁰ Als eerste zijn de formuleringen over duurzame ontwikkeling uit de onderzoekseenheden geselecteerd. Deze selectie is aan de hand van de methode van Hajer op de volgende kenmerken geanalyseerd: probleem, oorzaak, soort definitie van duurzaamheid, waarde van duurzaamheid, oplossing, aanpak, slogan, doelgroep en woordgebruik.⁸¹ Deze story lines zijn tenslotte systematisch in tabellen uitgewerkt om de definities en beschrijvingen met elkaar te kunnen vergelijken.⁸²

De onderzoekseenheden voor deze analyse zijn jaarverslagen, werkplannen en algemene publicaties over de werkzaamheden van de raad. Deze documenten zijn geselecteerd op de volgende kenmerken: door de raad zelf aangeduidt als relevant werk, gericht op vooruitblik of terugblik, overzichtswerk of jaarpublikatie. Daarna zijn de documenten ingedeeld in perioden: eerste jaren van de raad, voor de helft van de onderzoeksperiode, na de helft van de onderzoeksperiode en de laatste jaren van de raad. Per periode zijn er een of twee publicaties geselecteerd aan de hand van de selectiecriteria. Deze publicaties vormen een corpus van zeventien documenten.⁸³

Aan de hand van deze variabelen worden twee casussen met elkaar vergeleken. Deze casussen zijn geselecteerd uit het onderzoek van Volkery e.a. gericht op de verschillen tussen nationale duurzaamheidsraden.⁸⁴ De raden zijn onder te verdelen in vijf soorten instituties, waarbij de nationale raden, de onafhankelijke adviesorganen en de openbare raden als institutionele vorm het vaakst voorkomen.⁸⁵ Voor dit onderzoek is gekozen om een nationale raad en een onafhankelijk adviesorgaan te vergelijken. Het type openbare raad is in dit onderzoek niet meegenomen, omdat de verschillen tussen de openbare raden te groot zijn. Hierdoor kan de institutionele context niet

⁸⁰ Hajer, 'Doing Discours Analysis: Coalitions, Practices, Meaning', 69; M. Maarten Hajer, 'Discours coalitions and the Institutionalisation of Practice. The case of acid rain in Britain', in: John Forester en Frank Fischer (red.), *The Argumentative Turn in Policy and Planning* (Durham 1993) 43-76, aldaar 45; M. Maarten Hajer, 'Coalitions, Practices, and Meaning in Environmental Politics: from Acid Rain to BSE', in: David Howarth en Jacob Torfing (red.), *Discours Theory in European Politics* (Basingstoke 2005) 297-315, aldaar 203; Maarten Hajer, 'FAQ' (versie onbekend) http://www.maartenhajer.nl/?page_id=14 (13 mei 2019). Rond het concept wordt een probleem gevormd die aansluit bij het dominante gedachtegoed en daarover wordt een verhaal gevormd dat de heersende cultuur en structuur aanvult. Deze story line bevat ook een oplossing. Door het gebruik van story line lijkt het dat bepaalde problemen op een natuurlijke wijze zijn ontstaan en ook op natuurlijke wijze moeten worden opgelost. Op deze manier wordt het probleem en de definitie van het concept geaccepteerd en gelegitimeerd. Bij de verhalen worden volgens Hajer regelmatig slogans of verkorte versies gebruikt. Door deze verkorte versies kan er discrepantie ontstaan tussen de zender en ontvanger. Het begrip duurzame ontwikkeling is ook een verkorte versie van een groot verhaal. Daarnaast kunnen mensen denken dat ze hetzelfde verstaan onder duurzame ontwikkeling, maar in de praktijk kan daar wel eens verwarring over bestaan en zijn de verhalen verschillend. Hajer definieert story lines samenvattend als: 'I employ the concept of story line to refer to a condensed form of narrative in which metaphors are employed, used by people as 'short hand' in discussions.'

⁸¹ Hajer, 'Doing Discours Analysis: Coalitions, Practices, Meaning', 73-74.

⁸² De tabellen zijn weergegeven in appendix F, G, H en I.

⁸³ Zie appendix C voor het volledige corpus.

⁸⁴ Volkery, Jacob, Bregha, Pintér en Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies*, 17.

⁸⁵ Ibidem.

worden afgebakend en kan er ook niet over een soort institutionele context worden gesproken.⁸⁶

De nationale raad en de onafhankelijke adviesraad zijn als casussen geselecteerd, omdat de twee raden zorgen voor een 'cruciale casus'. De raden zijn met elkaar vergelijkbaar, omdat ze beiden zijn ontstaan uit de nationale milieustrategieën en de kerndoelstelling van deze raden is beschreven in Agenda 21. Daarnaast hebben Frankrijk en Duitsland dezelfde sociaaleconomische structuur hebben en bij de meest ontwikkelde landen van de wereld horen.⁸⁷ Verder zijn de twee duurzaamheidsraden geschikt als casussen, aangezien de duurzaamheidsraden kort na elkaar zijn opgericht, namelijk de Duitse Rat für Nachhaltige Entwicklung (RNE) in 2001 en de Britse Sustainable Development Commission (SDC) in 1999. Ook kennen ze ongeveer een even lange periode van activiteit.⁸⁸

Deze overeenkomsten tussen de raden zorgen ervoor dat de effecten van institutionalisering op de participatie van vrouwen doeltreffend vergeleken kan worden. Bovendien kwamen Duitse raad en de Britse raad als geschiktste casussen uit het vooronderzoek en waren de archieven van beide commissies uitgebreider en bereikbaarder dan de rest van de geïnventariseerde archieven.⁸⁹ In het werk van Axel e.a. en Vujcich en McGuinness zijn diverse bronnen en achtergrondinformatie over de casussen beschreven.⁹⁰ Dit werk heeft als startpunt van het bronnenonderzoek gediend.

Nationale raden hebben als doel volgens Volkery e.a. om advies te geven aan de regering, de sociale dialoog te vergemakkelijken, initiatieven te ondersteunen en deze te verbinden met het nationale niveau.⁹¹ In dit onderzoek wordt De Duitse Rat für Nachhaltige Entwicklung als nationale raad geanalyseerd. Deze raad heeft verschillende adviezen gepubliceerd over duurzame ontwikkeling en speelt een centrale rol in debatten over duurzame ontwikkeling. De leden van de raad komen uit verschillende maatschappelijke sectoren, die specifieke ecologische, economische, sociale en religieuze belangen vertegenwoordigen.

Onafhankelijke adviesorganen zijn volgens Volkery e.a. ontworpen om nationale regeringen

⁸⁶ Veel landen beschikken niet over permanente, geïnstitutionaliseerde participerende organen voor hun nationale duurzaamheidsstrategieproces. In Canada bijvoorbeeld, raadpleegt elke afdeling van de vijftintig departementen zijn stakeholders bij de ontwikkeling van strategieën en documenten omtrent duurzaamheid.

⁸⁷ Er is gekozen om te kijken naar West-Europese landen, omdat merendeel van de literatuur de participatie van vrouwen in ontwikkelingsgebieden analyseert, waardoor het kan lijken of de participatie van vrouwen in duurzaamheidsbeleid al voltooid is in Europa.

⁸⁸ De SDC is in totaal twaalf jaar actief geweest en de RNE is in dit onderzoek zeventien jaar actief.

⁸⁹ In het vooronderzoek zijn zes duurzaamheidsraden onderzocht. De geïnventariseerde raden zijn geanalyseerd op ledenlijsten en andere statuten met naamsvermelding. Daarnaast is er gekeken naar de taal van de documenten en de frequentie van publicatie.

⁹⁰ Axel Volkery en Klaus Jacob, *Germany Case Study Analysis of National Strategies for Sustainable Development* (Unedited Working Paper, Berlijn 2004); François Bregha, *United Kingdom Case Study Analysis of National Strategies for Sustainable Development* (Unedited Working Paper, Ottawa 2004); François Bregha, *Canada Case Study Analysis of National Strategies for Sustainable Development* (Unedited Working Paper, Ottawa 2004); Vujcich en McGuinness, *Institutions for Sustainable Development Learning from international experience*.

⁹¹ Volkery, Jacob, Bregha, Pintér en Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies*, 17.

advies te kunnen geven over duurzame ontwikkelings- en milieukwesties.⁹² De Sustainable Development Commission (SDC) in het Verenigd Koninkrijk wordt in dit onderzoek bestudeerd als onafhankelijke adviesraad. De rol van de commissie bestaat uit het adviseren van de centrale overheid en het monitoren van het duurzaamheidsbeleid. De commissie bestaat uit leden uit het bedrijfsleven, ngo's, lokale en regionale overheden en de academische wereld.

In het eerste en tweede hoofdstuk wordt er een brug gemaakt tussen het theoretisch kader, de methoden en de casussen en worden de inzichten toegepast op twee nationale duurzaamheidsraden. Er wordt bij de casussen aandacht besteed aan de geschiedenis, context, institutionalisering, samenstelling van de raad en de definitie en beschrijving van het concept duurzame ontwikkeling. De resultaten van deze hoofdstukken worden in hoofdstuk 4 met elkaar vergeleken en aan de hand van het theoretisch kader en het geschetste debat in de inleiding verklaard. Tenslotte worden in hoofdstuk 5 de resultaten besproken en wordt er een uitkomst gegeven op de centrale vraag. Daarnaast worden de beperkingen van het onderzoek besproken en worden er aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

⁹² Ibidem.

2. Der Rat für Nachhaltige Entwicklung

In de eerste jaren van Der Rat für Nachhaltige Entwicklung is de participatie van vrouwen gering, het aandeel vrouwen in de nationale raad bedraagt in 2001 17 procent. In verloop van tijd stijgt de participatie en in 2019 vormen de vrouwen 47 procent van de raadsleden. Deze stijging is te verklaren aan de hand van de beschreven participatiefactoren en de interne machtsstructuren. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van drie variabelen beschreven op welke manier de institutionele context voor deze stijging heeft gezorgd en op welke manier de stijging van het aantal vrouwelijke raadsleden het dominante discours van duurzame ontwikkeling in de raad ongewijzigd laat.

Voordat in dit hoofdstuk wordt begonnen aan de analyse wordt eerst aan de hand van secundaire literatuur kort de geschiedenis van het Duitse milieubeleid en de Duitse nationale duurzaamheidsstrategie geschetst als achtergrond van de oprichting van de RNE. Daarna wordt de context, de leden en het takenpakket van de raad weergegeven. In deelparagraaf twee wordt gestart met de analyse aan de hand van de participatiefactoren, geformuleerd uit het multi-stakeholderschap beschreven in de inleiding, worden de werkprogramma's en het reglement van de RNE onderzocht. Bij deze analyse wordt gekeken of de geselecteerde participatie kenmerken in de instituten zijn opgenomen.

In de derde deelparagraaf zal de samenstelling van de Duitse raad worden onderzocht. Aan de hand van de eigen samengestelde database wordt een collectieve biografie van de raad vastgesteld. In de aansluitende deelparagraaf wordt aan de hand van een discoursanalyse onderzocht welke definitie en beschrijving de RNE voor het begrip duurzaamheid hanteert.⁹³ Bij deze paragraaf worden een aantal citaten gebruikt om de discoursanalyse te ondersteunen.⁹⁴ Het antwoord op de eerste deelvraag zal resulteren in een samenvatting van deelvragen en deze samenvatting zal bij de vergelijkende analyse als uitgangspunt worden gebruikt.

2.1 Geschiedenis en context

Het milieuprogramma van 1971 kan worden gezien als het startpunt voor het Duitse milieubeleid. Dit programma formuleerde de lange termijndoelen en de basisrichtlijnen voor duurzame ontwikkeling, te denken valt aan het voorzorgbeginsel en het beginsel 'de vervuiler betaald'.⁹⁵ Achteraf kan volgens Martin Jänicke e.a. worden gesteld dat dit programma de vroege voorloper was van de 'moderne groene plannen'.⁹⁶ Het milieuprogramma richtte zich niet alleen op de integratie van milieubeleid, maar vertaalde dit ook naar nieuwe institutionele regelingen.⁹⁷ Aan het einde van de jaren zeventig maakte deze invalshoek plaats voor een benadering die voornamelijk gebaseerd was op korte termijn

⁹³ Hajer, 'Doing Discours Analysis: Coalitions, Practices, Meaning', 69.

⁹⁴ Deze citaten zijn geselecteerd en niet uitputtend. In de bijlage is de citatenlijst per publicatie opgenomen.

⁹⁵ Martin Jänicke, Helge Jörgens, Kirsten Jörgensen en Ralf Nordbeck, *Governance for Sustainable development in Germany: institutions and policy making* (Berlijn 2001) 7.

⁹⁶ Jänicke, Jörgens, Jörgensen en Nordbeck, *Governance for Sustainable development in Germany*, 7.

⁹⁷ Edda Müller, 'Umweltpolitik der sozial-liberalen Koalition', *Zeitschrift für Umweltpolitik* 2 (1984) 115-141, aldaar 127.

doelen en emissiebeperking bij de bron.⁹⁸ Het milieuprogramma verloor hierdoor geleidelijk zijn impact en werd uiteindelijk in 1982 door de christelijk liberale regering (CDU/CSU - FDP) afgeschaft.⁹⁹ De publicatie van het Brundtland-rapport in 1987 en het daaropvolgende concept van duurzame ontwikkeling kreeg volgens William Lafferty en James Meadowcroft door deze context minder aandacht in Duitsland dan in andere landen.¹⁰⁰

Deze oproep tot duurzame ontwikkeling zorgde wel voor nieuwe duurzame initiatieven, maar er werd in eerste instantie niet gestreefd naar lange termijn doelstellingen.¹⁰¹ Het werk van ngo's en twee parlementaire onderzoekscommissies zorgden er uiteindelijk voor dat het Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit de toekomstgerichte beleidsnota 'Schritte zu einer nachhaltigen, umweltgerechten Entwicklung' in 1997 opstelde.¹⁰² Een jaar later publiceerde het Bundesministerium weliswaar een conceptprogramma 'Nachhaltige Entwicklung in Deutschland, entwurf eines umweltpolitischen Schwerpunktprogramms', maar deze strategie werd nooit formeel door het kabinet goedgekeurd.¹⁰³ Het formuleringsproces van een nationale duurzaamheidsstrategie werd in 1998 na de verkiezingsoverwinning van een 'rood-groene' partijcoalitie (SPD-Bündnis 90/Die Grünen) opnieuw opgestart.¹⁰⁴ De Bundestag riep de regering op om een duurzaamheidsstrategie te formuleren, een nationale raad voor duurzame ontwikkeling in te stellen en een interdepartementale commissie voor duurzame ontwikkeling (groen kabinet) op te richten.¹⁰⁵ In 2001 voldeed de Bundestag aan deze oproep en benoemde de leden van de Rat für Nachhaltige Entwicklung en Staatssekretärsausschuss für nachhaltige Entwicklung.¹⁰⁶ Pas in december werd de eerste versie van de strategie 'Perspektiven für Deutschland' gepresenteerd.¹⁰⁷

⁹⁸ Jänicke, Jörgens, Jörgensen en Nordbeck, *Governance for Sustainable development in Germany*, 7.

⁹⁹ Ralf Tils, 'The German sustainable development strategy: facing policy, management and political strategy assessments', *European Environment* 17 (2007) 3, 164-176, aldaar 164.

¹⁰⁰ William Lafferty en James Meadowcroft, *Implementing Sustainable Development. Strategies and Initiatives in High-Consumption Societies* (Oxford 2000) h4.

¹⁰¹ C. Christiane Beuermann, 'Germany: Regulation and the Precautionary Principle', in: William Lafferty en James Meadowcroft (red.), *Implementing Sustainable Development. Strategies and Initiatives in High-Consumption Societies*. (Oxford 2000) 85-111, aldaar 85-86.

¹⁰² Tils, 'The German sustainable development strategy', 165.

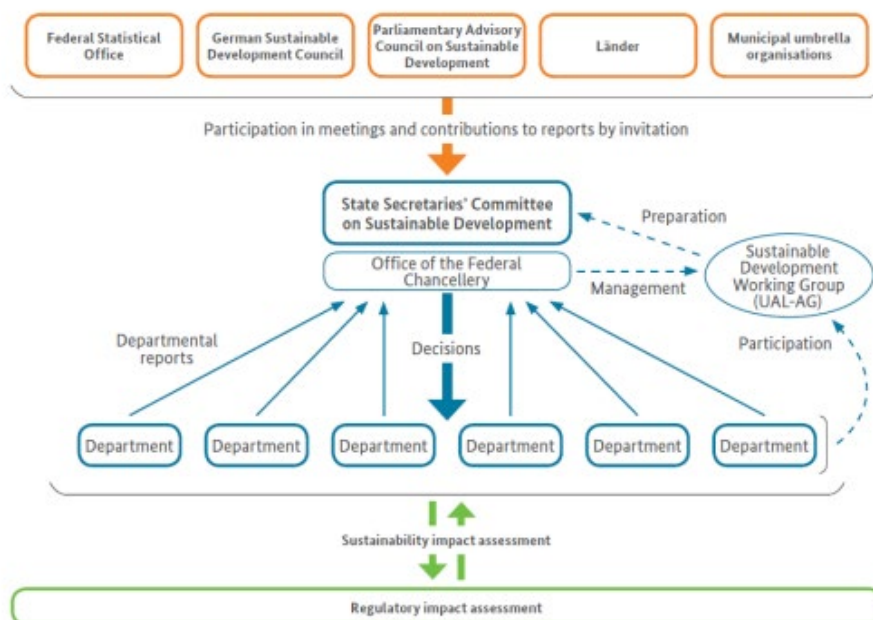
¹⁰³ Imme Scholz, Niels Keijzer en Carmen Richerzhagen, *Promoting the Sustainable Development Goals in Germany* (Bonn 2016) 3.

¹⁰⁴ Tils, 'The German sustainable development strategy', 164-165.

¹⁰⁵ Jänicke, Jörgens, Jörgensen en Nordbeck, *Governance for Sustainable development in Germany*, 8.

¹⁰⁶ Scholz, Keijzer en Richerzhagen, *Promoting the Sustainable Development Goals in Germany*, 3.

¹⁰⁷ Tils, 'The German sustainable development strategy', 166.

Figuur 1: De Duitse federale institutionele structuur voor de promotie van duurzame ontwikkeling. ¹⁰⁸

De verantwoordelijkheid voor de nationale strategie voor duurzame ontwikkeling ligt bij de Bondskanselarij. Het hoofd van de Bondskanselarij is belast met deze taak en zit ook de Staatssekretärsausschuss für nachhaltige Entwicklung voor. ¹⁰⁹ Bij deze commissie zijn alle ministeries betrokken en een aantal adviesraden. ¹¹⁰ De Parlamentarischen Beirat für nachhaltige Entwicklung (PBnE) verbindt bijvoorbeeld de nationale strategie met het parlement. Haar algemene taak is om steun te verlenen aan de nationale strategie en de EU-strategie. ¹¹¹ In de Bondskanselarij adviseert de nationale duurzaamheidsraad over alle zaken die met duurzame ontwikkeling te maken hebben. ¹¹²

Deze nationale raad voor duurzame ontwikkeling bestaat uit ongeveer vijftien leden die het bedrijfsleven, de politiek, wetenschap en het maatschappelijk middenveld vertegenwoordigen. ¹¹³ De leden worden door de bondskanselier benoemd voor een (hernieuwbare) termijn van drie jaar. ¹¹⁴ De huidige leden van de raad zijn genomineerd in november 2016. De RNE adviseert de regering over haar beleid voor duurzame ontwikkeling en probeert met voorstellen voor doelstellingen en indicatoren de duurzaamheidsstrategie vooruit te helpen. ¹¹⁵ Een andere taak van de raad is om

¹⁰⁸ Scholz, Keijzer en Richerzhagen, *Promoting the Sustainable Development Goals in Germany*, 5.

¹⁰⁹ Vujcich en McGuinness, *Institutions for Sustainable Development Learning from international experience*, 20.

¹¹⁰ Michiel de Vries, *The Role of National Sustainable Development Councils in Europe in Implementing the UN's Sustainable Development Goals. Overview and Conclusions* (Den Haag 2015) 37.

¹¹¹ Harald Heinrichs en Norman Laws, 'Sustainability state' in the making? Institutionalization of sustainability in German federal policy making', *Sustainability* 6 (2014) 5, 2623-2641, aldaar 2631-2632.

¹¹² Scholz, Keijzer en Richerzhagen, *Promoting the Sustainable Development Goals in Germany*, 5.

¹¹³ Vujcich en McGuinness, *Institutions for Sustainable Development Learning from international experience*, 21.

¹¹⁴ Vries, de, *The Role of National Sustainable Development Councils in Europe in Implementing the UN's Sustainable Development Goals*, 37.

¹¹⁵ Kajsa Borgnäs, 'The Policy Influence of Sustainability Indicators: Examining Use and Influence of Indicators in German Sustainability Policy Making', *German Politics* 25 (2006) 4, 480-499, aldaar 480-481.

duurzame projecten te bedenken en op te zetten.¹¹⁶ Verder is de raad betrokken bij het bevorderen van de sociale dialoog over duurzaamheid, met het doel het bewustzijn van alle betrokkenen en burgers te vergroten.¹¹⁷

2.2 Institutionaliseren participatie

Uit de werkplannen en instituten blijkt dat de RNE zich inzet om kennis rond duurzaamheid te verspreiden en discussies te faciliteren.¹¹⁸ Uit het werkplan 2014-2016 blijkt bijvoorbeeld dat de RNE nieuwe presentatiemodellen, forums voor interactieve competities en rondetafelgesprekken aan het ontwikkelen is om de discussie rondom duurzaamheid te versterken.¹¹⁹ In het werkplan staat ook aangegeven dat de raad aanwezig wil zijn bij openbare evenementen, om bij bijvoorbeeld bij musea en beurzen in gesprek te gaan over duurzame ontwikkeling.¹²⁰ De bestaande RNE-initiatieven worden ook benoemd, maar er wordt geen aandacht besteed aan de doelgroep voor deze projecten.¹²¹

De raad focust in haar documenten op verschillende niveaus: internationaal, nationaal, provinciaal en lokaal. Voor het bevorderen van de participatie van vrouwen bij duurzaamheidsbeleid is volgens de wervingstheorie de provinciale en lokale context van belang.¹²² Weliswaar komt in werkprogramma's voornamelijk de internationale en nationale context naar voren, maar de Duitse raad werkt ook samen met de Länder en ondersteunt lokale duurzaamheidsinitiatieven met het project 'The Sustainable City dialogue'.¹²³ Verder blijkt dat de raad de werkzaamheden van de vier regionale duurzaamheidsnetwerken aanmoedigt.¹²⁴ Ook dringt de raad aan dat gemeenten betrokken moeten zijn met de nationale dialoog over duurzaamheid.¹²⁵ In de werkplannen wordt er niet concreet over de projecten geschreven, er wordt bijvoorbeeld gesproken over 'dialoog',

¹¹⁶ Vujcich en McGuinness, *Institutions for Sustainable Development Learning from international experience*, 21.

¹¹⁷ Scholz, Keijzer en Richerzhagen, *Promoting the Sustainable Development Goals in Germany*, 3.

¹¹⁸ German Council for Sustainable Development (hierna: GCSD), 'Work Program 2010-2013' (versie 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Arbeitsprogramm_2010-2013_EN-1.pdf (6 februari 2019) 1.

¹¹⁹ GCSD, 'Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014' (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019) 10.

¹²⁰ GCSD, 'Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014' (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019) 5.

¹²¹ GCSD, 'Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014' (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019) 7.

¹²² Leighley, 'Attitudes, opportunities and incentives', 181-209.

¹²³ GCSD, 'Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014' (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019) 4, 8.

¹²⁴ GCSD, 'Work program of the German Council for Sustainable Development, 2017 to 2019, pursuant to Section 1 (3) of the Rules of Procedure (GO)' (versie 7 februari 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2017-2019.pdf (6 februari 2019) 3.

¹²⁵ GCSD, 'Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014' (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019) 4, 8.

‘succesvolle inspanningen’ en ‘integraal onderdeel’.¹²⁶

Een ander belangrijk kenmerk om de participatie van vrouwen te bevorderen bij instituties is de rol en integratie van niet- gouvernementele actoren (hierna: ngo’s). De RNE focust zich in haar documenten voornamelijk op de relatie tussen duurzaamheid en het bedrijfsleven. Verder wordt er ook aandacht besteed aan de samenwerking met de wetenschap en ngo’s. De particuliere sector, de maatschappij en de scholen worden enkele keren benoemd. De Duitse raad richt zich daarnaast op verschillende soorten doelgroepen, namelijk: werknemers, bestuurders, jongeren, belanghebbende van het maatschappelijke middenveld, partners van stichtingen en organisaties, beleidsmedewerkers en onderzoekers.¹²⁷ In het regelement zijn enkele bepalingen opgenomen waardoor geïnteresseerde in contact kunnen komen met de raadsleden. Raadsleden kunnen bijvoorbeeld projectmedewerkers en gasten uitnodigen om vergaderingen bij te wonen.¹²⁸

In de werkprogramma’s en in de reglementen komen geen specifieke formuleringen over vrouwen of gender naar voren. Wel wordt er in het reglement regelmatig geschreven over ‘hij of zij zal (...)’, waaruit blijkt dat er uitgegaan wordt van een gelijke verhouding tussen mannen en vrouwen.¹²⁹ In het werkprogramma 2017-2019 wordt de gendergelijkheid binnen de samenleving wel aangestipt als prioriteitspunt.¹³⁰ Daarnaast wordt in hetzelfde programma ook aandacht besteed aan het verbeteren van de SDG’s, waar het bevorderen van gendergelijkheid, het verminderen van ongelijkheid en het verbeteren van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) ook deel vanuit maken.¹³¹

Uit de twee geanalyseerde onafhankelijke peerreviews komt naar voren dat de RNE meer stakeholders en diverse lagen van de samenleving kan aanspreken. Helen Clark e.a. van de

¹²⁶ GCSD, ‘Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014’ (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019) 8; GCSD, ‘Work Program 2010-2013’ (versie 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Arbeitsprogramm_2010-2013_EN-1.pdf (6 februari 2019) 4.

¹²⁷ GCSD, ‘Work Program 2010-2013’ (versie 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Arbeitsprogramm_2010-2013_EN-1.pdf (6 februari 2019) 3; GCSD, ‘Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014’ (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019) 8; GCSD, ‘Work program of the Council for Sustainable Development, 2017 to 2019, pursuant to Section 1 (3) of the Rules of Procedure (GO)’ (versie 7 februari 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2017-2019.pdf (6 februari 2019) 3.

¹²⁸ GCSD, ‘Rules of Procedure of the German Council for Sustainable Development’ (versie 22 November 2016) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Rules_of_Procedure_english.pdf (6 februari 2019) 1-2.

¹²⁹ GCSD, ‘Rules of Procedure of the German Council for Sustainable Development’ (versie 22 November 2016) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Rules_of_Procedure_english.pdf (6 februari 2019) 3.

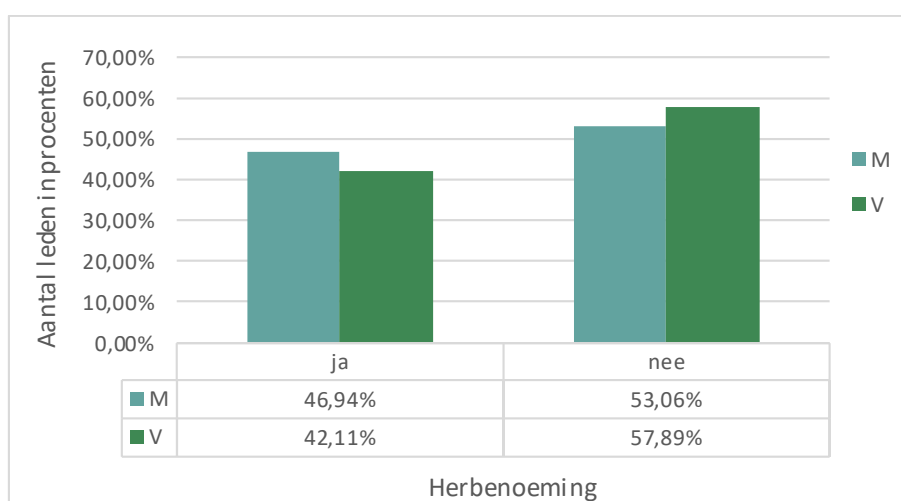
¹³⁰ GCSD, ‘Work program of the German Council for Sustainable Development, 2017 to 2019, pursuant to Section 1 (3) of the Rules of Procedure (GO)’ (versie 7 februari 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2017-2019.pdf (6 februari 2019) 4.

¹³¹ GCSD, ‘Work program of the German Council for Sustainable Development, 2017 to 2019, pursuant to Section 1 (3) of the Rules of Procedure (GO)’ (versie 7 februari 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2017-2019.pdf (6 februari 2019) 5.

adviesgroep schrijft hierover: ‘We recommend that the Council do its utmost to increase its multi-stakeholder outreach. The Council should also put emphasis on advancing the sustainability agenda and on more effectively encouraging new thinking.’¹³² In de verslagen komt verder naar voren dat de samenwerking tussen lokale initiatieven en de raad zou kunnen worden uitgebreid, zodat deze samenwerking een structurele input kan zijn voor de nationale strategie.¹³³ Daarnaast zou de raad volgens de peerreview meer platforms en facilitatorfuncties kunnen opzetten om duurzaamheidsacties en de duurzaamheidsdialoog te kunnen bevorderen.¹³⁴

2.3 Samenstelling raad

De Duitse nationale raad kent geen beperkte zittingstermijn, doordat elke drie jaar de leden herkozen kunnen worden en meerdere functies in de raad kunnen uitoefenen. Vanaf het jaar van oprichting tot 2019 hebben 68 mensen deelgenomen aan de raad. Vrouwen vormen een minderheid in de raad, aangezien zij 27,9 procent van de raadsleden vormen.

Figuur 2. Aantal raadsleden RNE herbenoemd.

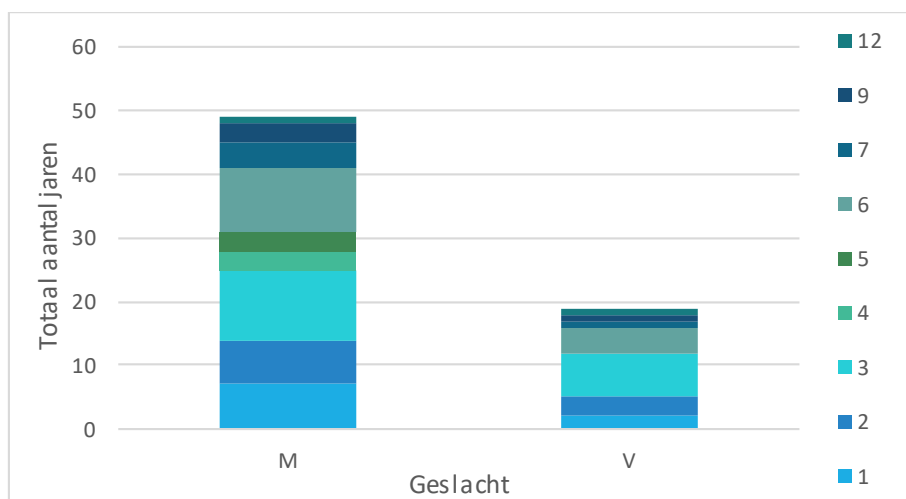
In het bovenstaande figuur zijn het aantal herbenoemingen geanalyseerd. In de gegevens zijn alleen de eerste herbenoeming meegenomen, omdat de tweede herbenoeming van leden niet duidelijk uit

¹³² GCSD, ‘Sustainability - Made in Germany. The second review by a group of international Peers, commissioned by the German Federal Chancellery’ (versie september 2013) <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/998348/745384/9fdee5df3601209f76d37c36f308635/2013-10-15-peer-review-rne-en-data.pdf?download=1> (8 februari 2019) 31.

¹³³ GCSD, ‘Sustainability - Made in Germany. The second review by a group of international Peers, commissioned by the German Federal Chancellery’ (versie september 2013) <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/998348/745384/9fdee5df3601209f76d37c36f308635/2013-10-15-peer-review-rne-en-data.pdf?download=1> (8 februari 2019) 31; GCSD, ‘The 2018 Peer Review on the German Sustainability Strategy. Report by the International Peer Group chaired by Helen Clark’ (versie mei 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/05/2018_Peer_Review_of_German_Sustainability_Strategy_BITV.pdf (8 februari 2019) 22.

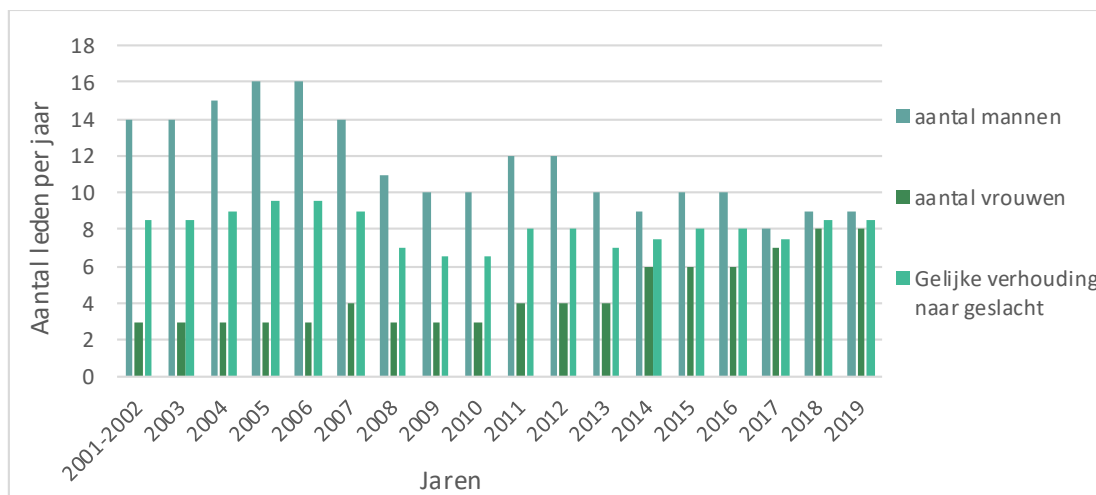
¹³⁴ GCSD, ‘Sustainability - Made in Germany. The second review by a group of international Peers, commissioned by the German Federal Chancellery’ (versie september 2013) <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/998348/745384/9fdee5df3601209f76d37c36f308635/2013-10-15-peer-review-rne-en-data.pdf?download=1> (8 februari 2019) 31.

de gegevens was af te lezen. Er is een onderscheid gemaakt in mannen en vrouwen in de raad om op deze manier te kunnen kijken in welke mate vrouwen worden herbenoemd en dit te vergelijken met de mannelijke leden, om op deze manier een beeld te kunnen krijgen over de verhouding in geslacht in de raad. Uit de analyse komt naar voren dat vrouwen minder vaak worden herbenoemd als mannen. Van de mannen wordt 46,9 procent herbenoemd, terwijl dit bij de vrouwelijke leden blijft steken op 42,1 procent. Dit verschil zou verklaard kunnen worden door de samenstelling van de raad, doordat mannelijke leden in de meerderheid zijn bestaat er een kans dat deze leden ook eerder mannen herbenoemen dan vrouwen.

Figuur 3: Aantal jaren lidmaatschap leden RNE.

In deze grafiek zijn de lidmaatschapskenmerken van de raadsleden geanalyseerd. Bij deze analyse is er gekeken naar het aantal jaren lidmaatschap van de leden. Het vaakst blijven de leden drie jaar in de raad actief, dit komt bij mannen elf keer voor en bij vrouwen zeven keer. Daarna zitten de raadsleden het vaakst zes jaar in de raad. Bij mannen komt dit tien keer voor en bij vrouwen vier keer. Uit de analyse blijkt verder dat 14,3 procent van de mannelijke leden een jaar of korter in de raad participeert, terwijl dit bij vrouwen op 10,4 procent ligt. Daarnaast is 36,7 procent van de mannen zes jaar of langer actief in de raad, dit is vergelijkbaar met de vrouwelijke leden waarvan 36,8 procent hier ook aan voldoet. Door deze gegevens kan er worden geconcludeerd dat vrouwen van hun lidmaatschap gebruik maken en over het algemeen langer dan drie jaar actief zijn in de raad.

Figuur 4: Aantal leden RNE per jaar.

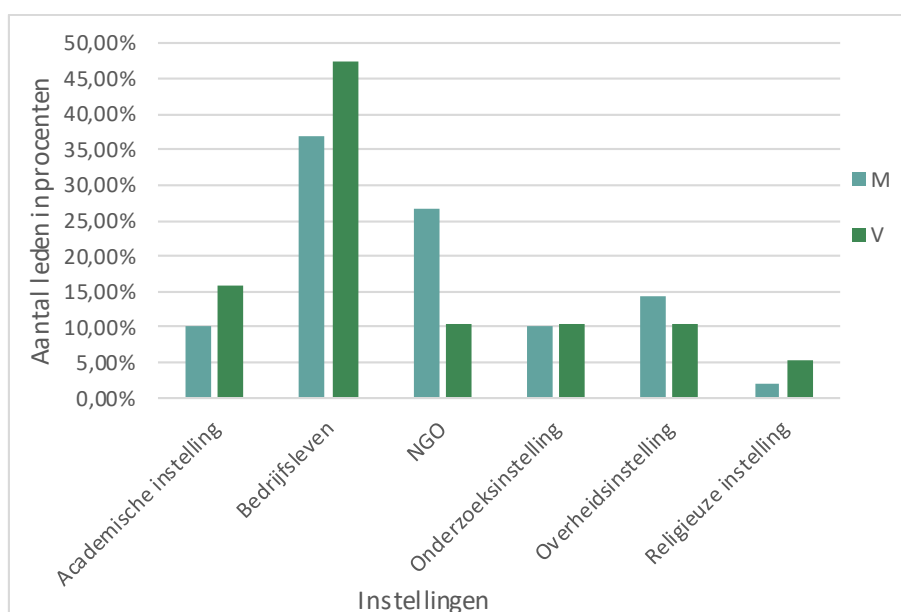
In de bovenstaande grafiek zijn alle raadsleden per jaar naar geslacht ingedeeld. Door deze categorisering kunnen de evoluties door de jaren heen geanalyseerd worden. In eerste opzicht maakt deze grafiek duidelijk dat het aantal leden per jaar fluctueert. De grijze lijn in de grafiek geeft aan waar het middelpunt het aantal leden in de raad zal liggen als er een gelijke verhouding naar geslacht zou zijn. In de eerste jaren van de raad ligt het aandeel vrouwelijke leden rond de 17 procent. De jaren 2007 en 2013 zijn als kantelpunten aan te merken, omdat het gat tussen het aantal mannelijke- en vrouwelijke raadsleden niet groter wordt maar kleiner. In 2007 is er voor het eerst een stijging te zien in het aantal vrouwelijke leden, zij vormen 22,2 procent van het totaal aantal raadsleden. Vanaf dit jaar wordt het verschil in geslacht elk jaar kleiner tot 2010, waarna de samenstelling in de raad ongelijker wordt. Vanaf 2013 wordt het verschil in geslacht in de raad opnieuw kleiner en stijgt het aandeel vrouwen in de raad naar 28,6 procent. Deze stijging houdt vol tot 2019, op dat moment zijn 47,1 procent van de raadsleden vrouw.

De gehele periode blijven mannen in de meerderheid in de raad. Wel stijgt het aantal vrouwelijke leden in de raad in de jaren 2007, 2011, 2014, 2017 en 2018. Het jaar 2014 zorgt voor een kantelpunt in de participatie van vrouwen, omdat in dit jaar het aantal vrouwelijke leden voor het eerst stijgt met twee nieuwe leden en de stijging doorzet tot 2018. In dit jaar stijgt ook het aandeel vrouwen in de raad significant met ruim 11 procent tot 40 procent. Ook in 2017 is er met 9,2 procent sprake van aanzienlijke stijging in het aandeel vrouwen in de raad.

De verkleining van de gender gap in 2013 kan te maken hebben met de aanstelling van de eerste vrouwelijke voorzitter van de raad, Marlehn Thieme in november 2012. In het jaar van haar aanstelling verlieten twee mannelijke leden de raad en in het jaar daaropvolgend maar liefst vijf. Dit zijn aanzienlijk meer afmeldingen dan in de periode ervoor in 2010 en erna in 2014. Aan het einde van 2013 worden er even veel mannelijke als vrouwelijke leden aangenomen, dit kan de stijging in het aantal vrouwelijke leden in 2014 verklaren. Daarnaast kan het vrouwelijke voorzitterschap de

lange periode vanaf 2013 tot 2019 verklaren, waarin het aantal vrouwelijke leden stijgt en de gender gap kleiner wordt.

De stijging van het aantal vrouwelijke leden en de verkleining van de gender gap in 2007 zouden verklaard kunnen worden op basis van machtsstructuren. Uit de data-analyse blijkt dat in de periode 2006 tot 2007 zes mannelijke leden uit de raad zijn vertrokken, die op dat moment vijf jaar of langer in de raad actief waren geweest. Dit is een groot aandeel opstappers vergeleken met rest van de perioden, waar meestal drie raadsleden tegelijkertijd opstapten. Deze resultaten kunnen worden verklaard aan de hand van veranderende interne machtsstructuren door de aanstelling van Thieme als voorzitter van de raad.

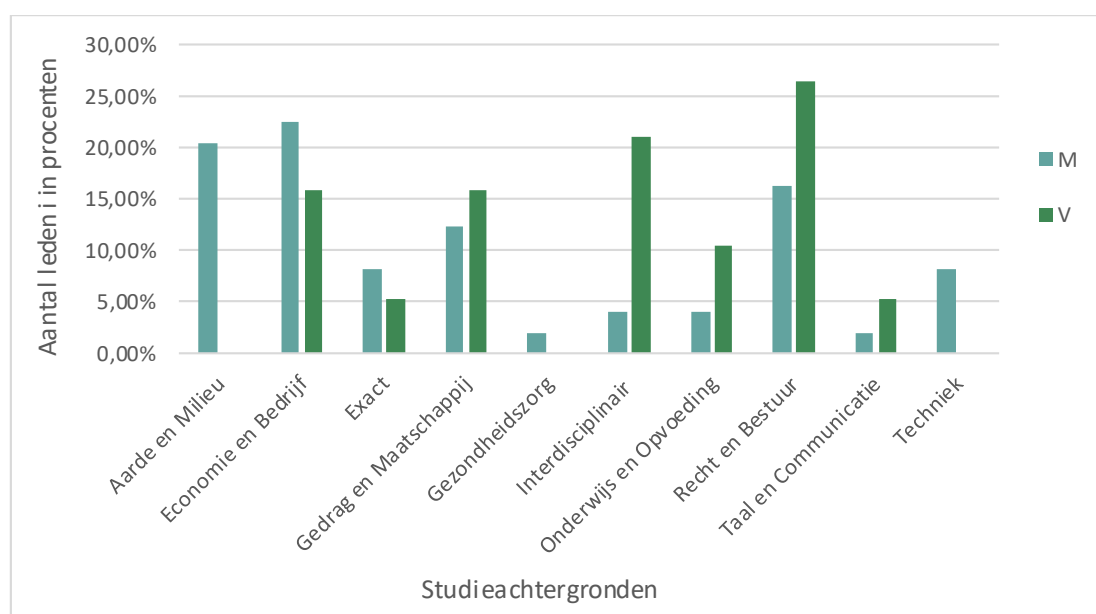

Figuur 5. Werkachtergrond leden RNE.

In de bovenstaande grafiek zijn alle raadsleden per werkachtergrond naar geslacht ingedeeld. Door deze categorisering kunnen gemeenschappelijke raadskenmerken worden geanalyseerd. Uit de data-analyse blijkt dat het grootste deel van de raadsleden hun achtergrond heeft liggen in het bedrijfsleven. Daarna volgt de ngo-sector bij de mannen en de academische instelling bij de vrouwen. Uit de gegevens blijkt dat 26,3 procent van de vrouwelijke raadsleden een bestuursfunctie uitoefent en 36,8 procent een baan heeft als advocaat, adviseur of politicus. Verder is 21 procent van de vrouwelijke leden hoogleraar of onderzoeker. Het resultaat uit deze analyse komt overeen met de literatuur. Het overgrote deel van de vrouwelijke raadsleden heeft door haar beroepssector en beroep een hoge mate van sociaaleconomische status en door diverse nevenfuncties ook positieve burgeroriëntaties. Uit studies blijkt dat individuen in deze omgeving eerder deelnemen aan politiek of maatschappelijke organisaties dan degenen zonder deze hulpbronnen.¹³⁵

¹³⁵ Lehman Schlozman, Burns en Verba, 'Gender and the pathways to participation: The role of resources', 972.

Bij de mannelijke leden voert 51 procent een bestuursfunctie uit en is 6,1 procent advocaat, adviseur, ondernemer of politicus. Verder blijkt dat 30,6 procent van de mannelijke raadsleden hoogleraar of onderzoeker is. In vergelijking met de vrouwelijke leden van de raad hebben de mannen vaker een bestuursfunctie of hoogleraarschap dan vrouwen. Vrouwen in de raad hebben vaker dan mannen een beroep als advocaat, adviseur of politicus. Volgens de socialisatietheorie komt dit genderverschil vanuit de traditionele verschillen tussen mannen en vrouwen, deze verschillen zorgen ook voor de verschillen in participatie. Door de beïnvloeding van de sociale omgeving en samenleving kunnen bestuursfuncties eerder worden gegeven aan mannen.¹³⁶

Figuur 6. Studieachtergrond leden RNE.

In figuur negen zijn de studieachtergronden van de leden van RNE weergegeven.¹³⁷ Door deze categorisering kunnen gemeenschappelijke hulpbronnen en raadskenmerken worden geanalyseerd. Uit de analyse blijkt dat alle leden van de raad een studie aan een universiteit hebben afgerond. Daarnaast blijkt dat de studieachtergrond niet hoeft aan te sluiten bij de thema's van de raad om gekozen te worden als lid. De resultaten laten zien dat de vrouwelijke leden veelal meerdere onderwerpen hebben gestudeerd, iets meer dan 20 procent van de vrouwen valt onder het gebied Interdisciplinair. Daarnaast hebben de meeste vrouwelijke leden studies in de sector Recht en Bestuur afgerond. Het verschil in studieachtergronden tussen de mannelijke en vrouwelijke raadsleden is het grootst bij het vakgebied Aarde en Milieu. Rond de 20 procent van de mannen heeft dit onderwerp gestudeerd, terwijl geen enkele vrouw deze studieachtergrond heeft. Verder

¹³⁶ Wielemans, *Ingewikkelde Ontwikkeling: Opvoeding en Onderwijs in Relatie tot Maatschappij en Cultuur*, 119; Verba, Burns en Schlozman, 'Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement', 1057.

¹³⁷ Keuzegids, 'Keuzegids Universiteiten 2019' (versie 2019) <https://www.keuzegids.org/ol/gidsen/uni19/> (geraadpleegd op 15 mei 2019). De studies zijn ingedeeld aan de hand van de sectoren beschreven in de Keuzegids.

hebben de mannelijke leden vaker een studieachtergrond in Economie en Bedrijf dan vrouwen.

Volgens de wervingstheorie zijn er in de omgeving van hoger opgeleiden meer mogelijkheden en meer mobilisatie voor politieke participatie aanwezig.¹³⁸ Dit komt doordat iemand met een hogere status meestal meer hulpbronnen tot zijn beschikking heeft en door zijn omgeving extra gemobiliseerd wordt om te participeren. Deze groepsmobilisatie zou kunnen plaatsvinden op universiteiten.¹³⁹ Uit de analyse en eerdere studies kan geconcludeerd worden dat de studieachtergrond voor politieke participatie niet van belang is, maar het niveau van deze studie en de invloed van groepsmobilisatie wel een rol speelt.

2.4 Discours duurzame ontwikkeling

In de eerste jaren van de raad wordt het begrip duurzaamheid gedefinieerd als duurzame ontwikkeling, waarbij milieuaspecten even zwaar moeten worden meegewogen als sociale en economische facetten. Uit de publicaties komt naar voren dat het begrip duurzaamheid volgens de raad bewustzijn moet creëren over natuur, sociale cohesie en verantwoordelijkheid voor toekomstige generaties.¹⁴⁰ In de eerste publicaties beschrijft RNE duurzaamheid ook als: 'Zukunftsfähig wirtschaften bedeutet also: Wir müssen unseren Kindern und Enkelkindern ein intaktes ökologisches, Soziales und ökonomisches Gefüge hinterlassen. Das eine ist ohne das andere nicht zu haben.'¹⁴¹

Vanaf 2008 prijkt de definitie uit de beginjaren van de RNE niet meer op publicaties. In deze documenten staat een citaat over de raad in relatie tot duurzaamheid.¹⁴² Deze relatie wordt beschreven als: 'Der Rat für Nachhaltige Entwicklung hat die Aufgabe, Empfehlungen zur Nachhaltigkeitspolitik zu geben, Projekte mit Vorbildcharakter zu initiieren und das Thema "Nachhaltigkeit" in die Öffentlichkeit zu tragen.'¹⁴³ Duurzaamheid wordt in deze jaren niet verder

¹³⁸ Leighley, 'Attitudes, opportunities and incentives', 181-185.

¹³⁹ Mak, Stekete, Graaf en Huygen, *Jeugdparticipatiebeleid: wat levert het op?* 93-94.

¹⁴⁰ Rat für Nachhaltige Entwicklung (hierna: RNE), 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

¹⁴¹ RNE, 'Wert für die Fläche: Das Ziel-30-ha für die Nachhaltigkeit in Stadt und Land' (versie juli 2004) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Flaechenempfehlung_01.pdf (20 maart 2019) 0; RNE, 'Weltagrarhandel und Nachhaltige Entwicklung' (versie 1 mei 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Weltagrarhandel_03.pdf (20 maart 2019) 0.

¹⁴² RNE, 'Entwicklung des deutschen Kraftwerksparks und die Deckung des Strombedarfs' (versie 7 oktober 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Kraftwerkspark_texte_Nr_26_Oktober_2008.pdf (20 maart 2019) 0.

¹⁴³ RNE, 'Entwicklung des deutschen Kraftwerksparks und die Deckung des Strombedarfs' (versie 7 oktober 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Kraftwerkspark_texte_Nr_26_Oktober_2008.pdf (20 maart 2019) 0; RNE, 'Chancen, Qualität und Kompetenz: Bausteine für eine nachhaltige Bildungspolitik' (versie 23 maart 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Empfehlung_zur_Bildungspolitik_texte_Nr_32_Maerz_2010.pdf (20 maart 2019) 0; RNE, 'Nachhaltig aus der Krise Analyse möglicher Beiträge einer ökologischen Finanzreform' (versie 29 september 2009) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp->

afgebakend.¹⁴⁴ Vanaf 2011 komt de eerste definitie van duurzaamheid vanuit de raad weer na voren.¹⁴⁵

De begripsbepaling van duurzaamheid wordt door de raad in 2014 aangepast. In de publicaties wordt de Brundtland commissie uit 1987 geciteerd: “‘Nachhaltige Entwicklung ist eine Entwicklung, die den Bedürfnissen der heutigen Generation entspricht, ohne die Möglichkeiten künftiger Generationen zu gefährden, ihre eigenen Bedürfnisse zu befriedigen.’”¹⁴⁶ De definitie richt zich opnieuw op de sociale aspecten van duurzaamheid en de toekomstige generatie, hoewel er deze keer meer nadruk wordt gelegd op de huidige samenleving.¹⁴⁷

In de afgelopen jaren wordt duurzaamheid net zoals in 2014 door de RNE in verband gebracht met sociale aspecten. Wel blijkt dat de RNE duurzaamheid nu ook koppelt aan economische processen.¹⁴⁸ In een verslag uit 2018 wordt de Brundtland commissie opnieuw geciteerd, maar dan over een ander thema: “‘In essence, sustainable development is a process of change in which the exploitation of resources, the direction of investments, the orientation of technological development, and institutional change are all in harmony and enhance both current and future

content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltig_aus_der_Krise_texte_Nr_28_September_2009.pdf (20 maart 2019) 0.

¹⁴⁴ RNE, ‘Entwicklung des deutschen Kraftwerksparks und die Deckung des Strombedarfs’ (versie 7 oktober 2008)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Kraftwerkspark_texte_Nr_26_Oktober_2008.pdf (20 maart 2019) 0;

RNE, ‘Chancen, Qualität und Kompetenz: Bausteine für eine nachhaltige Bildungspolitik’ (versie 23 maart 2010)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Empfehlung_zur_Bildungspolitik_texte_Nr_32_Maerz_2010.pdf (20

maart 2019) 0; RNE, ‘Nachhaltig aus der Krise Analyse möglicher Beiträge einer ökologischen Finanzreform’ (versie 29 september 2009) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltig_aus_der_Krise_texte_Nr_28_September_2009.pdf (20 maart 2019) 0.

¹⁴⁵ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20

maart 2019) 0; RNE, ‘Konsum und Nachhaltigkeit. Wie Nachhaltigkeit in der Konsumgesellschaft käuflich und (er)lebbbar wird’ (versie 3 maart 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Konsum_und_Nachhaltigkeit_texte_Nr_31_Maerz_2010_01.pdf (20

maart 2019) 0; RNE, ‘Mission Sustainability Die Dokumentation 2007-2009’ (versie 29 november 2009)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Mission_Sustainability_Die_Dokumentation_2007-2009.pdf (20 maart 2019) 126;

RNE, ‘Glaubwürdig - wirtschaftlich - zukunftsfähig: Eine moderne Beschaffungspolitik muss nachhaltig sein’ (versie 11 augustus 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Beschaffung_texte_Nr_23_August_2008.pdf (20 maart 2019) 0;

RNE, ‘Schutz der Biodiversität heißt aktuell: Biomasse-Produktion nachhaltig machen’ (versie 9 mei 2008)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Biodiversitaet_texte_Nr_21_April_2008.pdf (20 maart 2019) 0.

¹⁴⁶ Presse und Informationsamt der Bundesregierung (hierna: PIB), ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik.

Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 4.

¹⁴⁷ PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 4.

¹⁴⁸ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 15 oktober 2018)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 4.

potential to meet human needs and aspirations.”¹⁴⁹

Vanaf het ontstaan van de RNE tot het moment van dit onderzoek wordt er op diverse manieren over duurzaamheid geschreven. De raad legt vanaf het begin nadruk op duurzaamheid als sociaal fenomeen en beklemtoont de relatie tussen duurzaamheid en de toekomstige generaties. Daarnaast blijkt uit de discoursanalyse dat de Duitse raad in de loop van de tijd de huidige generatie vooropzet. Verder speelt het economische aspect van duurzaamheid de laatste jaren een grotere rol in de definitie.

In de beginjaren van de raad wordt duurzaamheid beschreven met de slogan ‘Nachhaltigkeit: Der nächste Schritt’.¹⁵⁰ Het motto is eveneens een oproep gericht aan de politiek: waar staan we tien jaar na de Rio-top en 100 dagen voor de top in Johannesburg?¹⁵¹ Volgens de raad is het idee van duurzaamheid nog niet bereikt en missen de politieke leiders de wil en daadkracht om dit te bereiken.¹⁵² De RNE beschrijft dit als: ‘So wichtig die Umweltpolitik und die Entwicklungszusammenarbeit sind, was wir heute mehr denn je brauchen, ist der politische Wille der Regierungschefs, die Nachhaltigkeit als Gestaltungschance zu begreifen.’¹⁵³

Om duurzaamheid naar een hoger niveau te tillen, moet het begrip volgens de Duitse raad worden toegevoegd aan de debatten over globalisering, innovatie, demografische verandering en ontwikkeling van de informatiemaatschappij. Op deze manier kunnen grote trends worden gekoppeld aan de politieke benadering van duurzaamheid.¹⁵⁴ Daarnaast ziet de raad de wereldbalans en wereldeconomie als cruciaal aspect om duurzame regels en waarden op te stellen.¹⁵⁵ Volker Hauff, raadslid van de RNE, schrijft hierover: ‘Heute wissen wir: Die Weltwirtschaft muss gestaltet werden. Eine mit den Maßstäben der Nachhaltigkeit gestaltete Wirtschaft wäre dann keine

¹⁴⁹ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 15 oktober 2018)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 4.

¹⁵⁰ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11.

¹⁵¹ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11.

¹⁵² RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

¹⁵³ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

¹⁵⁴ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

¹⁵⁵ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11-12.

¹⁵⁶ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11-12.

¹⁵⁷ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11-12.

¹⁵⁸ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11-12.

schicksalhafte Verstrickung mehr, sondern ein positiver Bezugspunkt für Zukunft.¹⁵⁶ Verder moet er in deze periode volgens de RNE vooral op een creatieve wijze en met emotie over duurzaamheid gesproken worden, onder het motto ‘Begeisterte Nachhaltigkeit und nachhaltige Begeisterung’.¹⁵⁷ Het begrip moet ook gaan over wensen, gedachten, dromen en angsten beschrijft Hauff. Hij ziet verbeeldingskracht en creativiteit als de handvatten om nieuwe manieren te vinden om duurzaamheid te bereiken.¹⁵⁸ De raad beschrijft deze begripsverandering als: ‘Wenn wir an den Begriff Nachhaltigkeit denken, dann soll uns nicht mehr automatisch das Bild eines sterilen Seminarraumes einfallen, sondern Nachhaltigkeit soll mit Bildern von Kreativität, Aufbruch und Kommunikation assoziiert werden’.¹⁵⁹ In de publicaties uit de beginjaren van de raad wordt louter gesproken over duurzaamheid. Er worden in deze periode nog geen synoniemen of andere begrippen gebruikt om duurzaamheid te beschreven.

Bijna tien jaar later na haar eerste publicatie concludeert de RNE: ‘in Deutschland muss sich viel ändern, damit es so bleibt wie es ist.’¹⁶⁰ De verhaallijn verschuift van een mondiale context naar een meer lokale context en wordt gericht op Duitsland zelf. De raad geeft in haar publicaties aan dat het begrip duurzaamheid steeds meer publieke goedkeuring krijgt, maar er nog veel moet veranderen om daadwerkelijk de welvaart, levenskwaliteit en milieubescherming te kunnen handhaven.¹⁶¹ Het vraagstuk over hulpbronnen wordt door gebeurtenissen als de wereldwijde financiële crisis en de kernramp in Fukushima steeds urgenter.¹⁶² Volgens de raad staat Duitsland nog maar aan het begin van deze uitdaging.¹⁶³ Waar eerst de regeringsleiders verantwoordelijk werden gehouden voor de verduurzaming worden in deze publicatie ook bedrijven, openbare instellingen,

¹⁵⁶ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

¹⁵⁷ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12-13.

¹⁵⁸ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11.

¹⁵⁹ RNE, ‘Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003’ (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12-13.

¹⁶⁰ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

¹⁶¹ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

¹⁶² RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

¹⁶³ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

verenigingen, gemeenten en burgers aangesproken.¹⁶⁴ Het is noodzakelijk volgens de raad dat zij meer onderzoek doen naar de opwekking van energie, klimaatmaatregelen en de economische gevolgen van het tekort aan hulpbronnen. Daarnaast moeten burgers beter worden betrokken bij duurzaamheid.¹⁶⁵ De raad stipt aan dat het van belang is om van het begrip duurzaamheid een levendig onderwerp te houden. Dit wordt beschreven als: ‘Wir wissen, dass Nachhaltigkeit Menschen in ihrem Denken und Handeln beflügeln kann. Wir wissen aber auch, dass das Gegenteil eintritt, wenn Nachhaltigkeit nur zur Floskel wird.’¹⁶⁶ Een van de aanbevelingen die de raad geeft aan de regering is het opwaarderen van de termen als duurzaam ondernemen en groene economie om de geloofwaardigheid en transparantie van het begrip duurzaamheid te kunnen behouden.¹⁶⁷

In de publicaties uit 2015 wordt er voor het eerst geschreven over de begrippen duurzame ontwikkeling en duurzame economie in plaats van duurzaamheid.¹⁶⁸ In deze periode wordt duurzaamheid aan economische groei gekoppeld onder het motto ‘Nachhaltiges Wachstum bedeutet nicht einfach “mehr”, sondern vor allem “Besseres” zu schaffen.’¹⁶⁹ De raad beschrijft het probleem van het gelijktijdige vervullen van de behoeftes van de huidige generatie in combinatie met de behoeftes van de toekomstige generaties. Dit probleem wordt krachtig samengevat als: ‘Wir dürfen die Zukunft nicht „verbrauchen“’.¹⁷⁰ Duurzame economische groei, door middel van energie-efficiënte, milieuvriendelijke productie, stabiele financiën en hoge sociale normen gaat volgens de raad zorgen voor de transitie naar duurzaam levensonderhoud.¹⁷¹ Daarnaast vereist deze omslag ook internationale verantwoordelijkheid en intergenerationele rechtvaardigheid.¹⁷² Dit wordt door de

¹⁶⁴ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1-2.

¹⁶⁵ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

¹⁶⁶ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

¹⁶⁷ RNE, ‘Dialog der Verantwortung’ (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 4.

¹⁶⁸ PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 19-20.

¹⁶⁹ PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 19-20.

¹⁷⁰ PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 5.

¹⁷¹ PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 7, 20, 23.

¹⁷² PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 11.

RNE beschreven als: ‘Alle müssen gemeinsam Verantwortung für das globale Gemeinwohl übernehmen: Regierungen weltweit, aber auch die Zivilgesellschaft, die Privatwirtschaft und die Wissenschaft.’¹⁷³

De duurzaamheidsalmanak uit 2018 geeft deze transformatie weer als: ‘impatience, courage, action’.¹⁷⁴ Het is volgens de raad noodzakelijk om versnelt tot een wereldwijd begrip van duurzaamheid te komen en een gemeenschappelijke focus om de duurzame omslag te kunnen maken. Voorzitter Marlehn Thieme beschrijft dit als: ‘The world may appear to be revolving faster and faster, however, cultural change takes time. The same goes for sustainability. It needs legislation and regulation. But it draws its strength from our conviction, from being the compass of our actions.’¹⁷⁵ Naast dat verduurzaming tijd kost, wordt het volgens de raad ook tegengewerkt door protectionisme, desinformatie en maatschappelijke polarisatie.¹⁷⁶ De RNE beschrijft dit als: ‘A search for the term “sustainability fake” generates 18,000,000 results and searching for the term “alternative facts” delivers 1,490,000 results. This is put to political use as well by those who favour entirely other development paths which I believe are not sustainable.’¹⁷⁷ Het is van belang volgens de raad om met gelijkgestemde afspraken te maken en in dialoog te blijven met moeilijke partners.¹⁷⁸

2.5 Deelconclusie

Er kan geconcludeerd worden dat het aantal vrouwelijke raadsleden in de Duitse nationale duurzaamheidsraad is gestegen. Deze participatie is bevorderd door de institutionalisering en de interne structuur van de raad. In de werkdocumenten en jaarverslagen wordt beschreven dat de RNE zich inzet voor lokale duurzaamheidsinitiatieven en het faciliteren van discussies in de samenleving. Daarnaast werkt de raad samen met ngo’s en andere maatschappelijke organisaties en probeert de raad verschillende lagen in de samenleving te activeren. Uit de literatuur blijkt dat door deze factoren mensen eerder geneigd zijn om te participeren in politieke instituties. Het aanspreken van verschillende stakeholders en het samenwerken met lokale initiatieven zou volgens de onafhankelijke peerreviews wel verbeterd kunnen worden.

Uit de analyse blijkt daarnaast dat meer vrouwen zijn gaan participeren door de veranderde

¹⁷³ PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 8.

¹⁷⁴ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 8.

¹⁷⁵ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 8.

¹⁷⁶ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 7, 11.

¹⁷⁷ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 11.

¹⁷⁸ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 7.

interne structuur. Het voorzitterschap van Marlehn Thieme, als eerste vrouwelijke voorzitter in 2012, heeft gezorgd voor deze nieuwe machtsstructuur. In de periode van haar aanstelling stappen zeven mannelijke leden op die vijf jaar of langer in de raad actief zijn geweest. Deze grote groep zorgt ervoor dat de machtsstructuren in de raad veranderen. Daarnaast worden in de beginjaren van Thieme evenveel vrouwen als mannen aangenomen als raadslid. Deze aanpassingen zorgen voor een kleiner verschil in geslacht in de raad. Ook in 2007 zorgt het opstappen van een groep mannelijke leden die vijf jaar of langer in de raad heeft gezeten tot een stijging in het aantal vrouwelijke leden. De interne structuur en cultuur zou door dit vertrek veranderd kunnen zijn, omdat het merendeel van de mannen vanaf de oprichting van de raad actief is geweest als lid.

Weliswaar heeft het stijgende aantal vrouwelijke leden gezorgd voor een meer lokale benadering van duurzame ontwikkeling en een focus op de SDG's, maar zij hebben geen invloed kunnen uitoefenen op het dominante economische discours rondom duurzaamheid in de raad. Dit dominante discours is niet alleen terug te vinden in de story line over duurzame ontwikkeling, maar ook in de samenstelling van de raad. De meerderheid van de raadsleden is actief geweest in het bedrijfsleven en heeft een studie gedaan in het vakgebied Economie en Bedrijf. Daarnaast heeft het merendeel van de aangenomen vrouwelijke raadsleden vanaf 2017 een studieachtergrond in de sector Economie en Bedrijf of Interdisciplinair met een studie in Economische wetenschappen. De raadsleden worden door de raad zelf genomineerd, waardoor er interne invloed kan worden uitgeoefend op de samenstelling van de raad. Concluderend kan worden gesteld dat de institutionele context van de nationale raad weliswaar de participatie van vrouwen bevordert, maar de stijging van vrouwelijke leden in de raad geen grote invloed heeft op het discours rondom duurzaamheid.

3. The Sustainable Development Commission

In de eerste jaren na de oprichting van de Britse adviesraad vormen vrouwen 43 procent van de raadsleden. De verhouding tussen mannen en vrouwen in de raad blijft de gehele onderzochte periode constant en heeft ondanks de hoge mate van gendergelijkheid geen invloed op het dominante discours rondom duurzame ontwikkeling, omdat de machtsstructuur en het benoemingsproces in stand worden gehouden. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van drie variabelen beschreven op welke manier de institutionele context van de adviesraad geen invloed heeft gehad op de participatie van vrouwen en de interne structuren en de samenstelling van de raad wel.

In de eerste deelparagraaf wordt aan de hand van secundaire literatuur kort de geschiedenis van het Britse milieubeleid en de Britse nationale duurzaamheidsstrategie geschetst als achtergrond van de casusstudie. In deelparagraaf twee start de analyse van de variabelen en wordt als eerste de institutionalisering van de raad onderzocht. In werkprogramma's en reglementen van de SDC wordt geanalyseerd of de geselecteerde participatiekenmerken, die leiden tot een multi-stakeholderschap, in de instituten zijn opgenomen.

In de derde deelparagraaf zal aan de hand van een prosopografie de samenstelling van de Britse onafhankelijke adviesraad voor duurzame ontwikkeling worden bestudeerd. Aan de hand van de zelf samengestelde database wordt er een collectieve biografie vastgesteld. Met deze collectieve biografie, wordt de mate van participatie van vrouwen onderzocht, de gemeenschappelijke kenmerken van de raad geanalyseerd en gekeken naar de verhouding in geslachten in de raad. In de aansluitende deelparagraaf wordt aan de hand van een discoursanalyse onderzocht welke definitie de SDC voor het begrip duurzaamheid hanteert en wordt er ingezoomd op de beschrijving van duurzame ontwikkeling.¹⁷⁹ Bij deze paragraaf worden een aantal citaten gebruikt om de discoursanalyse te ondersteunen.¹⁸⁰

3.1 Geschiedenis en context

Het Verenigd Koninkrijk (hierna: VK) publiceerde in 1994 naar aanleiding van de Rio Earth Summit als eerste Europese lidstaat een nationale duurzaamheidsstrategie.¹⁸¹ Deze strategie zorgde ervoor dat andere EU leden het VK als voorbeeld zagen en hierdoor ook zelf met deze nationale strategie aan de slag gingen. De eerste strategie: 'Sustainable Development: The UK Strategy' beschreef duurzame ontwikkeling als wisselwerking tussen milieu en economische ontwikkeling. Vanuit de samenleving

¹⁷⁹ Hajer, 'Doing Discourse Analysis: Coalitions, Practices, Meaning', 69.

¹⁸⁰ Deze citaten zijn geselecteerd en niet uitputtend. In appendix K zijn alle geanalyseerde citaten opgenomen.

¹⁸¹ Duncan Russel, 'The United Kingdom's sustainable development strategies: leading the way or flattering to deceive?', *European Environment* 17 (2007) 3, 189-200, aldaar 189.

werd hierop wisselend op gereageerd.¹⁸² De voornaamste kritiek richtte zich op de sociale kwesties die in deze strategie ontbraken, maar wel door de Brundtland commissie waren aangekaart. Verder werd er ook kritiek geuit op het ontbreken van concrete doelen, actieplannen en monitoringsprocessen.¹⁸³

Drie jaar na deze publicatie ontdekte de Labourregering dat de betrokkenheid van andere ministeries, naast het Department for Environment, Food and Rural Affairs (Hierna: Defra), minimaal was. Naar aanleiding van deze ontdekking werd in 1999 een uitgebreidere en veelomvattende strategie uitgebracht, getiteld: 'A Better Quality of Life: A Strategy for Sustainable Development for the United Kingdom'. Zoals de titel aangeeft, kwam in deze strategie wel de sociale zorgen naar voren. Echter, werd er ook bij dit document gestreefd naar hoge economische groei. In de literatuur wordt dit streven ook wel aangeduid als 'zwakke duurzaamheid'.¹⁸⁴

In de periode hierop volgend kwam er vanuit de academici en de maatschappelijke organisaties steeds meer kritiek op deze 'zwakke' definitie. Volgens Andrea Ross werden de drie soorten duurzaamheid (ecologisch, economisch en sociaal) verpakt tot een concept zonder centrale betekenis.¹⁸⁵ Deze kritiek zorgde samen met de decentralisatie in het Verenigd Koninkrijk voor een nieuwe nationale strategie.¹⁸⁶ In deze strategie, getiteld: 'One Future - Different Paths', werd duurzame ontwikkeling opnieuw gedefinieerd aan de hand van vijf principes en de verwijzing naar een hoge economische groei verdween.¹⁸⁷ Deze strategie uit 2005 zorgde ook voor een gemeenschappelijk raamwerk, gedeelde richtlijnen en actiegebieden. Deze beginselen worden gedeeld door de regering van Engeland, de Noord-Ierse regering, de Schotse regering en de nationale assemblee van Wales.¹⁸⁸

Defra is het leidend bureau voor duurzame ontwikkeling in het Verenigd Koninkrijk. Naast de publicatie van de eerste nationale duurzaamheidsstrategie in 1994, werden er twee instanties opgericht om de regering te adviseren over duurzaamheid. Het British Government Panel on Sustainable Development adviseerde de regering over strategische kwesties en het UK Round Table on Sustainable Development werd ingezet om ministerie overschrijdend te kunnen communiceren. Het succes van de twee instellingen was volgens Heather Voisey en Timothy O'Riordan gemengd. Het

¹⁸² Volkery, Jacob, Bregha, Pintér en Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies*, 41.

¹⁸³ Ibidem.

¹⁸⁴ Andrea Ross, 'Modern interpretations of sustainable development,' *Journal of law and society* 36 (2009) 1, 32-54, aldaar 34.

¹⁸⁵ Andrea Ross, 'It's time to get serious—Why legislation is needed to make sustainable development a reality in the UK', *Sustainability* 2 (2010) 4, 1101-1127, aldaar 1106.

¹⁸⁶ Gill Seyfang, 'Consuming values and contested cultures: a critical analysis of the UK strategy for sustainable consumption and production', *Review of Social Economy* 62 (2004) 3, 323-338, aldaar 334.

¹⁸⁷ Ross, 'It's time to get serious—Why legislation is needed to make sustainable development a reality in the UK', 1106.

¹⁸⁸ Ross Prizzia, 'Sustainable development in an international perspective', in: Khi Thai, Dianne Rahm en Jerrell Cogburn (red.), *Handbook of Globalization and the Environment* (Boca Ration 2007) 19-42, aldaar 36.

Panel werd gerespecteerd vanwege haar 'kritische maar constructieve houding', terwijl de invloed van de Round Table werd betwijfeld.¹⁸⁹ Na de publicatie van de tweede nationale duurzaamheidsstrategie in 1999 werden het Panel en de Round Table vervangen door de Sustainable Development Commission. Deze niet- departementale overheidsadviesinstantie werd opgericht om advies uit te brengen aan de centrale overheid.

De Britse Sustainable Development Commission bestond gemiddeld uit twintig commissarissen. In de laatste jaren van de commissie liep het aantal commissarissen terug naar acht in 2011. De leden van de commissie kwamen uit het bedrijfsleven, de academische wereld of ngo's. De duur van het SDC-dienstverband bedroeg drie jaar en commissarissen konden voor maximaal zes jaar lid zijn van de commissie. Uit de data-analyse blijkt echter dat meerdere leden langer dan zes jaar actief in de commissie zijn geweest. De premier van Engeland benoemde de voorzitter en de commissarissen op voordracht van de staatssecretaris van Defra. De commissarissen kwamen onder leiding van de voorzitter formeel minimaal vier keer per jaar bijeen. Daarnaast is het verplicht dat de commissarissen minimaal 18 werkdagen voor de commissie beschikbaar zijn.¹⁹⁰

Het SDC was verantwoordelijk voor het bevorderen van publieksparticipatie en het leveren van beleidsadvies aan de regering. Daarnaast was de commissie een onafhankelijke waakhond die de vooruitgang op duurzame ontwikkeling controleerde. De commissie werd met de verantwoordelijkheid belast toen de nationale duurzaamheidsstrategie in 2005 werd aangepast. Verder beoordeelde de commissie het duurzaam ontwikkelingsbeleid en de duurzaamheidsstrategieën van de individuele ministeries.

3.2 Institutionaliseren participatie

Uit de kaderdocumenten en werkplannen in de beginperiode van de SDC komt het stimuleren van politieke betrokkenheid in de samenleving niet naar voren. In het 'Framework Document' van 2009 wordt er voor het eerst aandacht besteedt aan het publieke debat: 'encouraging a climate of opinion in which sustainable development can become a reality, promoting wider public debate and shared learning'.¹⁹¹ De commissie adviseert in hetzelfde document dat kennis, vaardigheden en middelen nodig zijn om duurzame ontwikkeling te kunnen uitvoeren. Het advies aan de overheid richt zich alleen op het bevorderen van participatie bij ambtenaren en richt zich niet op de participatie van burgers.¹⁹² Pas in 2010 komt de rol van burgers naar voren, alleen wordt dit minimaal uitgewerkt in

¹⁸⁹ Heather Voisey en Timothy O'Riordan, *Sustainable development: the UK national approach* (Londen 1998) 163-164.

¹⁹⁰ Sustainable Development Commission (hierna: SDC), 'Our People' (versie onbekend) <http://www.sd-commission.org.uk/pages/our-people.html> (15 mei 2019).

¹⁹¹ SDC, 'Framework Document for the SDC' (versie 13 november 2009) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/20091113%20SDCFrameworkDocument.pdf> (15 februari 2019) 5.

¹⁹² SDC, 'Framework Document for the SDC' (versie 13 november 2009) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/20091113%20SDCFrameworkDocument.pdf> (15 februari 2019) 4.

werkplan.¹⁹³

De commissie zet zich in haar beginjaren in voor een sterke internationale dimensie.¹⁹⁴ In het 'Strategy and Business Plan 2007-2010' zoomt de commissie in vergelijking met de beginjaren van de raad al vaker in op regionaal niveau en lokaal niveau. Toch blijft de internationale dimensie van groot belang en vooral de dimensie binnen de EU.¹⁹⁵ In de periode 2010-2011 komt in 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan' het internationale perspectief opnieuw naar voren, maar de commissie is ook gericht op de lokale context in het Verenigd Koninkrijk.¹⁹⁶ De commissie beschrijft dit als: 'All policy, including on the environment, should aim to reduce inequalities between and within different sections of society in order to establish fairer, more successful communities.'¹⁹⁷

Uit de analyse blijkt dat Sustainable Development Commission samenwerkt met verschillende stakeholders, zoals de 'regional sustainable development networks', een verband van regionale instanties.¹⁹⁸ In de periode na 2006 gaat de commissie zich ook richten op andere relaties: 'We need also to ensure that our relationships with government are informed by connection to the other parts of society, including business, academia, NGOs, and the media.'¹⁹⁹ Het contact met stakeholders wordt later uitgebreid en de commissie onderschrijft het belang van effectieve partnerschappen met andere netwerken en organisaties.²⁰⁰ Uit de documenten blijkt dat samenwerking en de rol van ngo's gedurende de periode tussen 2005 en 2011 steeds belangrijker wordt voor de SDC. In 2010 wordt deze relatie door de commissie beschreven als: 'We intend to work towards these outcomes by establishing trusted and high-level relationships with the relevant decision makers, underpinned by the projects and activities we do ourselves and supported by forging strategic alliances and stronger relationships with a network of organisations (...).'²⁰¹

In de strategieën en werkplannen richt de SDC zich voornamelijk op de samenleving in zijn

¹⁹³ SDC, 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan 2010-2011' (versie 15 juni 2010)

http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (20 april 2019) 11.

¹⁹⁴ SDC, 'Securing the Future: Delivering UK Sustainable development Strategy. Promise, Actions and Challenges' (versie 4 april 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/050307News%20-%20250%20Commitments%20in%20the%20Gov%20strategy.pdf> (15 februari 2019) 1.

¹⁹⁵ SDC, 'A Catalyst for Change. The Sustainable Development Commission Strategy and Business Plan 2007-2010' (versie 23 juni 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Catalyst_for_change_UK.pdf (15 februari 2019) 4.

¹⁹⁶ SDC, 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan 2010-2011' (versie 15 juni 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (20 april 2019) 5.

¹⁹⁷ SDC, 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan 2010-2011' (versie 15 juni 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (20 april 2019) 10.

¹⁹⁸ SDC, 'Securing the Future: Delivering UK Sustainable development Strategy. Promise, Actions and Challenges' (versie 4 april 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/050307News%20-%20250%20Commitments%20in%20the%20Gov%20strategy.pdf> (15 februari 2019) 20.

¹⁹⁹ SDC, 'A Catalyst for Change. The Sustainable Development Commission Strategy and Business Plan 2007-2010' (versie 23 juni 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Catalyst_for_change_UK.pdf (15 februari 2019) 13.

²⁰⁰ SDC, 'Framework Document for the SDC' (versie 13 november 2009) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/20091113%20SDCFrameworkDocument.pdf> (15 februari 2019) 5.

²⁰¹ SDC, 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan 2010-2011' (versie 15 juni 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (20 april 2019) 8.

algemeenheid. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen diverse lagen of groeperingen in de samenleving. Als voorbeeld, in 'Securing the Future: Delivering UK Sustainable development Strategy. Promise, Actions and Challenges' schrijft de commissie in 2005: 'Living within environmental limits, ensuring a strong, healthy and just society.'²⁰² In de periode na 2005 wordt er in de documenten expliciet gemaakt dat de SDC zich op de overheid richt als enige doelgroep.²⁰³ Ook in de periode 2006 tot 2009 wordt de samenleving beschreven als een homogeen geheel.²⁰⁴ In het 'Framework Document' uit 2009 maakt de commissie voor het eerst in haar werkplannen en strategieën een onderscheid tussen de huidige samenleving en de toekomstige generaties.²⁰⁵ Door de algemene formulering van de maatschappij als geheel spreekt de SDC niet gericht burgers aan of specifieke doelgroepen. Uit de analyse blijkt ook dat in de documenten van de SDC geen bepalingen opgenomen zijn over hoe burgers met de raad in contact kunnen komen.²⁰⁶

Geconcludeerd kan worden dat in de werkprogramma's en strategieën van de Britse raad geen specifieke formuleringen over vrouwen naar voren komen. Wel wordt de participatie van vrouwen gestimuleerd door de samenwerkingen met ngo's en andere maatschappelijke organisaties, maar de raad voldoet niet aan de andere participatiekenmerken voor multi-stakeholderschap. Bovendien spreekt de raad alleen de overheid aan en richt de raad zich niet op de participatie van burgers.

3.3 Samenstelling raad

De Sustainable Development Commission is tien jaar actief geweest als adviesorgaan. In deze periode hebben er 38 leden plaatsgenomen in de raad. In deze raad waren de vrouwelijke leden in de minderheid, zij vormden samen 42,1 procent van de commissieleden. De leden konden bij de SDC worden herkozen na een zittingsperiode van drie jaar. Uit de reglementen en analyse blijkt dat de leden maximaal een keer konden worden herkozen. Dit reglement werd niet actief uitgevoerd, waardoor de zittingsperiode tot negen jaar kon oplopen.

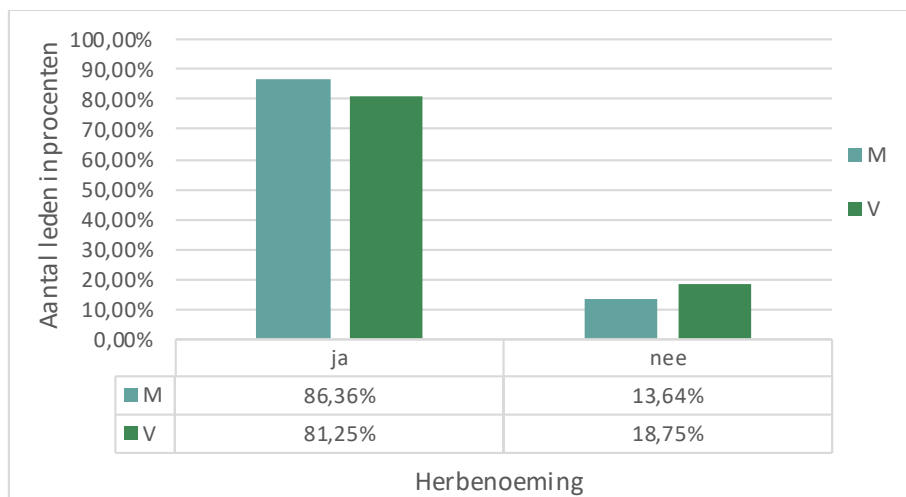
²⁰² SDC, 'Securing the Future: Delivering UK Sustainable development Strategy. Promise, Actions and Challenges' (versie 4 april 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/050307News%20-%20250%20Commitments%20in%20the%20Gov%20strategy.pdf> (15 februari 2019) 1.

²⁰³ SDC, 'A Catalyst for Change. The Sustainable Development Commission Strategy and Business Plan 2007-2010' (versie 23 juni 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Catalyst_for_change_UK.pdf (15 februari 2019) 4.

²⁰⁴ SDC, 'A Catalyst for Change. The Sustainable Development Commission Strategy and Business Plan 2007-2010' (versie 23 juni 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Catalyst_for_change_UK.pdf (15 februari 2019) 6.

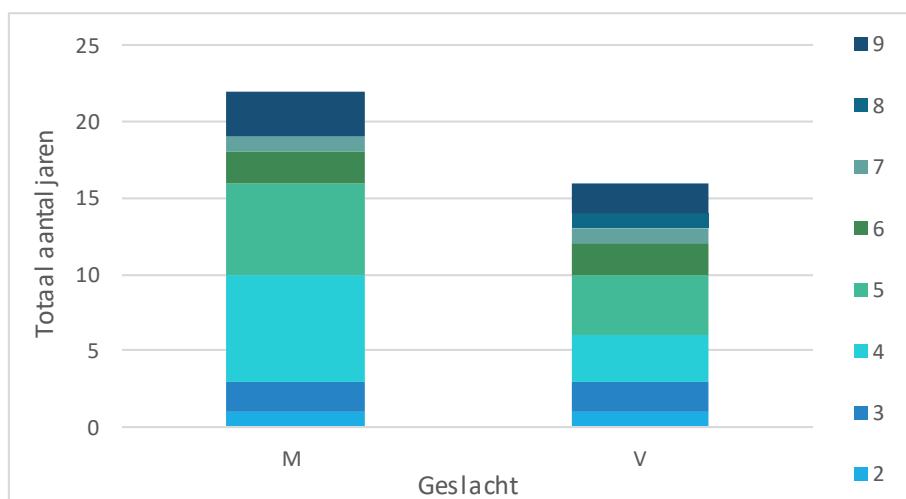
²⁰⁵ SDC, 'Framework Document for the SDC' (versie 13 november 2009) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/20091113%20SDCFrameworkDocument.pdf> (15 februari 2019) 4-5.

²⁰⁶ SDC, 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan 2010-2011' (versie 15 juni 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (20 april 2019).

Figuur 7. Aantal raadsleden SDC herbenoemd.

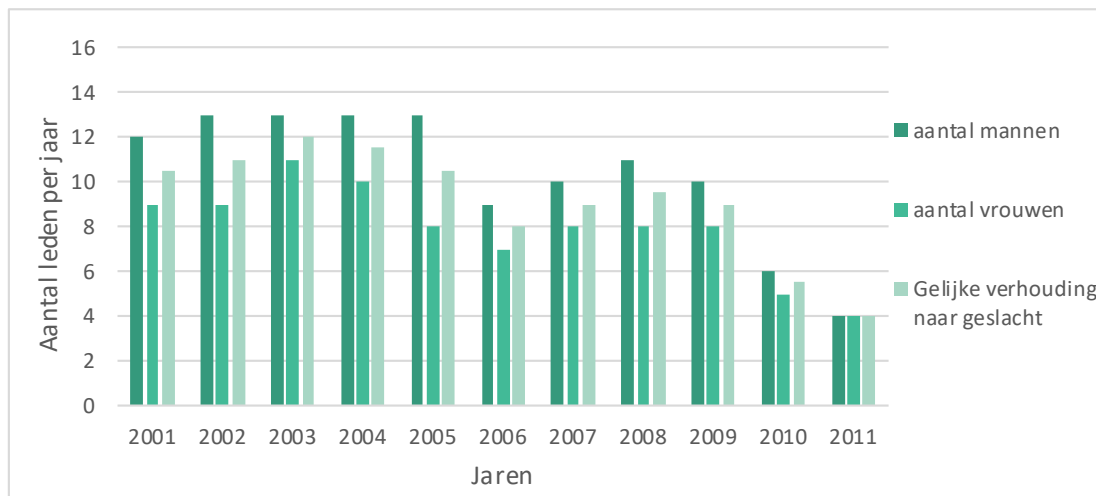
In de bovenstaande grafiek is te zien hoeveel leden van de commissie zijn herbenoemd. Uit de data-analyse komt naar voren dat mannen vaker werden herbenoemd dan vrouwen. Wel 86,4 procent van de mannen werd in ieder geval een keer herkozen, terwijl bij dit bij de vrouwen blijft steken op 81,2 procent. Het verschil in herbenoeming kan worden verklaard aan de hand van de verhouding in geslacht in de raad, omdat de mannen in de raad in de meerderheid zijn en hierdoor een grote stem hebben in het benoemingsproces. Verder is uit te gegevens af te lezen dat mannen en vrouwen even vaak voor de tweede keer werden herbenoemd. In de gehele periode zijn namelijk vier mannelijke- en vier vrouwelijke leden voor een tweede keer herkozen.

Figuur 8. Aantal jaren lidmaatschap leden SDC.

In de bovenstaande grafiek zijn de lidmaatschappen van de leden in jaren opgedeeld. In de prosopografie komt als eerste naar voren dat mannen en vrouwen in de raad gelijke lidmaatschapskenmerken vertonen. Mannelijke leden zijn het vaakst vier jaar lid van de commissie en bij de vrouwen is dat vijf jaar. Verder zijn mannen en vrouwen even vaak twee jaar lid van de commissie geweest. Er is een verschil te zien in de lidmaatschappen, vrouwen blijven namelijk langer

in de raad dan mannen. Van de vrouwelijke leden blijft 37,5 procent zes jaar of langer lid, terwijl dit voor maar 22,3 procent van de mannen geldt. De analyse laat zien dat als vrouwen in de raad zitten ook van hun lidmaatschapgebruik maken en vergeleken met de mannelijke leden relatief lang actief blijven.

Figuur 9. Aantal leden SDC per jaar.

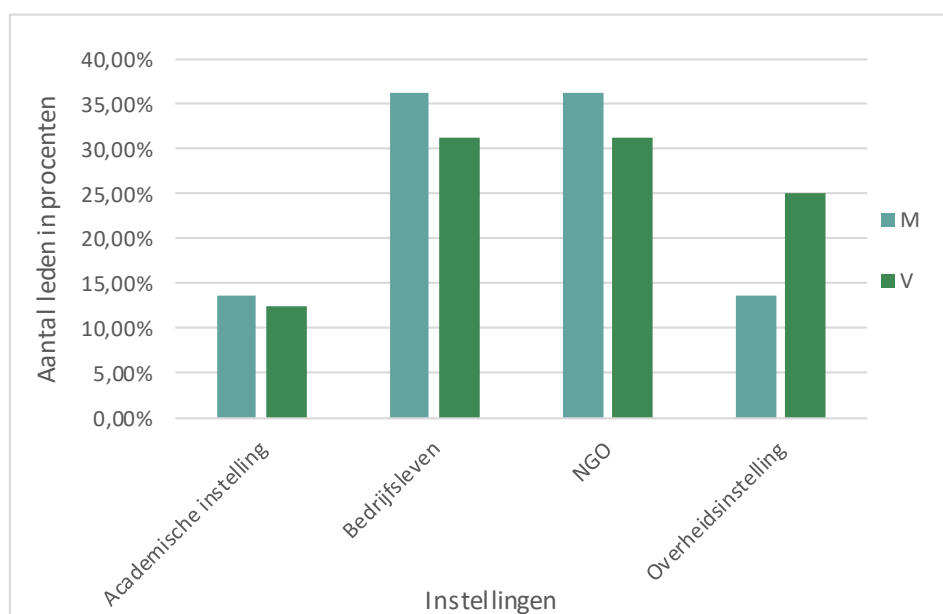
Uit de bovenstaande grafiek is het ledenaantal van de commissie per jaar af te lezen. Het aantal leden is opgedeeld in mannelijke leden en vrouwelijke leden. De grijze lijn in de grafiek geeft de gelijke verhouding in geslacht in de raad aan. In eerste opzicht valt in de grafiek de gelijke verhouding na geslacht op. Er zijn wel verschillen tussen het aantal mannen en vrouwen in de raad, maar deze verschillen zijn niet zo groot als bij de Duitse raad voor duurzame ontwikkeling.

Als de commissie start zitten er negen vrouwelijke leden in de raad en zij vormen samen ongeveer 40 procent van de raadsleden. In 2003 is er een stijging te zien in het aantal vrouwelijke leden, hierdoor wordt het verschil in geslacht in de raad kleiner. De vrouwelijke leden vormen nu ongeveer 46 procent van de raad. In de periode daarna neemt weliswaar het aantal vrouwelijke raadsleden af tot 2007, maar in de periode 2006 tot 2007 wordt wel de gender gap in de raad verkleint. Dit komt door de stijging in het aantal vrouwelijke leden in 2007 en een daling in het aantal mannelijke leden in 2006. In deze periode zijn 44 procent van de raadsleden een vrouw en deze verdeling blijft tot het einde van de raad gehandhaafd. Een gelijke verdeling tussen geslachten wordt pas in 2011 in de raad bereikt door de beëindiging, er zijn dan vier mannelijke raadsleden en vier vrouwelijke raadsleden over.

Uit de data-analyse blijkt dat de jaren 2003 en 2006 als keerpunten kunnen worden gezien, omdat in deze periode de verschillen tussen geslachten niet toenemen, maar worden verkleind. Een verklaring voor deze verkleining in beide jaren is terug te vinden in de structuur van de achtergronden van de leden. Uit de analyse blijkt dat in 2003 de nieuwe vrouwelijke raadsleden uit

dezelfde sector kwamen als de huidige leden, namelijk uit ngo's en overheden. Deze structuur is ook terug te vinden bij de nieuwe vrouwelijke raadsleden die begonnen in 2006. In deze periode zijn de raadsleden na veranderingen in de samenstelling van de raad voornamelijk actief in het bedrijfsleven of bij academische instellingen. In 2006 sluiten alleen vrouwen zich bij de raad aan met een dezelfde achtergrond.

Bij de SDC lijkt dezelfde machtsstructuur aanwezig te zijn als bij de Duitse raad. Bij de SDC is in 2007 ook een stijging te zien in het aantal vrouwelijke leden en daarnaast nemen zeker vijf mannen afscheid van de raad die langer dan vijf jaar lid zijn geweest. Het merendeel van deze mannelijke leden is vanaf de oprichting actief geweest. De interne structuur in de raad zou door dit massale vertrek kunnen zijn veranderd, waardoor de participatie van vrouwen bevorderd is.

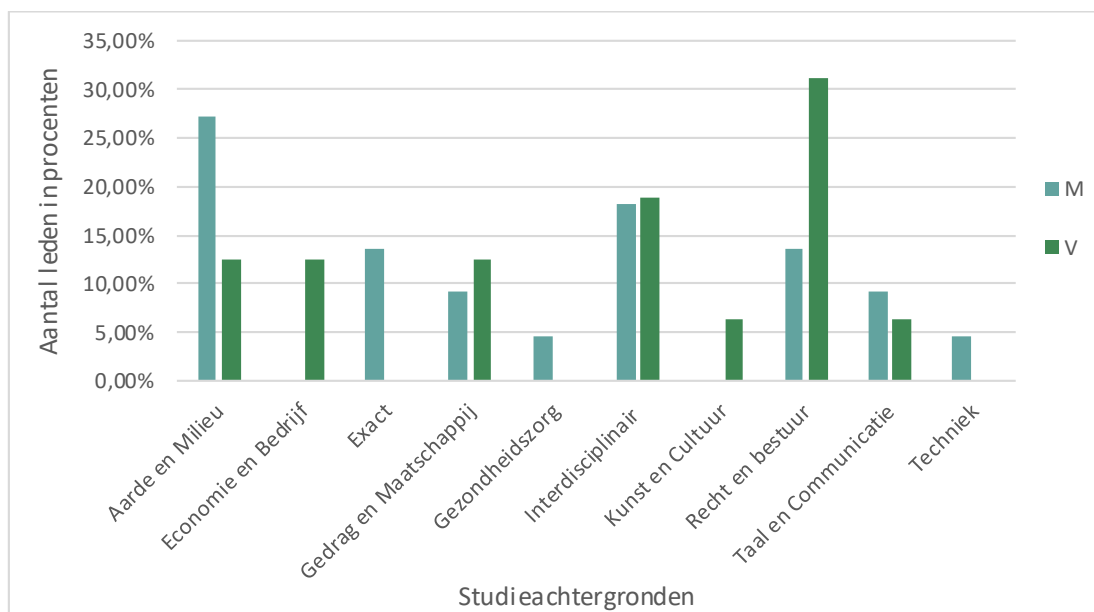
Figuur 10. Werkachtergrond leden SDC.

In de bovenstaande grafiek is de werkachtergrond van de commissieleden af te lezen. Uit de analyse blijkt ten eerste dat geen van de leden betrokken is bij een onderzoekinstelling of een religieuze instelling. Verder blijkt dat het grootste deel van de raadsleden uit het bedrijfsleven of uit ngo's komt. Daarnaast valt uit de grafiek af te lezen dat mannelijke leden even vaak een werkachtergrond hebben bij ngo's als bij het bedrijfsleven en dit geldt ook voor de vrouwelijke leden. Acht mannen actief zijn geweest binnen het bedrijfsleven en acht mannen binnen ngo's. Bij de vrouwelijke leden zijn er vijf leden afkomstig uit het bedrijfsleven en vijf uit ngo's. Het verschil in werkachtergronden bij mannen en vrouwen is het grootst bij overheidsinstellingen. Vrouwen zijn met 25 procent van de leden hierbij vertegenwoordigd, terwijl 13,6 procent van de mannelijke leden actief was bij overheidsinstellingen. Het verschil tussen mannelijke leden en vrouwelijke leden bij de academische instelling is kleiner. Bij de mannelijke leden komt 13,6 procent van de leden uit een academische

instelling, terwijl dit bij de vrouwelijke leden 12,5 procent is.

Uit de analyse gericht op werkachtergrond en beroepen blijkt dat 31,3 procent van de vrouwelijke leden een bestuursfunctie uitoefent als directeur of voorzitter. Daarnaast is 25 procent van de vrouwen adviseur, 12,5 procent afdelingshoofd en 12,5 procent hoogleraar. Uit de data komt naar voren dat de vrouwelijke leden door hun beroepen een hoge mate van sociaaleconomische status genieten. Daarnaast blijkt uit het onderzoek dat het merendeel van de vrouwelijke leden twee of meer nevenfuncties uitvoert. Dit komt overeen met de literatuur over duurzame participatie, waaruit blijkt dat personen uit een omgeving met hulpbronnen eerder deelnemen aan politieke organisaties, dan personen zonder deze hulpbronnen. Bij de mannelijke leden voert 36,4 procent een bestuursfunctie uit en daarnaast blijkt dat 18,2 procent van de raadsleden een functie heeft als adviseur, 18,2 procent een functie als hoogleraar en 9,1 procent een functie als afdelingshoofd.

In vergelijking met de vrouwelijke leden hebben de mannelijke leden vaker een hogere functie als bestuurslid, voorzitter of hoogleraar. Uit de analyse komt daarnaast naar voren dat vrouwen vaker een middelhoge functie hebben als afdelingshoofd en adviseur. Uit de literatuur blijkt dat hogere posities eerder worden gegeven aan mannen dan vrouwen door beïnvloeding van de sociale omgeving en samenleving. Bij deze analyse komt dit gegeven ook naar voren, omdat mannen in de raad vaker een hoge bestuursfunctie hebben dan vrouwen en vrouwelijke leden vaker een middelhoge functie hebben dan mannen.

Figuur 11. Studieachtergrond leden SDC.

In de bovenstaande grafiek zijn de studieachtergronden van de leden van de commissie weergegeven. De opleidingen zijn opgedeeld aan de hand van tien categorieën aangehouden door de

Keuzegids.²⁰⁷ Uit de analyse komt naar voren dat alle leden een universitaire studie hebben afgerond. Dit sluit aan bij de hoge sociaaleconomische status van de raadsleden. In deze grafiek is af te lezen dat de meeste mannelijke leden van de raad een studie hebben afgerond in de ecologische pijler. In totaal hebben 27,3 procent mannen een studie gedaan in het vakgebied Aarde en Milieu, dit ligt bij de vrouwelijke leden lager met 12,5 procent van de leden. De vrouwelijke leden hebben in vergelijking tot de mannen het vaakst een studieachtergrond in Recht en Bestuur. In het vakgebied zijn 31,3 procent van de vrouwelijke leden afgestudeerd of gepromoveerd, terwijl 13,6 procent van de mannelijke leden een studie in dit vakgebied heeft gevolgd.

Verder blijkt uit de analyse dat 12,5 procent vrouwelijke raadsleden een studieachtergrond heeft in het vakgebied Economie en Bedrijf, maar dat geen enkele man in de raad een studie heeft gedaan in dit vakgebied. Dit resultaat sluit niet aan bij de socialisatie theorie over participatie van mannen en vrouwen. De sectoren Economie en Bedrijf en Recht en Bestuur worden bijvoorbeeld gekenmerkt als mannelijk, maar de vrouwelijke raadsleden zijn bij deze sectoren in de meerderheid. Daarnaast zijn de mannen in de meerderheid bij de vakgebieden Gezondheid en Taal en communicatie, die vrouwelijk worden genoemd. Wel sluit de theorie in kleine mate aan bij de resultaten, omdat alleen mannen in de raad een studie in de sectoren Exact en Techniek gevolgd hebben.

3.4 Discours duurzame ontwikkeling

In de begin jaren van de Sustainable Development Commission gebruikt de commissie een brede definitie van duurzaamheid en spreekt daarbij economische, sociale en milieuproblemen aan.²⁰⁸ In de 'Agenda 2003' wordt duurzaamheid als volgt gedefinieerd: 'Putting sustainable development at the centre Sustainable development must be the organising principle of all democratic societies, underpinning all other goals, policies and processes. (...). It promotes good governance, healthy living, innovation, life-long learning and all forms of economic growth which secure the natural capital upon which we depend. It reinforces social harmony and seeks to secure each individual's prospects of leading a fulfilling life.'²⁰⁹ Wat opvalt aan deze omschrijving is dat de commissie zich niet alleen richt op het groter geheel, maar ook op het individu. Duurzaamheid is volgens de commissie

²⁰⁷ Keuzegids, 'Keuzegids Universiteiten 2019' (versie 2019) <https://www.keuzegids.org/ol/gidsen/uni19/> (geraadpleegd op 15 mei 2019).

²⁰⁸ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

²⁰⁹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

‘the central organising principle’ in de samenleving, de overheid en de economie.²¹⁰

Enkele jaren later wordt deze brede definitie uitgebreid.²¹¹ In ‘On the Move’, de evaluatie van 2005 schrijft raadslid Anna Coote hierover: ‘We focus on new policy areas and bring in new constituencies by making connections between the different aspects of sustainable development and other policy agendas including health, education and food. (...). For many government departments across the UK - health included - sustainable development has been a low priority; changing that perception is an important part of what we do.’²¹² De term duurzaamheid wordt nu niet alleen meer gebruikt voor het hier en nu, maar er wordt ook vooruitgekeken naar de toekomstige samenleving.²¹³ Wat opvalt in de documenten uit deze periode is dat de commissie zich nu duidelijk uitspreekt over economische groei in combinatie met duurzaamheid.²¹⁴

De definitie van duurzaamheid wordt in de periode na 2005 op dezelfde manier vormgegeven door de commissie.²¹⁵ In het verslag ‘Local decision-making and sustainable development’ wordt duurzaamheid beschreven als: ‘The aim to achieve the goals of living within environmental limits and a just society by means of sustainable economy, good governance and sound science.’²¹⁶ Er zijn alleen kleine wijzigingen te zien in de begripsbepaling, want de raadschaart naast onderwijs, gezondheid en voedsel nu ook de wetenschap onder duurzame ontwikkeling. Verder richt de commissie zich in deze periode niet alleen op de allesomvattende samenleving, maar zoomt ze ook in.²¹⁷ Deze lokale strategie beschrijft de commissie als: ‘By using their combined resources to achieve sustainable development, local authorities and their local strategic partnerships partners can simultaneously support local economies, strengthen local communities and benefit the environment both locally and globally.’²¹⁸

In de laatste jaren van de commissie voor de beëindiging in 2011 wordt duurzaamheid beschreven als noodzaak, uitdaging en kans: ‘On the one hand, the perception that possibly

²¹⁰ SDC, ‘Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?’ (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

²¹¹ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 13.

²¹² SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 13.

²¹³ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 19.

²¹⁴ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1.

²¹⁵ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4.

²¹⁶ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 17.

²¹⁷ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 17.

²¹⁸ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4.

uncomfortable political decisions may only make a modest contribution to the scale of change that is required, and that if others don't follow a similar path the UK may be put at a disadvantage. On the other hand, real opportunities will accompany the achievement of a low carbon, high employment and more equitable, genuinely sustainable, economy.'²¹⁹ Er wordt in het verslag gesproken over: 'natural resource depletion, biodiversity loss, fairness, human dignity' en de focus ligt op een duurzame economie.²²⁰

Met de slogan: '2003 is a year for action, and for positive change' maakt de commissie haar intrede en beschrijft ze haar plan.²²¹ De slogan slaat op de missie van de SDC: 'To inspire government, the economy and society to embrace sustainable development as the central organising principle.'²²² Daarnaast wil de commissie een omslag creëren in de samenleving en van duurzame ontwikkeling weer een prioriteit maken. Voorzitter Jonathon Porritt schrijft hierover: 'Whatever conclusions you draw, the truth is that the nineties were a wretched decade, in the round, for sustainable development. And there was nothing that Johannesburg could have done to put that to rights. Breakthroughs in Rio on climate change, biological diversity and Agenda 21 (...) have been neglected, watered down, or blocked by backsliders' vested interests.'²²³

De commissie geeft in deze periode in haar documenten aan dat het tekort aan actie en de mythe rond duurzaamheid de grootste problemen zijn voor duurzame ontwikkeling. Voorzitter Porritt beschrijft dit als: 'We all know that progress on many of things is likely to be slow given the scale of change required, but there's slow and then there's death-march slow.'²²⁴ Het probleem komt volgens de commissie door de overgrote meerderheid van de Britse topprofessionals die hun kwalificaties hebben verworven toen duurzame ontwikkeling nog werd gezien als het domein van 'woolly-hatted, tree-hugging weirdos'.²²⁵ Volgens Porritt hadden de meeste professionals daar een hekel aan: 'Now, the inherent conservatism of many of their professional bodies and institutions

²¹⁹ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

²²⁰ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

²²¹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 1.

²²² SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

²²³ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 2.

²²⁴ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 2.

²²⁵ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 3.

is one reason for their failure to keep up with the mainstreaming of sustainable development and its centrality in dozens of public policy areas.’²²⁶

Daarnaast ontbreekt volgens de commissie bij hogere besluitvorming het besef dat economische groei niet automatisch leidt tot meer welvaart.²²⁷ De commissie beschrijft dit in 2003 als: ‘Real progress cannot be measured by money alone. We must ensure that economic growth contributes to our quality of life, rather than degrading it.’²²⁸ SDC wil dit probleem oplossen door de mythe rond duurzaamheid te ontcrachten, de overheid aan te spreken en te zorgen dat duurzame ontwikkeling ook praktische voordelen voor de bevolking oplevert. De oproep tot actie in de slogan is hierbij van belang, omdat volgens de commissie alle duurzaamheidsstrategieën zullen afhangen van effectieve en participatieve instellingen en bestuursystemen: ‘However, good governance is a two-way process. We should all take responsibility for promoting sustainability in our own lives and for engaging with others to secure more sustainable outcomes in society.’²²⁹ In deze periode wordt er over duurzaamheid gesproken in termen van: ‘environmental justice, life and environmental impacts, sustainable and social progress, sustainable procurement and healthy life.’²³⁰

De jaarlijkse evaluatie van de commissie begint in 2005 met: ‘What kind of society do we want to live, work and raise our children in?’²³¹ Deze vraag staat de komende periode centraal in de commissie: ‘It’s a question every generation asks itself. But rarely have the choices been as stark, or the stakes as high as they are today.’²³² De commissie waarschuwt opnieuw: ‘If we follow a business as usual path, we will create a future of widening inequality, soaring material demands and runaway fossil fuel consumption. The UK will fail to meet its targets on climate change, possibly the biggest threat facing the world today.’²³³ Het probleem ligt volgens de commissie vooral bij de regering,

²²⁶ SDC, ‘Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?’ (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 3.

²²⁷ SDC, ‘Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?’ (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 7.

²²⁸ SDC, ‘Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?’ (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 4.

²²⁹ SDC, ‘Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?’ (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

²³⁰ SDC, ‘Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?’ (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0-22.

²³¹ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1.

²³² SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1.

²³³ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1. Dit verslag richt zich op verschillende aspecten van duurzaamheid, dit komt naar voren in de verschillende termen die door de commissie worden gebruikt, zoals: ‘carbon neutral, energy consumption, climate change, environment, social justice, sustainable society, pollution, sustainable economy en emission targets’.

doordat de ministers te weinig initiatief nemen op het gebied van duurzaamheid. De situatie wordt door Porritt beschreven als: ‘When it comes to international leadership and diplomacy, the Westminster administration is very much a “glass half full” government; when it comes to designing, enacting and implementing the policies to get the job done, the glass invariably seems to be half empty.’²³⁴

Met de oproep: ‘Building Tomorrow, Today’ blijkt daarnaast dat de commissie wil dat burgers ook meer gestimuleerd worden om zich in te zetten voor duurzame ontwikkeling. Dit wordt beschreven als: ‘The biggest challenge will be to bring the majority of citizens on board, so that politicians and civil servants feel empowered to follow through on their commitments.’²³⁵ Tegelijkertijd heeft de SDC in haar verslag geen specifieke manier of strategie beschreven om burgerbetrokkenheid te stimuleren.²³⁶ De commissie wil de problemen aanpakken door in te zetten op de brede definitie van duurzame ontwikkeling. Er moet volgens de leden een andere weg in worden geslagen: ‘The alternative path, the path to sustainability, demands changes in consumer behaviour, business models and government policy. It would involve some sacrifices (super-cheap air fares) but also bring many benefits (lower utility bills, cleaner air and safer streets).’²³⁷ Daarnaast moet er meer worden ingezet op innovatie en het samen brengen van sectoren volgens Coote.²³⁸

In 2008 onderstreept de commissie opnieuw de relatie tussen een duurzame samenleving nu en de toekomst van het Verenigd Koninkrijk met de slogan: ‘Securing the Future’.²³⁹ De SDC wil een sterke, gezonde en rechtvaardige samenleving binnen de milieugrenzen.²⁴⁰ Dit wordt beschreven als: ‘The goal of sustainable development is to enable all people throughout the world to satisfy their basic needs and enjoy a better quality of life, without compromising the quality of life of future

²³⁴ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 3-4. Daarnaast nemen andere politieke partijen ook niet het voortouw: ‘The General Election campaign went to the other extreme, totally ignoring the environment, paying only lip-service to mega-issues like climate change, and making few if any connections between the economy, social justice, quality of life and individual wellbeing - the heartland of sustainable development.’

²³⁵ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1, 29.

²³⁶ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 25. In het rapport komt de noodzaak van burgerparticipatie wel regelmatig naar voren: ‘We believe active participation by citizens in deciding new policies as well as in changing behaviour, will be absolutely critical if the UK is to create the permission and political will to achieve sustainable development.’

²³⁷ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 27.

²³⁸ SDC, ‘On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission’ (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 13. Anna Coote beschrijft dit als: ‘We focus on new policy areas and bring in new constituencies by making connections between the different aspects of sustainable development and other policy agendas including health, education and food.’

²³⁹ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 5.

²⁴⁰ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4-5.

generations.’²⁴¹ De commissie ziet duurzame gemeenschappen als de manier om de samenleving duurzamer te maken. Daarbij zijn lokale overheden en hun partners volgens de SDC cruciaal bij het ontwikkelen van deze duurzame communities.²⁴² De SDC beschrijft hun waarde als: ‘By using their combined resources to achieve sustainable development, local authorities and their (...) partners can simultaneously support local economies, strengthen local communities and benefit the environment both locally and globally.’²⁴³

Als de SDC in 2011 wordt opgeheven, brengt de commissie nog een laatste verslag uit ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’.²⁴⁴ De commissie benadrukt in dit document dat wetenschappers en demografen al tientallen jaren over de hele wereld hun regeringen en het grote publiek waarschuwen voor het ontstaan van grote ingrijpende mondiale trends, zoals klimaatverandering.²⁴⁵ In het verslag staat beschreven dat er snelle en grootschalige beslissingen nodig zijn om de potentieel verwoestende effecten van deze trends te kunnen afwenden of minimaliseren.²⁴⁶ Volgens de commissie blijven deze beslissingen uit: ‘Yet there seems to be something buried deep in human nature which finds it hard to treat the future as if it really is as important as the present and seeks to tackle each problem separately from the others.’²⁴⁷

Een betere definitie van duurzame toekomst kan volgens de raad de specifieke discoursen rond duurzame ontwikkeling doorbreken. Voorzitter van de raad, Will Day beschrijft dit als: ‘Whatever language is used, natural resource depletion, biodiversity loss, fairness, human dignity, inclusion, economic development, and more equitable prosperity for an expected nine billion people by 2050 cannot be ignored, and will only be managed by a better recognition of their interconnectedness, and of the need for responses to reflect that fact.’²⁴⁸ De overheid heeft volgens

²⁴¹ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 17.

²⁴² SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 3.

²⁴³ SDC, ‘Local decision-making and sustainable development’ (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4.

²⁴⁴ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018).

²⁴⁵ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4. Dit geldt volgens de commissie ook voor het Verenigd Koninkrijk: ‘Over the years, the UK government has received advice and information of the highest quality from its various advisory bodies, alerting it to the consequences of increasing environmental degradation, biodiversity loss, natural resource depletion, rapid urbanisation, a warming climate, and so on.’

²⁴⁶ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

²⁴⁷ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4-5. Voorzitter Will Day vat dit probleem samen als: ‘The question, in the light of such consistent advice, and the daunting implications of doing nothing, is what can and should be done, and by whom; and critically, how can government operate to deliver this change?’

²⁴⁸ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

de SDC de sleutelrol bij het benaderen van duurzame ontwikkeling als een sector en discours overschrijdend fenomeen.²⁴⁹ In het verslag schrijft de commissie hierover: ‘Good public policy should seek to promote fairness and social justice while keeping activity and growth within environmental limits and creating a more prosperous economy.’²⁵⁰ Op dit moment ontbreekt volgens de commissie een duidelijke visie en de voordelen van duurzaamheid in elk beleid van de overheid.²⁵¹

3.5 Deelconclusie

Het aandeel vrouwelijke raadsleden in de Britse adviesraad is in de onderzochte periode gelijk gebleven. Uit de documenten van de SDC komt naar voren dat de participatie van vrouwen door de raad niet wordt gestimuleerd. Er wordt weinig aandacht geschonken aan de rol van burgers en aan samenwerking met ngo's of andere publieke organisaties. De raad richt zich voornamelijk op de internationale en nationale context van duurzaamheid en de centrale overheid. Uit de literatuur komt naar voren dat deze factoren participatie niet bevorderen, maar eerder mensen demotiveren om in de politiek te participeren.

De interne structuur van de raad heeft wel invloed op de manier waarop vrouwen participeren in de raad. In de begin jaren van de raad heeft het merendeel van de raadsleden een achtergrond bij ngo's. Uit de analyse blijkt dat nieuwe vrouwelijke raadsleden ook uit dezelfde sector komen als de actieve leden op dat moment. De interne structuur verandert in de loop van de jaren als er steeds meer raadsleden met een achtergrond in het bedrijfsleven in de raad komen en raadsleden vanuit ngo's opstappen. Vanaf 2005 worden door nieuwe interne structuur voornamelijk vrouwen uit het bedrijfsleven aangenomen.

Het gestegen aandeel vrouwen in de raad in de periode 2006/2007 zou ervoor gezorgd kunnen hebben dat de SDC zich voor het eerst heeft gericht op de lokale context van duurzaamheid. In 2003 is het aandeel vrouwen ook gestegen en dit zou terug te zien kunnen zijn in de brede en sociale definitie van duurzame ontwikkeling. Weliswaar hebben de vrouwen af en toe invloed gehad op de definitie van duurzame ontwikkeling, maar zij hebben geen invloed kunnen uitoefenen op het dominante economische discours van duurzame ontwikkeling. De gehele periode wordt duurzame ontwikkeling beschreven als een groot en ongedefinieerd fenomeen, waardoor actie wordt belemmerd. De centrale overheid mist volgens de commissie daadkracht om hierover duidelijkheid

²⁴⁹ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 7.

²⁵⁰ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 11.

²⁵¹ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 11, 37. De commissie beschrijft dit als: ‘Linking together such actions and people is part of the solution, but so too is reforming the way our institutions work. Embedding sustainable development into organisational architecture is essential if we are to tackle the biggest and most pressing issues of the day in a more joined-up way.’

te scheppen. Het economische discours is in de benadering van het concept duurzame ontwikkeling steeds belangrijker geworden en daarnaast heeft het de samenstelling in de raad beïnvloed.

Concluderend kan worden gesteld dat de institutionele context van de adviesraad de participatie van vrouwen niet stimuleert. Door de interne structuur in de raad werden vrouwen in de beginjaren van de SDC geselecteerd op hun werkachtergrond in de ngo-sector en daarna werden alleen vrouwelijke raadsleden vanuit het bedrijfsleven benoemd. Door in de tweede periode alleen vrouwelijke raadsleden met een werkachtergrond in het bedrijfsleven of een studie in de sector Economie en Bedrijf te benoemen kon het economische discours in stand blijven en verder worden uitgebreid. Ook blijkt uit de analyse dat de mate van gendergelijkheid in de raad weinig invloed heeft gehad op de beschrijving van duurzaamheid. De vrouwen hebben in de beginjaren van de raad wel invloed gehad op de definitie van duurzaamheid, maar het dominante discours en de beschrijving van duurzame ontwikkeling is door de periode heen niet veranderd.

4. Vergelijking raden

Als vrouwen meer gaan participeren in duurzaamheidsbeleid hoeft dit niet te betekenen dat het discours van duurzame ontwikkeling hierdoor veranderd. De Rat für Nachhaltige Entwicklung en de Sustainable Development Commission laten beiden zien dat een toenemende gelijke verhouding in gender in de raad geen invloed hoeft te hebben op het dominante discours als de interne machtsstructuren door de raad in stand worden gehouden. In dit hoofdstuk wordt aan de hand van een vergelijking beschreven op welke manier de raden invloed hebben gehad op de participatie van vrouwen en welke invloed dit heeft gehad op het discours van duurzame ontwikkeling. Door de casussen met elkaar te vergelijken en met het beschreven theoretische kader wordt getracht de analyse, interpretatie en discussie van de resultaten naar een hoger niveau te tillen. In dit hoofdstuk wordt dezelfde structuur gevolgd als in de twee voorafgaande hoofdstukken.

4.1 Geschiedenis en context

De publicatie van het Brundtland-rapport kreeg in Duitsland minder aandacht dan in het Verenigd Koninkrijk, waar ze in 1994 als eerste Europese lidstaat een nationale duurzaamheidsstrategie uitbrachten. Het proces rond het ontwikkelen van de strategie verliep in beide landen moeizaam en kwamen bij beide landen pas echt van de grond toen er een nationale raad voor duurzame ontwikkeling werd aangesteld. De SDC en RNE hadden beiden de taak om advies uit te brengen aan de overheid en burgerparticipatie te bevorderen. De SDC had daarnaast ook de functie als onafhankelijke waakhond, terwijl van de RNE werd verwacht duurzame projecten op te stellen. Deze verschillende functies passen bij de typen raden waar de raden RNE en SDC onder zijn ingedeeld.

Uit de analyse blijkt dat verschillende achtergronden en ontwikkelingen van duurzaamheidsbeleid in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk weinig invloed hebben gehad op de ontwikkeling van de raden, omdat ze pas worden opgericht nadat de strategieën al meerde malen zijn aangepast. Wel zou de ontstaanswijze van het Britse duurzaamheidsbeleid invloed gehad kunnen hebben op de samenstelling van de raad in de begin jaren van de SDC. Vanaf ontwikkelen van de strategie is er al kritiek geweest op de sociale kwesties die in deze strategie ontbraken, deze kritiek kan ervoor gezorgd hebben dat er bij de samenstelling in de raad gelet is op een gelijke verdeling naar geslacht. Volgens Kate Grosser kan de kritiek hebben geleid tot (corporate) social responsibility, waardoor de organisatorische veranderingen in gender hebben plaatsgevonden.²⁵²

De RNE en SDC bestaan uit ongeveer evenveel raadsleden. Bij de SDC konden commissarissen officieel maximaal zes jaar lid zijn van de commissie, toch blijkt uit de data dat

²⁵² Kate Grosser, Corporate social responsibility, gender equality and organizational change: a feminist perspective (Proefschrift, Nottingham 2011) ii.

meerdere leden langer dan zes jaar in de raad actief zijn geweest. Dit zou kunnen betekenen dat interne benoeming bij de SDC zwaarder heeft gewogen dan een openbaar benoemingsproces. Ook zouden leden die langer dan zes jaar lid zijn geweest een machtige rol in de raad kunnen hebben, omdat zij steeds opnieuw worden benoemd.²⁵³

Bij de RNE is er geen beperkte zittingstermijn, elke drie jaar kunnen de leden herkozen worden. Dit zorgt ervoor dat raadsleden die drie keer herkozen worden een grote invloed kunnen uitoefenen op de cultuur en structuur van de raad. Deze benoemingsstructuren kunnen aan de ene kant zorgen voor het bevorderen van participatie van vrouwen, als de langzittende leden een machtige rol in de raad aannemen en als rolmodel voor vrouwen fungeren.²⁵⁴ Aan de andere kant kan deze machtsstructuur de participatie van vrouwen ondermijnen, als de langzittende leden machtige rollen hebben en ze zich conservatief opstellen voor het behoud van interne cultuur en regels.

4.2 Institutionaliseren participatie

Uit de documenten van de SDC komt het stimuleren van politieke betrokkenheid in de samenleving niet naar voren, terwijl dit tegenovergesteld is bij de RNE. De Britse raad richt zich voornamelijk op de betrokkenheid binnen de overheid en schrijft pas aan het einde van haar termijn over de rol van burgers bij duurzame ontwikkeling. In de documenten blijven concrete initiatieven over deze burgerrol uit. Bij de RNE worden daarentegen allerlei initiatieven beschreven om kennis rondom duurzaamheid te verspreiden en discussies in de samenleving te faciliteren. De grote verschillen tussen de raden kunnen voortkomen uit het type instituut, omdat nationale raden meer gericht zijn op het verbinden in de samenleving dan onafhankelijke adviesraden. Daarnaast kan de RNE de participatie van vrouwen bevorderen door met deze groep in contact te komen bij de georganiseerde initiatieven.

De RNE en SDC richten zich in hun werkplannen en documenten beiden meestentijds op de nationale en internationale context van duurzame ontwikkeling. Voor de Britse commissie blijft de internationale dimensie de gehele tijd van belang, terwijl de RNE na verloop van tijd zich ook regelmatig bezig gaat houden met lokale duurzaamheidsinitiatieven in de samenleving. Uit de verschillen tussen de RNE en SDC kan worden afgeleid dat voor de Britse raad de internationale context een grotere rol speelde dan voor de RNE. De participatie van vrouwen wordt hierdoor in mindere mate bevorderd bij de SDC dan bij de Duitse raad. Een verklaring kan hiervoor zijn dat participatie veelal in de lokale omgeving wordt gestimuleerd. Volgens Vivien Lowndes zorgt lokale

²⁵³ James Westphal en Edward Zajac, 'Who shall govern? CEO/board power, demographic similarity, and new director selection', *Administrative science quarterly* 40 (1995) 1, 60-83, aldaar 60.

²⁵⁴ Christina Wolbrecht en David Campbell, 'Leading by example: Female members of parliament as political role models', *American Journal of Political Science* 51 (2007) 4, 921-939, aldaar 936-937.

politiek ervoor dat het sociaal kapitaal van vrouwen optimaal wordt gebruikt, doordat de instituties voortbouwen op vertrouwen en wederkerigheid en deze informele gemeenschapsverbanden worden gesteund door sociale netwerken.²⁵⁵

Uit de analyse blijkt dat beide raden in eerste instantie op zoek gaan naar traditionele partners, namelijk het bedrijfsleven en de overheid. Pas later beschrijven de raden het belang van een partnerschap met ngo's en de wetenschap. De raden spreken door deze manier van handelen niet alle lagen van de bevolking aan. De RNE probeert wel meerdere lagen aan te spreken door ook te kijken naar scholen en de particuliere instelling, maar integreert deze actoren niet. De SDC loopt in zekere zin achter op de Duitse raad door haar kleinere groep betrokken stakeholders. De Britse raad besteedt in het bijzonder aandacht aan de verbinding tussen de centrale overheid en regio instanties. Een verklaring voor het verschil tussen de raden kan het type instituut en bijbehorende taken zijn. De SDC richt zich vanuit het takkenpakket voornamelijk op de overheid als adviesorgaan en waakhond, terwijl de RNE als nationale raad naast de adviestaak ook andere taken heeft gericht op het bevorderen van sociale dialoog en het vergroten van het bewustzijn van burgers.

In de regel richt de Britse raad zich in haar documenten op de samenleving in het algemeen en benaderd deze als een homogene groep mensen. Door de algemene formulering van de SDC maakt de raad kenbaar zich als adviesraad niet specifiek te richten op burgers, maar op de centrale overheid. De RNE richt zich daarentegen specifiek op verschillende groeperingen in de samenleving, zoals werknemers, bestuurders, jongeren en onderzoekers. Uit deze benadering valt af te leiden dat de raad zich naast de overheid ook concentreert op de maatschappij. Dit komt ook naar voren in het regelement waarin beschreven staat hoe geïnteresseerde burgers in contact kunnen komen met de raad. Bij de SDC ontbreekt een soortelijke bepaling. Er kan worden geconstateerd dat de RNE meer openstaat voor participatie vanuit de samenleving dan de SDC. Daarnaast blijkt uit de documenten dat de Duitse raad beter inzicht heeft in de verschillende behoeften van de samenleving, iets waar de SDC weinig aandacht in haar documenten aan schenkt.

In de documenten van beide raden komen geen specifieke formuleringen naar voren over vrouwen. De SDC besteedt helemaal geen aandacht aan genderongelijkheid of de verschillen tussen mannen en vrouwen. De Duitse raad schrijft daarentegen vanaf 2017 wel regelmatig over hij of zij en richt zich in haar laatste documenten op het bevorderen van gendergelijkheid en het verbeteren van SRGR. Het verschil tussen de RNE en SDC zou kunnen verklaard worden door het ontwikkelde partnernetwerk van de Duitse raad, waardoor ngo's de RNE hebben kunnen beïnvloeden om de kwesties op de agenda te zetten.

²⁵⁵ Vivien Lowndes, 'Getting on or getting by? Women, social capital and political participation', *The British Journal of Politics and International Relations* 6 (2004) 1, 45-64, aldaar 51, 61.

4.3 Samenstelling raad

Vrouwelijke leden zijn bij beide raden in de minderheid, ongeveer een derde van de leden is vrouw. Ook worden vrouwen minder vaak herkozen dan mannen. De verhouding in gender is in de Duitse raad het scheefst. Bij de RNE vertonen de mannelijke leden en de vrouwelijke leden dezelfde lidmaatschapskenmerken, terwijl bij de SDC vrouwen het vaakst vijf jaar lid zijn, een jaar langer dan de mannelijke leden. Daarnaast blijft bij de Britse raad 38 procent van de vrouwen zes jaar lid of langer, terwijl dit voor maar 22 procent van de mannen geldt. Bij de RNE blijven vrouwen en mannen het vaakst drie jaar lid en daarna het vaakst zes jaar of langer.

Tussen beide raden zijn daarnaast verschillen op te merken in de verhouding van geslacht. Vanaf de oprichting van de SDC vormden de vrouwelijke leden de gehele tijd ongeveer veertig procent van de raadsleden, terwijl deze consistente verhouding bij de RNE niet aanwezig is. Aanvankelijk vormden de vrouwen in de RNE ongeveer 17 procent van alle raadsleden, naar mate de tijd vorderde werd het aandeel vrouwen steeds groter en bestond de raad op het laatst uit 47,1 procent vrouwen. Bij de SDC wordt in het beëindigingsjaar de gendergelijkheid bereikt, op dat moment bestaat de raad uit vier mannen en vier vrouwen.

Voor de RNE zijn de jaren 2007 en 2013 aan te merken als kantenpunten, omdat er in deze twee jaren sprake is van een verkleining van de gender gap, waardoor het aandeel vrouwen in de raad stijgt. Deze gelijkere verhouding van geslacht in 2013 kan worden verklaard door de aanstelling van Marlehn Thieme als nieuwe voorzitter van de raad in november 2012. De analyse laat zien dat de beginjaren van haar voorzitterschap zorgen voor nieuwe structuren in de raad die de participatie van vrouwen bedoeld en onbedoeld bevordert. Uit literatuur blijkt dat vrouwelijke politici functioneren als ware rolmodellen en vrouwen en meisjes inspireren om zelf politiek actief te zijn. Daarnaast blijkt dat vrouwen ook politiek actiever worden wanneer er meer vrouwen in een raad, commissie of parlement zitten.²⁵⁶

De stijging van het aantal vrouwelijke leden en de verkleining van de gender gap in 2007, zouden verklaard kunnen worden aan de hand van machtsstructuren. Uit de analyse blijkt dat in de periode 2006/2007 zes mannelijke leden zijn opgestapt die op dat moment vijf jaar of langer in de raad hadden gezeten. Een merendeel van deze groep leden is vanaf de oprichting actief geweest bij de raad en heeft hierdoor invloed kunnen uitoefenen op de interne structuren, cultuur en regels. Bij de SDC is deze machtsstructuur ook terug te vinden. Uit de data blijkt dat bij deze raad het aantal vrouwelijke leden in 2007 stijgt. In de periode hiervoor vertrekken zeker vijf mannen uit de raad die vijf jaar of langer actief zijn geweest. Uit de data-analyse blijkt dat in andere perioden meestal een of twee leden opstappen. De interne structuur en cultuur zou door dit vertrek kunnen veranderen,

²⁵⁶ Wolbrecht en Campbell, 'Leading by example: Female members of parliament as political role models', 936-937.

waardoor de participatie van vrouwen is bevorderd. Volgens Silvia Gherardi en Barbara Poggiogaaan vrouwen bij een organisatie, die overwegend uit mannelijke werknemers bestaat, een mannelijk territorium binnen waardoor vrouwen zich moeten aanpassen aan de geldende mannelijke kenmerken. Door het vertrek van een grote hoeveel mannelijke werknemers kan het territorium ook veranderen.²⁵⁷

Bij de SDC zijn naast 2007, ook de jaren 2003 en 2006 als omslagpunt te kenmerken. In deze jaren wordt de gender gap verkleint. Een verklaring voor deze verkleining in beide jaren is terug te vinden in de structuur van de werkachtergronden van de leden. Uit de analyse blijkt dat in 2003 de nieuwe vrouwelijke raadsleden uit dezelfde sector kwamen als de huidige leden van de raad, namelijk uit ngo's en overheden. Deze structuur is ook terug te vinden bij de nieuwe vrouwelijke raadsleden die beginnen in 2006, zij komen allemaal uit het bedrijfsleven. Uit het onderzoek van James Westphal en Edward Zajac blijkt dat deze structuur vaker voorkomt bij (bestuurs-)raden. De raadsleden met een vergelijkbare demografische achtergrond als de huidige leden staan volgens Westphal en Zajac sympathieker tegenover de ideeën van de huidige raad, dan raadsleden zonder deze vergelijkbare achtergrond.²⁵⁸

De achtergronden van de raadsleden verschillen tussen de RNE en SDC. Uit de analyse blijkt ten eerste dat geen van de Britse raadsleden is betrokken bij een onderzoekinstelling of religieuze instelling in tegentelling tot de Duitse raad. Een verklaring voor dit verschil kan het type instituut en de bijbehorende taken zijn. De RNE richt zich als nationale raad op het bevorderen van sociale dialoog en het vergroten van het bewustzijn van burgers, hierbij past ook een diverse samenstelling in de raad door onder andere verschillende werkachtergronden, zoals een onderzoekinstelling of religieuze instelling. Voor de SDC als adviesraad is een achtergrond in een religieuze instelling in mindere mate van belang.

Uit de analyse komen ook overeenkomsten tussen de raden na voren. De Britse raadsleden zijn voornamelijk actief bij twee sectoren, namelijk bij ngo's en bij het bedrijfsleven. Ook het grootste deel van de Duitse raadsleden komt uit het bedrijfsleven. Daarnaast hebben bij beide raden mannelijke leden vaker een ngo-achtergrond dan vrouwen en komen vrouwelijke leden vaker uit het bedrijfsleven dan mannen. Dit kan worden verklaard aan de hand van de machtsstructuren binnen de raad, omdat de achtergrond van de nieuwe vrouwelijke raadsleden overeenkomt met de achtergrond van de huidige leden in de raad. Door deze structuren blijven bepaalde werkachtergronden in de raad dominant.

Uit de gegevens van de RNE en de SDC blijkt dat de grote meerderheid van de vrouwen een

²⁵⁷ Silvia Gherardi en Barbara Poggio, 'Creating and recreating gender order in organizations', *Journal of world business* 36 (2001) 3, 245-259, aldaar 257.

²⁵⁸ Westphal en Zajac, 'Who shall govern? CEO/board power, demographic similarity, and new director selection', 60.

baan heeft als advocaat, afdelingshoofd, adviseur op politicus. Verder oefent ongeveer 30 procent van de vrouwen een bestuursfunctie uit. Bij de mannelijke leden heeft ongeveer 45 procent een bestuursfunctie en werkt 17 procent als advocaat, adviseur, afdelingshoofd of politicus. Verder blijkt uit de analyse dat 25 procent van de mannen als hoogleraar of onderzoeker werkt. In vergelijking met de vrouwelijke raadsleden hebben de mannen vaker een bestuursfunctie of hoogleraarschap dan vrouwen. Vrouwen in de raad hebben daarentegen vaker dan mannen een beroep als advocaat, adviseur of politicus. Uit de literatuur blijkt dat hogere posities eerder worden gegeven aan mannen dan vrouwen door beïnvloeding van de sociale omgeving en de samenleving.²⁵⁹ Bij deze analyse komt dit gegeven bij beide raden ook naar voren. Verder blijkt uit de data dat vrouwelijke leden door hun beroepen een hoge mate van sociaaleconomische status genieten en dat het merendeel van de vrouwelijke leden twee of meer nevenfuncties uitvoert. Dit komt overeen met de literatuur over duurzame participatie, waaruit blijkt dat personen uit een omgeving met hulpbronnen eerder deelnemen aan politieke organisaties, dan personen zonder deze hulpbronnen.²⁶⁰

De studieachtergronden van de raadsleden bij de RNE en SDC komen met elkaar overeen, aangezien mannen bij beide raden vaker een studieachtergrond in de pijler Aarde en Milieu hebben dan vrouwen en vrouwen vaker Recht en Bestuur hebben gestudeerd dan mannen. De resultaten van de analyse over studieachtergronden komen deels overeen met de socialisatie theorie, mannen studeren bij beide raden vaker Exact, Aarde en Milieu en Techniek. Daarnaast hebben vrouwen bij de RNE vaker dan mannen hun studieachtergrond liggen in Taal en Communicatie, Gedrag en Maatschappij en Onderwijs en Opvoeding. De resultaten bij de SDC sluiten in mindere mate aan bij de theorie, omdat mannen bij de Britse raad vaker dan vrouwen hun achtergrond hebben liggen in de Gezondheidszorg, Taal en Communicatie, Kunst en Cultuur. Wel hebben vrouwen bij de SDC vaker Recht en Bestuur en Gedrag en Maatschappij dan mannen gestudeerd.²⁶¹

4.4 Discours duurzame ontwikkeling

De RNE en SDC benaderen het concept duurzame ontwikkeling op dezelfde manier. Beide raden beschrijven in 2003 duurzame ontwikkeling als een concept dat zich niet alleen richt op het milieu, maar ook op economische en sociale facetten. De Duitse raad richt zich bij deze definitie op de toekomstige samenleving, terwijl de Britse raad zich toespitst op de huidige samenleving. Het Britse discours van duurzame ontwikkeling veranderd rap en na 2008 richten zij zich ook op de toekomstige samenleving in hun definiëring van duurzame ontwikkeling. RNE legt bij de definiëring van duurzame ontwikkeling door de tijd heen steeds meer nadruk op de economische aspecten, ook bij de SDC is

²⁵⁹ Paula England, 'Gender inequality in labor markets: The role of motherhood and segregation', *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 12 (2005) 2, 264-288, aldaar 280-281.

²⁶⁰ Lehman Schlozman, Burns en Verba, 'Gender and the pathways to participation: The role of resources', 972.

²⁶¹ Wielemans, *Ingewikkelde Ontwikkeling: Opvoeding en Onderwijs in Relatie tot Maatschappij en Cultuur*, 119, 214.

deze verandering in definiëring waar te nemen.

Uit de beschrijvingen over duurzame ontwikkeling blijkt dat de raden het gebrek aan actie als grootste probleem zien. De RNE beschrijft in de eerste periode dat de politieke leiders de wil en daadkracht missen om duurzaamheid te bereiken en volgens de SDC neemt de regering te weinig initiatief rondom duurzaamheidsbeleid en worden burgers niet gestimuleerd om zich in te zetten voor duurzame ontwikkeling. De oplossingen die de Britse raad aandraagt zijn voornamelijk gericht op het veranderen van het begrip duurzame ontwikkeling. Eerst moet de mythe van economische groei leidt tot welvaart worden ontkracht en daarna zet de raad in op een brede definitie van duurzaamheid. In het laatste jaren van de commissie wordt er geopperd om de specifieke discoursen rond duurzaamheid te doorbreken en een passendere definitie te gebruiken. Deze benadering sluit ook aan bij de RNE. De Duitse raad wil in haar eerste jaren duurzaamheid tot een hoger niveau krijgen door het begrip toe te voegen aan debatten over globalisering, innovatie en massamedia. Later ziet de raad een oplossing in het opwaarderen van termen als duurzaam ondernemen en groene economie, om de geloofwaardigheid en transparantie van het begrip te kunnen behouden.

De invloed van de participatie van vrouwen en de mate van gendergelijkheid in de raad hebben weinig invloed op de definitie en de beschrijving van duurzame ontwikkeling. Wel is de invloed van de participatie van vrouwen terug te zien op het lokale discours. Rond de periode 2014-2015 bij de RNE en de periode 2007-2008 bij de SDC zijn bij beide raden een verandering in het discours waar te nemen. De raden richten zich op duurzame ontwikkeling gericht op lokaal niveau en duurzame communities om door middel van partnerschappen de samenleving te verduurzamen. Deze korte verandering in discours vindt bij beide raden plaats volgens Lowndes na een stijging in vrouwelijke raadsleden. Volgens haar sluit het sociaal kapitaal van vrouwen aan bij lokale instituties en initiatieven die door sociale netwerken en vertrouwen worden gesteund.²⁶²

4.5 Deelconclusie

Uit de vergelijking blijkt dat de participatiekenmerken vanuit het multi-stakeholderschap de participatie van vrouwen stimuleren. Als deze kenmerken ontbreken in de instituten van een instelling blijft het aandeel vrouwen constant en wordt participeren eerder belemmerd dan bevorderd blijkt uit de literatuur.²⁶³ Daarnaast wordt participatie van vrouwen gestimuleerd door de interne machtsstructuren in de raad. Uit de analyse en literatuur blijkt dat een rolmodel, gedeelde raadskenmerken en machtsverhoudingen een grote rol spelen bij het benoemen van nieuwe

²⁶² Lowndes, 'Getting on or getting by? Women, social capital and political participation', 51, 61.

²⁶³ Terry, 'No climate justice without gender justice: an overview of the issues', 7, 15; Bäckstrand, 'Multi-stakeholder partnerships for sustainable development: rethinking legitimacy, accountability and effectiveness', 290-291; Grosser, 'Corporate social responsibility and multi-stakeholder governance: Pluralism, feminist perspectives and women's NGOs', 66; Dankelman, 'Climate change: Learning from gender analysis and women's experiences of organising for sustainable development', 28.

raadsleden.²⁶⁴

Verder blijkt uit de vergelijking dat de participatie van vrouwen in een instelling en de hoge mate van gendergelijkheid geen invloed hoeven te hebben op het discours van duurzame ontwikkeling. Uit de casussen is gebleken dat de interne structuur en cultuur van een institutie zorgen voor het in stand houden van het dominante discours, door bijvoorbeeld raadsleden te benoemen met specifieke kenmerken die bij het geldende discours passen. De resultaten van de casussen dagen de literatuur over vrouwen en duurzaamheid uit, omdat in dit onderzoek geen direct verband is getroffen tussen een sociale definitie van duurzaamheid en de participatie van vrouwen of een hoge mate van gendergelijkheid. Wel is de invloed van vrouwenparticipatie terug te vinden in de duurzaamheidsdocumenten, maar deze invloed is minimaal, waardoor dit onderzoek niet kan aansluiten bij de literatuur over de participatie van vrouwen bij lokale initiatieven. Bij deze initiatieven had de participatie in hoge mate invloed op het lokale beleid.²⁶⁵

De resultaten van de vergelijking kunnen tegen het licht worden gehouden van een veelvoorkomend argument in de literatuur: Vrouwen moeten als belangrijke belanghebbende bij duurzame ontwikkeling worden betrokken, omdat ze anders niet in de besluitvorming of oplossingen worden meegenomen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat vrouwen, ondanks de hoge mate van gendergelijkheid in instituties, niet als een belanghebbenden of belangrijke stakeholders worden benaderd. Concluderend kan worden gesteld dat gemeenschappelijke eigenschappen van de leden meer invloed hebben op de besluitvorming bij duurzaamheidsbeleid dan de mate van gendergelijkheid.

²⁶⁴ Westphal en Zajac, 'Who shall govern? CEO/board power, demographic similarity, and new director selection', 60; Jepperson, 'Institutions, Institutional Effects, and Institutionalism', 143; Friedland en Alford, 'Bringing Society Back', 249-251.

²⁶⁵ Lowndes, 'Getting on or getting by? Women, social capital and political participation', 51, 61.

5. Conclusie

Aan de hand van de drie variabelen: institutionalisering participatie, samenstelling raad en discours duurzame ontwikkeling kan worden vastgesteld dat nationale raden de participatie van vrouwen bevorderen, doordat deze raden in hun documenten het multi-stakeholderschap toepassen. Bij adviesraden ontbreken deze participatiekenmerken in de statuten en dit is terug te zien in de constante verhouding van vrouwen in de raad. Er kan hierdoor geconcludeerd worden dat adviesraden de participatie van vrouwen eerder belemmeren dan stimuleren.

Uit de analyse gericht op de samenstelling van de raad blijkt dat ook interne structuren invloed hebben op de participatie van vrouwen. Bij instituties participeren meer vrouwen als er sprake is van een vrouw als rolmodel. Verder blijkt dat machtsverhoudingen en gedeelde kenmerken in de raad een grote rol spelen bij het benoemen van nieuwe raadsleden. Door lidmaatschappen langer dan vijf jaar kunnen deze machtsstructuren leiden tot een organisatie cultuur of structuur.²⁶⁶ Deze machtsstructuren spelen bij de participatie van vrouwen een positieve rol als er sprake is van een vrouwelijk rolmodel binnen de institutie, maar de structuren belemmeren de participatie van vrouwen als er wordt geselecteerd op bepaalde gemeenschappelijke kenmerken.

Verder blijkt dat de participatie van vrouwen of de hoge mate van gendergelijkheid in een institutie geen invloed hoeft te hebben op het discours van duurzame ontwikkeling. Uit de casussen is gebleken dat de interne structuur en cultuur van een institutie zorgen voor het in stand houden van het dominante discours, door bijvoorbeeld raadsleden te benoemen met specifieke kenmerken passend bij het geldende discours. Wel is de invloed van vrouwenparticipatie terug te vinden in de duurzaamheidsdocumenten, maar deze invloed is minimaal. Uit de casussen blijkt dat de invloed van vrouwen voor korte tijd heeft gezorgd voor een sociale en lokale definitie van duurzame ontwikkeling en aandacht voor het verbeteren van de SDG's.

Concluderend kan worden gesteld dat de opgestelde hypothese kan worden verworpen. Er werd verwacht dat in de institutionele context, waarin multi-stakeholderschap wordt bevorderd, de invloed van vrouwenparticipatie terug te zien is in de beleidsdocumenten van de raad. Uit de resultaten blijkt weliswaar dat de institutionele contexten gericht op het multi-stakeholderschap de participatie van vrouwen bevordert, maar er is geen direct verband getroffen tussen de participatie van vrouwen of een hoge mate van gendergelijkheid en een verandering in het discours rondom duurzaamheid in het beleid. Daarentegen is er wel een verband te zien tussen de interne structuur en cultuur van een institutie en het in stand houden van het dominante discours. Er kan worden gesteld dat de mate van gemeenschappelijke kenmerken in de raad het discours van

²⁶⁶ Friedland en Alford, 'Bringing Society Back', 249-251.

duurzaamheidsbeleid bepaald en dat de mate van gendergelijkheid of de participatie van vrouwen hierdoor weinig invloed kan uitoefenen op het duurzaamheidsbeleid.

5.1 Discussie

De resultaten van deze scriptie dagen de literatuur over de deelname van vrouwen aan duurzaamheidsbeleid uit.²⁶⁷ Uit dit onderzoek komt naar voren dat vrouwen, ondanks de hoge mate van gendergelijkheid in instituties, niet als een belanghebbende of belangrijke stakeholder worden benaderd. Daarnaast hebben de gemeenschappelijke eigenschappen van de leden meer invloed in de besluitvorming rond duurzaamheid dan de invloed van geslacht. Er zou vanuit dit onderzoek eerder gepleit kunnen worden voor een gelijke verhouding in eigenschappen, zoals in werkachtergrond en in studieachtergrond, dan een gelijke verhouding in geslacht.

De uitkomst van dit onderzoek bouwt voort op een debat over machtsstructuren en interne culturen in instituties. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat nieuwe leden voor een raad of commissie eerder worden benoemd als zij een vergelijkbare demografische achtergrond hebben.²⁶⁸ Uit de onderzochte variabelen komen deze structuren in dit onderzoek ook naar voren en belemmeren zij de participatie van vrouwen. Daarnaast sluiten de resultaten aan bij eerder onderzoek van Wolbrecht en Campbell naar de politieke participatie van vrouwen. Uit de resultaten blijkt dat een vrouwelijk rolmodel de politieke participatie van vrouwen stimuleert en invloed heeft op de samenstelling van een organisatie.²⁶⁹

De resultaten suggereren verder dat besluitvorming in duurzaamheidsbeleid toegankelijker is voor mannen dan voor vrouwen, omdat mannen vaker dan vrouwen worden benoemd als raadslid en ook vaker worden herbenoemd. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat voornamelijk de mannelijke leden in de institutie zorgen voor de interne cultuur en machtsstructuur. De sociale constructie van gender draagt hierdoor bij aan de reproductie van de dominante mannelijke structuur en aan de binaire verschillen tussen mannen en vrouwen. Het onderzoek sluit hierdoor aan bij het werk van Bourdieu, omdat de structuur in de raden uitmondt tot een situatie waarin er een zekere consensus is over de machtsverhouding en dit leidt tot een hoge mate van continuïteit in het dominante discours.²⁷⁰ Aan dit resultaat ligt mogelijk ook ten grondslag dat de participatie van vrouwen door de

²⁶⁷ A. An Cliquet, 'Gender en biodiversiteit: vrouwen als "redders" van onze planeet?', in: Marysa Demoor, Liselotte Vandenbussche en Marianne van Remoortel (red.), *Verslagen van het RUG-centrum voor Genderstudies-2011* (Gent 2011) 41-52; Irene Dankelman, 'Climate change: Learning from gender analysis and women's experiences of organising for sustainable development', *Gender and Development* 10 (2002) 21-29; Kanchana Ginige, Dilanthi Amaratunga en Richard Haigh, *Women in decision making and disaster reduction in the built environment- A way towards sustainable development* (Salford 2010); Yianna Lambrou en Grazia Piana, *Gender: the missing component in the response to climate change* (Rome 2005).

²⁶⁸ Westphal en Zajac, 'Who shall govern? CEO/board power, demographic similarity, and new director selection', 60.

²⁶⁹ Wolbrecht en Campbell, 'Leading by example: Female members of parliament as political role models', 936-937.

²⁷⁰ Bourdieu, *Masculine Domination*, 13, 82; West en Zimmerman, 'Doing gender', 128.

raden niet direct werd gestimuleerd, waardoor de toegankelijkheid hetzelfde bleef.

Dit onderzoek draagt op vier manieren bij aan de bestaande literatuur. Ten eerste richt deze genderanalyse zich niet specifiek op vrouwelijke raadsleden, maar bekijkt de instituties al een geheel. Ten tweede is dit onderzoek een aanvulling op de literatuur over vrouwen en duurzaamheid, omdat het onderzoek zich niet focust op de rol of taak van een vrouw, maar op de werkelijke invloed van vrouwen op duurzaamheidsbeleid. Ten derde kunnen de resultaten van dit onderzoek als voorbeeld dienen voor andere sectoren waarbij de participatie van vrouwen kan worden bevorderd voor een divers personeelsbestand. Tenslotte daagt dit onderzoek uit om op een andere manier te kijken naar de participatie van vrouwen en man-vrouwverhoudingen in instellingen, hierdoor kan het bewustzijn worden vergroot dat een hoge mate van gendergelijkheid in een institutie niet hoeft te leiden tot een diverse samenstelling.

De bevindingen van dit onderzoek bieden handvatten voor het geven van organisatieadvies en kunnen op drie manieren naar de praktijk worden vertaald. Of de participatie van vrouwen zinvol is voor de diversiteit in instituties zal uit toekomstig onderzoek moeten blijken. Binnen dit onderzoek is gebleken dat een gelijke verhouding in gender in de raad de machtsstructuren en interne cultuur niet kan aanpassen, waardoor het discours bij duurzaamheidsbeleid een hoge mate van continuïteit vertoont. Het betekent niet dat de participatie van vrouwen geen invloed kan hebben op duurzaamheidsbeleid, maar dat de invloed van vrouwen niet per se leidt tot een diverser beleid.

Er zou ten eerste bij het benoemen van raadsleden of werknemers naast het geslacht ook kunnen worden gekeken naar werkachtergrond en studieachtergrond. Uit de resultaten blijkt dat hier een grote slag kan worden gemaakt om een divers personeelsbestand te kunnen creëren en betrokkenen te kunnen laten deelnemen. Verder blijkt dat als het merendeel van de raad dezelfde werkachtergronden en studieachtergronden heeft er een dominante machtsstructuur kan ontstaan, waardoor alleen nieuwe leden met dezelfde kenmerken worden aangenomen. Hierdoor ontstaat er een continuïteit in de samenstelling van de raad en in het beleidsdiscours, die door de interne structureren wordt reproduceert.

Ten tweede zou er binnen instituten kritisch naar het benoemingsproces kunnen worden gekeken. Uit de instituten van de raden wordt dit proces niet concreet beschreven, terwijl dit wel van belang is om een diverse raad te kunnen samenstellen, waardoor betrokkenen aan de besluitvorming kunnen deelnemen. Uit de resultaten blijkt dat de benoemingen door de raad zelf niet een diverse samenstelling bevorderen. Dit zou bijvoorbeeld tegen kunnen worden gegaan door drie manieren: verkiezingen te organiseren in de hele organisatie, door een onafhankelijke selectie commissie aan te stellen of door stakeholders uit te nodigen om nieuwe raadsleden aan te dragen.

Verder zouden instituten de termijn van raadsleden kunnen inkorten. Uit de resultaten blijkt dat op dit moment leden voor onbeperkte tijd in de raad actief kunnen zijn. Deze onbeperkte

lidmaatschappen kunnen leiden tot machtsstructuren in de raad, die kunnen zorgen voor consensus over het dominante discours. Daarnaast leiden de onbeperkte lidmaatschappen niet tot diversiteit in de raad, doordat de raad een lange tijd dezelfde samenstelling kan behouden. De termijn van lidmaatschap kan worden ingekort door aan te geven dat de leden eenmaal mogen worden herbenoemd in plaats van onbeperkt. Verder kan de benoemingsperiode van drie jaar naar twee jaar worden verkort, waardoor er om de twee jaar een nieuwe samenstelling in de raad is, in plaats van elke drie jaar. Hierdoor kunnen leden maximaal vier jaar actief zijn voor de raad, waardoor er wel een overdracht kan plaatsvinden tussen leden, maar machtsstructuren en cultuur kunnen worden verminderd.

Het onderzoek kent verschillende beperkingen waar rekening mee gehouden moet worden. De analyse heeft zich uitsluitend gericht op de participatie van vrouwen bij hogere besluitvorming en hun invloed op duurzaamheidsbeleid. Zodra er een andere populatie, zoals de participatie van vrouwen bij lokale projecten of bij ngo's wordt onderzocht, kunnen de resultaten mogelijk anders zijn. Om deze reden kan er geen algemene uitspraak gedaan worden over de invloed van vrouwenparticipatie en een gelijke genderverhouding op duurzaamheidsbeleid. In dit onderzoek is daarnaast gebruikt gemaakt van schriftelijke bronnen, waardoor voornamelijk belangrijke publicaties zijn geanalyseerd. Door deze keuze kan de representativiteit afwijken ten opzichte van de beoogde populatie, aangezien documenten niet op dezelfde manier de invloed van vrouwelijke participatie kunnen weergeven als de ervaringen van actieve raadsleden zelf. Verder worden de resultaten van dit onderzoek aan twee casestudies opgehangen. De betrouwbaarheid van het onderzoek had vergroot kunnen worden door van elk type instituut twee casussen te onderzoeken, waardoor er vier casussen met elkaar vergeleken konden worden. Omwille van de tijd en het niet beschikbare bronmateriaal is hier in dit onderzoek niet voor gekozen.

5.2 Aanbevelingen

Vervolgonderzoek gericht op de participatie van vrouwen bij duurzame ontwikkeling en hun invloed op duurzaamheidsbeleid zou zich kunnen richten op een andere populatie, bijvoorbeeld op vrouwen die participeren bij besluitvorming bij lokaal duurzaamheidsbeleid. Op deze manier zouden er meer algemene uitspraken gedaan kunnen worden op het gebied van vrouwenparticipatie bij besluitvorming over duurzaamheidsbeleid. Daarnaast kan er vergelijkend onderzoek worden gedaan naar andere soort instituties, bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties, lokale overheden en publieke organisaties. Door een vergelijkende casestudie kan de context van participatie van vrouwen bij duurzaamheidsbeleid worden uitgebreid, waardoor er ook algemenere uitspraken gedaan kunnen worden over de invloed van vrouwenparticipatie op duurzaamheidsbeleid. Verder kan er dieper op de resultaten van dit onderzoek worden ingegaan door gebruik te maken van

interviews in plaats van schriftelijke bronnen, hierdoor kan wellicht betrouwbaarder geanalyseerd worden welke invloed de interne machtsstructuren hebben gehad op de participatie van vrouwen en op het dominante discours. Ook kunnen door deze methode de ervaringen van vrouwen zelf worden meegenomen in de resultaten, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek zou verhogen.

Met de resultaten van deze scriptie zou ook een vergelijkend onderzoek gedaan kunnen worden naar de invloed van vrouwenparticipatie op lokaal beleid over duurzaamheid en op nationaal beleid over duurzaamheid. Uit eerder onderzoek blijkt dat vrouwen eerder geneigd zijn om te participeren bij lokale initiatieven.²⁷¹ De resultaten van deze scriptie kunnen dan worden afgezet tegen de onderzoeksresultaten van lokale instituties. Op deze manier kan worden geanalyseerd of vrouwenemancipatie dezelfde invloed heeft op nationaal beleid als op lokaal. Daarnaast blijkt uit de resultaten dat de interne structuur en de homogene kenmerken in de raad ervoor zorgen dat besluitvorming over duurzaamheidsbeleid toegankelijker is voor mannen dan voor vrouwen. Dit gegeven zou ook getoetst kunnen worden bij andere instituties, zoals universiteiten, commerciële bedrijven en maatschappelijke organisaties, om te kijken of dit gegeven ook opgaat voor meerdere soorten instellingen.

Voor implicaties in de praktijk kunnen de resultaten van dit onderzoek worden gebruikt om de benoemingsprocessen te analyseren. Door dieper op deze processen in te zoomen kan er worden onderzocht op welke manier de benoemingsprocessen invloed hebben op de samenstelling van de raad en hoe deze processen een divers personeelsbestand kunnen bevorderen.

²⁷¹ Lowndes, 'Getting on or getting by? Women, social capital and political participation', 51, 61.

Literatuurlijst

1. Lijst met afkortingen

Online archieven

German Council for Sustainable Development – GDSC

Geraadpleegd via: <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/en/mediathek/>

Presse und Informationsamt der Bundesregierung – PIB

Geraadpleegd via: <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/mediathek/>

Rat für Nachhaltige Entwicklung – RNE

Geraadpleegd via: <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/mediathek/>

Sustainable Development Commission – SDC

Geraadpleegd via: <http://www.sd-commission.org.uk/pages/resources.html>

2. Primaire bronnen

Engelstalig archief GCSD

GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 15 oktober 2018)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019).

GCSD, 'Rules of Procedure of the German Council for Sustainable Development' (versie 22 November 2016)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Rules_of_Procedure_english.pdf (6 februari 2019).

GCSD, 'Sustainability - Made in Germany. The second review by a group of international Peers, commissioned by the German Federal Chancellery' (versie september 2013)

<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/998348/745384/9ffeee5df3601209f76d37c36f308635/2013-10-15-peer-review-rne-en-data.pdf?download=1> (8 februari 2019).

GCSD, 'The 2018 Peer Review on the German Sustainability Strategy. Report by the International

Peer Group chaired by Helen Clark' (versie mei 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/05/2018_Peer_Review_of_German_Sustainability_Strategy_BITV.pdf (8 februari 2019).

GCSD, 'Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps

in 2014' (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019).

GCSD, 'Work program of the German Council for Sustainable Development, 2017 to 2019, pursuant to Section 1 (3) of the Rules of Procedure (GO)' (versie 7 februari 2017)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2017-2019.pdf (6 februari 2019).

GCSD, 'Work Program 2010-2013' (versie 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Arbeitsprogramm_2010-2013_EN-1.pdf (6 februari 2019).

Duitstalig archief RNE en PIB

PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019).

RNE, 'Chancen, Qualität und Kompetenz: Bausteine für eine nachhaltige Bildungspolitik' (versie 23 maart 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Empfehlung_zur_Bildungspolitik_texte_Nr_32_Maerz_2010.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Entwicklung des deutschen Kraftwerksparks und die Deckung des Strombedarfs' (versie 7 oktober 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Kraftwerkspark_texte_Nr_26_Oktober_2008.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Glaubwürdig - wirtschaftlich - zukunftsfähig: Eine moderne Beschaffungspolitik muss nachhaltig sein' (versie 11 augustus 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Beschaffung_texte_Nr_23_August_2008.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Konsum und Nachhaltigkeit. Wie Nachhaltigkeit in der Konsumgesellschaft käuflich und (er)lebbar wird' (versie 3 maart 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Konsum_und_Nachhaltigkeit_texte_Nr_31_Maerz_2010_01.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Mission Sustainability Die Dokumentation 2007 -2009' (versie 29 november 2009) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Mission_Sustainability_Die_Dokumentation_2007-2009.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Nachhaltig aus der Krise Analyse möglicher Beiträge einer ökologischen Finanzreform' (versie 29 september 2009) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltig_aus_der_Krise_texte_Nr_28_September_2009.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019).

RNE, 'Schutz der Biodiversität heißt aktuell: Biomasse-Produktion nachhaltig machen' (versie 9 mei 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Biodiversitaet_texte_Nr_21_April_2008.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Weltagrarhandel und Nachhaltige Entwicklung' (versie 1 mei 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Weltagrarhandel_03.pdf (20 maart 2019).

RNE, 'Wert für die Fläche: Das Ziel-30-ha für die Nachhaltigkeit in Stadt und Land' (versie juli 2004) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Flaechenempfehlung_01.pdf (20 maart 2019).

Archief SDC

SDC, 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan 2010- 2011' (versie 15 juni 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (20 april 2019).

SDC, 'A Catalyst for Change. The Sustainable Development Commission Strategy and Business Plan 2007-2010' (versie 23 juni 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Catalyst_for_change_UK.pdf (15 februari 2019).

SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019).

SDC, 'Framework Document for the SDC' (versie 13 november 2009) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/20091113%20SDCFrameworkDocument.pdf> (15 februari 2019).

SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019).

SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019).

SDC, 'Securing the Future: Delivering UK Sustainable development Strategy. Promise, Actions and Challenges' (versie 4 april 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/050307News%20-%20250%20Commitments%20in%20the%20Gov%20strategy.pdf> (15 februari 2019).

3. Secondaire bronnen

Aalberts, Chris, *Politieke Betrokkenheid en Politieke Sensitiviteit onder Jongeren* (Amsterdam 2004).

Altrichter, Herbert, Allen Feldman, Peter Posch en Bridget Somekh, *Teachers investigate their work; An introduction to action research across the professions* (Londen 2008).

Bäckstrand, Karin, 'Multi-stakeholder partnerships for sustainable development: rethinking legitimacy, accountability and effectiveness', *European Environment* 16 (2006) 5, 290-306.

Bardach, Eugene en Eric Patashnik, *A practical guide for policy analysis: The eightfold path to more effective problem solving* (Washington 2015).

Berg, Bruce, *Qualitative Research Methods for the social sciences* (Boston 2001).

Betsill, Michele en Harriet Bulkeley, 'Transnational networks and global environmental governance: The cities for climate protection program', *International studies quarterly* 48 (2004) 2, 471-493.

Beuermann, C. Christiane, 'Germany: Regulation and the Precautionary Principle', in: William Lafferty en James Meadowcroft (red.), *Implementing Sustainable Development. Strategies and Initiatives in High-Consumption Societies* (Oxford 2000) 85-111.

Bogdan, Robert en Sari Knopp Biklen, *Qualitative research in education: An introduction to theory and methods* (Boston 2006).

Borgnäs, Kajsa, 'The Policy Influence of Sustainability Indicators: Examining Use and Influence of Indicators in German Sustainability Policy Making', *German Politics* 25 (2006) 4, 480-499.

Borowy, Iris, *Defining sustainable development for our common future: A history of the World Commission on Environment and Development (Brundtland Commission)* (Londen 2013).

Bourdieu, Pierre, *Masculine Domination* (Stanford 2001/1998).

Bregha, François, Canada Case Study Analysis of National Strategies for Sustainable Development (Unedited Working Paper, Ottawa 2004).

Bregha, François, United Kingdom Case Study Analysis of National Strategies for Sustainable Development (Unedited Working Paper, Ottawa 2004).

Bronsgest, Wouter, Meer vorm dan inhoud. Onderzoek naar evaluaties van ICT-projecten bij de overheid (Proefschrift, Enschede 2006).

Bruyninckx, Hans en Kris Bachus, *Duurzame ontwikkeling: beleidsconcept en kader voor maatschappelijke participatie* (Leuven 2017).

Buckingham-Hatfield, Susan, 'Gendering Agenda 21: women's involvement in setting the environmental agenda', *Journal of Environmental Policy & Planning* 1 (1999) 2, 121-132.

Burns, Nancy, Kay Lehman Schlozman en Sidney Verba, *The private roots of public action* (Cambridge 2001).

Cheng, Liying, *Changing language teaching through language testing: a washback study* (Cambridge 2005).

Cliquet, A. An, 'Gender en biodiversiteit: vrouwen als "redders" van onze planeet?', in: Marysa Demoor, Liselotte Vandebussche en Marianne van Remoortel (red.), *Verslagen van het RUG-centrum voor Genderstudies-2011* (Gent 2011) 41-52.

Coffé, Hilde en Catherine Bolzendahl, 'Same game, different rules? Gender differences in political participation', *Sex roles* 62 (2010) 5-6, 318-333.

Dankelman, Irene, 'Climate change: Learning from gender analysis and women's experiences of organising for sustainable development', *Gender and Development* 10 (2002) 21-29.

Deda, Paola en Renata Rubian, 'Short Note Women and biodiversity: The long journey from users to policy-makers', *Natural Resources Forum* 28 (2004) 201-204.

Denton, Fatma, 'Climate change vulnerability, impacts, and adaptation: Why does gender matter?', *Gender & Development* 10 (2002) 2, 10-20.

Diani, Mario, 'The concept of social movement', *The sociological review* 40 (1992) 1, 1-25.

- Dupont, Claire 'Gender and Climate Change: An Introduction (review)', *Global Environmental Politics* 12 (2012) 1, 128-129.
- Elsinga, E., 'De politieke representativiteit van politieke participatie', *Beleid en Maatschappij* 11 (1984) 6, 173-182.
- England, Paula, 'Gender inequality in labor markets: The role of motherhood and segregation', *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 12 (2005) 2, 264-288.
- Friedland, R. Roger en R. Robert Alford, 'Bringing Society Back, in: Symbols, Practices, and Institutional Contradictions', in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 232-266.
- Furlow, Nancy, 'Greenwashing in the new millennium', *The Journal of Applied Business and Economics* 10 (2010) 6, 1-4.
- Gherardi, Silvia en Barbara Poggio, 'Creating and recreating gender order in organizations', *Journal of world business* 36 (2001) 3, 245-259.
- Ginige, Kanchana, Dilanthi Amaratunga en Richard Haigh, *Women in decision making and disaster reduction in the built environment- A way towards sustainable development* (Salford 2010).
- Goudriaan, Koen, Kees Mandemakers, Jochem Reitsma en Peter Stabel, *Prosopography and Computer. Contributions of Mediaevalist and Modernists on the Use of Computer in Historical Research* (Leuven/Apeldoorn 1995).
- Grosser, Kate, 'Corporate social responsibility and multi-stakeholder governance: Pluralism, feminist perspectives and women's NGOs', *Journal of Business Ethics* 137 (2016) 1, 65-81.
- Grosser, Kate, *Corporate social responsibility, gender equality and organizational change: a feminist perspective* (Proefschrift, Nottingham 2011).
- Hague, Martin en Rob Harrop, *Comparative Government and Politics an Introduction* (New York 2010).
- Hajer, M. Maarten, 'A frame in the fields: policymaking and the reinvention of politics', in: Maarten Hajer en Hendrik Wagenaar (red.), *Deliberative Policy Analysis* (Cambridge 2003) 88-110.
- Hajer, M. Maarten, 'Coalitions, Practices, and Meaning in Environmental Politics: from Acid Rain to BSE', in: David Howarth en Jacob Torfing (red.), *Discours Theory in European Politics* (Basingstoke 2005) 297-315.
- Hajer, M. Maarten, 'Discours coalitions and the Institutionalisation of Practice. The case of acid rain in Britain', in: John Forester en Frank Fischer (red.), *The Argumentative Turn in Policy and Planning* (Durham 1993) 43-76.
- Hajer, M. Maarten, 'Doing Discours Analysis: Coalitions, Practices, Meaning', in: Margo van den Brink en Tamara Metzke (red.), *Words matter in policy and Planning - Discours Theory and Method in the Social Sciences* (Utrecht 2006) 65-74.

Hajer, Maarten en Wytse Versteeg, 'A decade of discourses analysis of environmental politics: Achievements, challenges, perspectives', *Journal of Environmental Policy & Planning* 7 (2005) 3, 175-184.

Heinrichs, Harald en Norman Laws, "'Sustainability state" in the making? Institutionalization of sustainability in German federal policy making', *Sustainability* 6 (2014) 5, 2623-2641.

Holmberg, Johan, *Making development sustainable: Redefining institutions policy and economics* (Washington 1992).

Hooghe, Marc en Dick Houtman, 'Omstreden instituties: Instellingen in een geïndividualiseerde samenleving', *Sociologische gids* 50 (2003) 2, 115-130.

Jager-Vreugdenhil, Marja, 'Sprakverwarring over participatie', *Journal of social intervention: theory and practice* 20 (2011) 1, 76-99.

Jänicke, Martin, Helge Jörgens, Kirsten Jörgensen en Ralf Nordbeck, *Governance for Sustainable development in Germany: institutions and policy making* (Berlijn 2001).

Jepperson, R. Ronald, 'Institutions, Institutional Effects, and Institutionalism', in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 143-163.

Jong, Joop, de, 'Prosopografie, een mogelijkheid. Eliteonderzoek tussen politieke en sociaal-culturele geschiedenis', *BMGN-Low Countries Historical Review* 111 (1996) 2, 201-215.

Krippendorff, Klaus, *Content Analysis, an introduction to its methodology* (Los Angeles 2018).

Lafferty, William en James Meadowcroft, *Implementing Sustainable Development. Strategies and Initiatives in High-Consumption Societies* (Oxford 2000).

Lambrou, Yianna en Grazia Piana, *Gender: the missing component in the response to climate change* (Rome 2005).

Landman, Todd, *Issues and methods in Comparative Politics. An Introduction* (Londen/New York 2008).

Lange, Matthew, *Comparative-Historical Methods* (Londen 2013) geraadpleegd via: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/reader.action?docID=1110145&query=>.

Lehman Schlozman, Kay, Nancy Burns en Sidney Verba, 'Gender and the pathways to participation: The role of resources', *The Journal of Politics* 56 (1994) 4, 963-990.

Leighley, Jan, 'Attitudes, opportunities and incentives: A field essay on political participation', *Political research quarterly* 48 (1995) 1, 181-209.

Lequin, F., 'De prosopografie', *Spiegel Historiae* 20 (1985) 12, 543- 546.

Lowndes, Vivien, 'Getting on or getting by? Women, social capital and political participation', *The British Journal of Politics and International Relations* 6 (2004) 1, 45-64.

Mak, Jodi, Majone Steketee, Peter van der Graaf en Astrid Huygen, *Jeugdparticipatiebeleid: wat levert het op?* (Utrecht 2005).

Müller, Edda, 'Umweltpolitik der sozial-liberalen Koalition', *Zeitschrift für Umweltpolitik* 2 (1984) 115-141.

Neuendorf, Kimberly, *The content analysis guidebook* (Thousand Oaks 2016).

Nil, Bart, de, 'Prosopografie, methode voor het onderzoek van groepen', *Van Mensen en Dingen: tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen* 5 (2007) 3-4, 183-201.

North, Douglass, 'Institutions', *Journal of economic perspectives* 5 (1991) 1, 97-112.

Owen, Gregory, 'Qualitative Methods in Higher Education Policy Analysis, Using Interviews and Document Analysis', *The Qualitative Report* 19 (2014) 52, 1-19.

Paxton, Pamela, Sheri Kunovich en Melanie Hughes, 'Gender in politics', *The Annual Review of Sociology* 33 (2007) 263-284.

Payne, Geoff en Judy Payne, *Key concepts in social research* (Londen 2004).

Powell, W. Walter, 'Expanding the scope of institutional analysis', in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 183-203.

Prizzia, Ross, 'Sustainable development in an international perspective', in: Khi Thai, Dianne Rahm en Jerrell Cogburn (red.), *Handbook of Globalization and the Environment* (Boca Ration 2007) 19-42.

Robinson, John, 'Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development', *Ecological economics* 48 (2004) 4, 369-384.

Roorda, Daniel, 'Prosopografie, een onmogelijke mogelijkheid?', *BMGN-Low Countries Historical Review* 94 (1979) 2, 212-225.

Ross, Andrea, 'It's time to get serious—Why legislation is needed to make sustainable development a reality in the UK', *Sustainability* 2 (2010) 4, 1101-1127.

Ross, Andrea, 'Modern interpretations of sustainable development', *Journal of law and society* 36 (2009) 1, 32-54.

Russel, Duncan, 'The United Kingdom's sustainable development strategies: leading the way or flattering to deceive?', *European Environment* 17 (2007) 3, 189-200.

Scholz, Imme, Niels Keijzer en Carmen Richerzhagen, *Promoting the Sustainable Development Goals in Germany* (Bonn 2016).

Scott, R. Richard, 'Unpacking the institutional arguments', in: Walter Powell en Paul DiMaggio (red.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (Chicago 1991) 164-182.

Seyfang, Gill, 'Consuming values and contested cultures: a critical analysis of the UK strategy for sustainable consumption and production', *Review of Social Economy* 62 (2004) 3, 323-338.

Smythe, Dion, 'Putting Technology to Work: The CD-ROM Version of the Prosopography of the Byzantine Empire I (641-867)', *History & Computing* 12 (2000) 1, 82-97.

Steenvoorden, E. Eefje, 'Maatschappelijk onbehagen: Bron van boosheid?', in: Sarah de Lange en Jasper Zuur (red.), *#Woest, de kracht van verontwaardiging* (Amsterdam 2018) 55-71.

Stone, Lawrence, 'Prosopography', *Daedalus* 100 (1971) 1, 46-79.

Terry, Geraldine, 'No climate justice without gender justice: an overview of the issues', *Gender & Development* 17 (2009) 1, 5-18.

Tils, Ralf, 'The German sustainable development strategy: facing policy, management and political strategy assessments', *European Environment* 17 (2007) 3, 164-176.

Verba, Sidney, Nancy Burns en Kay Lehman Schlozman, 'Knowing and Caring about Politics: Gender and Political Engagement', *Journal of Politics* 59 (1997) 4, 1051-1072.

Verhoeven, Nel, *Wat is onderzoek?* (Den Haag 2015).

Voisey, Heather en Timothy O'Riordan, *Sustainable development: the UK national approach* (Londen 1998).

Volkery, Axel en Klaus Jacob, Germany Case Study Analysis of National Strategies for Sustainable Development (Unedited Working Paper, Berlijn 2004).

Volkery, Axel, Klaus Jacob, Francois Bregha, László Pintér en Darren Swanson, *Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies - Based on a 19-Country Analysis* (Manitoba/Eschborn 2004).

Volkery, Axel, Klaus Jacob, Francois Bregha, László Pintér en Darren Swanson, Coordination, Challenges and Innovations in National Sustainable Development Strategies - Based on a 19-Country Analysis (Paper presented at the 2004 Berlin Conference on the Human Dimension of Global Environmental Change 'Greening of Policies: Inter-linkages and Policy Integration').

Vries, Michiel, de, *The Role of National Sustainable Development Councils in Europe in Implementing the UN's Sustainable Development Goals. Overview and Conclusions* (Den Haag 2015).

Vujcich, Hayley en Wendy McGuinness, *Institutions for Sustainable Development Learning from international experience. Background Paper to Report 4: Institutions for Sustainable Development: Developing an optimal framework for New Zealand* (Wellington 2008).

West, Candace en Don Zimmerman, 'Doing gender', *Gender and society* 1 (1987) 2, 125-151.

Westphal, James en Edward Zajac, 'Who shall govern? CEO/board power, demographic similarity, and new director selection', *Administrative science quarterly* 40 (1995) 1, 60-83.

Wielemans, Willy, *Ingewikkelde Ontwikkeling: Opvoeding en Onderwijs in Relatie tot Maatschappij en Cultuur* (Leuven 2000).

Wolbrecht, Christina en David Campbell, 'Leading by example: Female members of parliament as political role models', *American Journal of Political Science* 51 (2007) 4, 921-939.

World Commission on Environment and Development, *Our Common Future* (Oxford/New York 1987).
Geraadpleegd via: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>.

Zaller, John, *The nature and origins of mass opinion* (Cambridge 1992).

Zijderveld, Anton, *The institutional imperative: The interface of institutions and networks* (Amsterdam 2000).

4. Websites

Keuzegids, 'Keuzegids Universiteiten 2019' (versie 2019)

<https://www.keuzegids.org/ol/gidsen/uni19/> (geraadpleegd op 15 mei 2019).

Maarten Hajer, 'FAQ' (versie onbekend) http://www.maartenhajer.nl/?page_id=14 (13 mei 2019).

SDC, 'Our People' (versie onbekend) <http://www.sd-commission.org.uk/pages/our-people.html> (15 mei 2019).

Appendix A: Format database prosopografie

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	Raad	Activiteit	Jaar	Benoemi	Gender	achternaa	Voornaan	Beroep	Nationalit	Achtergr	Soort inst	Naam ins	positie	
2														
3														
4														
5														
6														
7														
8														
9														
10														
11														
12														
13														
14														
15														
16														
17														
18														
19														
20														
21														

Appendix B: Codebestand prosopografie

Raad:	Afkorting:	Valt onder:
Der Rat für Nachhaltige Entwicklung	RNE	RNE
Sustainable Development Council	SDC	SDC
-	-	-
Benoeming:	Afkorting:	Valt onder:
Professor Doctor	Prof. Dr.	Prof. Dr.
Professor	Prof.	Prof.
Doctor	Dr.	Dr.
Ingenieur	Ir.	Ir.
Gender:	Afkorting:	Valt onder:
Mannelijk	M	M
Vrouwelijk	V	V
Functieraad:	Afkorting:	Valt onder:
Voorzichter	VZ	VZ
Vicevoorzitter	VV	VV
Deskundige	D	D
Lid	L	L
Herbenoemd:	Afkorting:	Valt onder:
Persoon is wel herbenoemd	Ja	Ja
Persoon is niet herbenoemd	Nee	Nee
Beroep:	Afkorting:	Valt onder:
Hoogleraar	HL	WEO
Schrijver	SV	CRE
Boer	BR	PRO
Tv-maker	TV	CRE
Moderator	MD	CRE
Beleidsmedewerker	BM	BEL
Campagnevoerder	CV	CRE
Afdelingshoofd	AH/AF	ORG
Advocaat	AV	JUR
Adviseur	AD	CON
Burgemeester	BU	BEL
Bisschop	BI	PAS
Minister	MS	BEL
Ondernemer	OD	ORG
Directeur	DI	ORG
Politicus	PO	BEL
Milieuactivist	MA	ACT
Onderzoeker	OZ	WEO
Ingenieur	LR.	WEO
Secretaris	SE	ORG
Journalist	JOU	CRE

Voorzitter	VZB	ORG
Vicevoorzitter	VVB	ORG
Ecoloog	EL	WEO
Afdelingshoofd	AF	ORG
Beroepsgroep:	Afkorting:	Valt onder:
Bestuur en organisatie	ORG	ORG
Creatieve sector	CRE	CRE
Beleid	BEL	BEL
Wetenschap en onderzoek	WEO	WEO
Juridisch	JUR	JUR
Productie	PRO	PRO
Consultancy	CON	CON
Pastoraal	PAS	PAS
Activisme	ACT	ACT
Meerdere Beroepsgroepen	MEB	MEB
Nationaliteit:	Afkorting:	Valt onder:
Duits	D	D
Engels	E	E
Pools	P	P
Amerikaans	A	A
Luxemburgs	L	L
Opleiding:	Afkorting:	Valt onder:
Engelse taal en cultuur	ET	TC
Moderne Talen	MT	TC
Organisatiewetenschappen	OW	RB
Design	DE	TK
Klassieke Talen	KT	TC
Aardrijkskunde	AK	AM
Watermanagement	WM	AM
Psychologie	PY	GM
Sociaal beleid	SB	GM
Bedrijfsadministratie	BA	EB
Kunstgeschiedenis	KG	KC
Aardwetenschappen	AW	AM
Geologie	GG	AM
Natuurwetenschappen	NW	AM
Rechten	RE	RB
Sociale Wetenschappen	SW	RB / GM
Bodemkunde	BK	AM
Bedrijfskunde	BD	EB
Onderwijs	ON	OP
Human Resources	HR	EB
Politieke Wetenschappen	PW	RB
Scheikunde	SK	EX
Actief in de Politiek	AP	RB
Economische Wetenschappen	EW	EB
Sociologie	SO	GM

Theologie	TH	GM
Milieubeleid	MB	AM
Bestuur en openbaarbeleid	BO	RB
Bosbouw	BB	AM
Geschiedenis	GE	RB
Openbare Orde	OP	RB
Natuurkunde	NK	EX
Biologie	BL	AM
Ecologie	EL	AM
Milieubescherming	MI	AM
Architectuur	AR	TK
Lerarenopleiding	LO	OP
Landbouwwetenschappen	LW	AM
Voedselbeleid	VB	AM
Bestuurs- en beleidswetenschappen	BW	RB
Economische ontwikkeling	EO	EB
Filosofie	FI	GM
Internationale ontwikkeling	IO	EB / AM
Milieuontwikkeling	MO	AM
Engelse en Amerikaanse literatuur	EA	TC
Wiskunde	WK	EX
Landgebruik en Ontwikkeling	LG	AM
Internationale relaties	IR	RB
Techniek	TE	TK
Procestechiek	PT	TK
Biomedische wetenschappen	BS	GZ
Chemisch laboratoriumtechnicus	CL	TK
Duitse Taal	DT	TC
Marketing	MK	TC
Gezondheidszorg	GH	GZ
Systeemanalyse	SA	TK
Journalistiek	JO	TC
Maatschappelijk werker	MW	MG
Accounting	AT	EB
Achtergrond:	Afkorting:	Valt onder:
Aarde en Milieu	AM	AM
Economie en Bedrijf	EB	EB
Exact	EX	EX
Gedrag en Maatschappij	GM	GM
Gezondheid	GZ	GZ
Kunst en Cultuur	KC	KC
Onderwijs en opvoeding	OP	OP
Recht en bestuur	RB	RB
Taal en Communicatie	TC	TC
Techniek	TK	TK
Interdisciplinair	ID	ID
Soort institutie:	Afkorting:	Valt onder:
Bedrijfsleven	BE	BE

Onafhankelijk Onderzoekorgaan	OO	OO
Academische instelling	AC	AC
Overheid	OV	OV
Onafhankelijk adviesorgaan	AO	AO
Niet-gouvernementele organisatie	NGO	NGO
Religieuze instelling	RI	RI

Appendix C: Corpus prosopografie

Raad	Benoeming	Gender	Achternaam	Voornaam	Functie ra	Benoemin	Einde func
RNE		M	Tschimpke	Olaf	VV	2012	2019
RNE		M	Müller	Alexander	L	2013	2019
RNE	Prof. Dr.	M	Schraml	Ulrich	L	2016	2019
RNE	Prof. Dr.	M	Schuster	Wolfgang	L	2013	2019
RNE	Prof. Dr.	M	Weiger	Hubert	L	2013	2019
RNE		M	Naab	Dominik	D	2017	2019
RNE	Dr.	M	Rickert	Andreas Mar	D	2017	2019
RNE	Dr.	M	Graf von Bas	Heinrich	L	2010	2013
RNE		M	Freiherr von	Philip	L	2001	2002
RNE	Dr.	M	Faber	Joachim	L	2010	2013
RNE		M	Flasbarth	Jochen	L	2001	2003
RNE		M	Frank	Horst	L	2003	2010
RNE	Dr.	M	Geisler	Hans	L	2006	2013
RNE		M	Glück	Alois	L	2011	2016
RNE		M	Grohe	Rainer	L	2001	2007
RNE		M	Graf Hatzfeld	Hermann	L	2003	2007
RNE	Dr.	M	Hauff	Volker	VZ	2001	2010
RNE		M	Heinisch	Roland	L	2001	2007
RNE	Dr.	M	Hipp	Claus	L	2001	2003
RNE		M	Hirche	Walter	L	2010	2016
RNE	Prof. Dr.	M	Homburg	Stefan	L	2004	2007
RNE	Prof. Dr. Ir.	M	Jochem	Eberhard	L	2001	2006
RNE	Prof. Dr.	M	Krusbasik	Edward G.	L	2006	2010
RNE	Dr.	M	Overbeck	Franz-Josef	L	2010	2011
RNE		M	Platzeck	Matthias	L	2001	2003
RNE		M	Putzhammer	Heinz	L	2001	2006
RNE		M	Repnik	Hans-Peter	VZ	2010	2012
RNE	Prof. Dr.	M	Rimpau	Jürgen	L	2003	2010
RNE	Prof. Dr.	M	Sayer	Josef	L	2001	2007
RNE		M	Schlegl	Tobias	L	2004	2007
RNE		M	Schön	Max	L	2010	2016
RNE	Dr.	M	Schweitzer	Eric	L	2010	2013
RNE		M	Steiner	Achim	L	2016	2017
RNE	Prof. Dr.	M	Teutsch	Georg	L	2007	2010
RNE	Prof. Dr.	M	Töpfer	Klaus	VV	2001	2010
RNE		M	Tschense	Holger	L	2003	2006
RNE	Prof. Dr.	M	Vahrenholt	Fritz	L	2001	2007
RNE		M	Vassilidis	Micheal	L	2007	2016
RNE		M	Voscherau	Eggert	L	2003	2006
RNE		M	Weinzierl	Hubert	L	2001	2013
RNE		M	Yogeshwar	Ranga	L	2007	2008
RNE	Prof. Dr.	M	de Haan	Gerhard	D	2014	2015
RNE	Prof. Dr.	M	Welzer	Harald	D	2015	2016
RNE		M	Tschimpke	Olaf	L	2010	2012
RNE	Prof.	M	Bassen	Alexander	L	2013	2019
RNE	Dr.	M	Schnappauf	Werner	L	2016	2019
RNE		V	Thieme	Marlehn	VZ	2012	2019
RNE		V	Thieme	Marlehn	VV	2010	2012
RNE		V	Thieme	Marlehn	L	2004	2010

RNE		V	Menges	Kathrin	L	2013	2019
RNE		V	Reiche	Katherina	L	2016	2019
RNE	Prof. Dr.	V	Reisch	Lucia	L	2010	2019
RNE		V	Wieczorek-Ze	Heidemarie	L	2016	2019
RNE		V	Burchardt	Ulla	L	2016	2019
RNE	Prof. Dr.	V	Joost	Gesche	D	2017	2019
RNE	Dr.	V	Eid	Ursala	L	2010	2013
RNE		V	Gäde-Butzlaf	Vera	L	2013	2016
RNE	Dr.	V	Kässmann	Margot	L	2001	2004
RNE	Prof. Dr.	V	Klammer	Ute	L	2008	2010
RNE		V	Morgan	Jennifer	L	2013	2016
RNE	Prof. Dr.	V	Müller	Edda	L	2001	2007
RNE		V	Underberg	Christiane	L	2007	2008
RNE		V	Weber-Mosd	Susanne	L	2007	2007
RNE	Prof. Dr.	V	Zahrnt	Angelika	L	2001	2013
RNE	Dr.	V	Scholz	Imme	L	2013	2019
RNE	Prof. Dr.	M	Franz	Wolfgang	L	2001	2004
RNE		M	Loster	Thomas	L	2006	2010
RNE		M	Zeitz	Jochen	D	2011	2012
SDC		M	Day	Will	VZ	2009	2011
SDC		M	Porritt	Jonathon	VZ	2000	2009
SDC		M	Aspinwall	Rod	L	2000	2006
SDC		M	Bulkin	Bernard	L	2004	2009
SDC		M	Crooks	Ed	L	2001	2005
SDC		M	Davies	Stewart	L	2006	2010
SDC		M	Davies	Peter	L	2007	2011
SDC		M	Gibson Smith	Chris	L	2000	2004
SDC		M	Gilliland	John	L	2005	2008
SDC		M	Hanna	Brian	L	2000	2005
SDC		M	Jackson	Tim	L	2004	2011
SDC		M	Knight	Alan	L	2000	2009
SDC		M	Lang	Tim	L	2006	2011
SDC		M	Menzies	Walter	L	2000	2005
SDC		M	O'Riordan	Tim	L	2000	2009
SDC		M	Osborn	Derek	L	2000	2006
SDC		M	Raven	Hugh	L	2004	2010
SDC		M	Saleem	Waheed	L	2006	2009
SDC		M	Secrett	Charles	L	2000	2004
SDC		M	Wakeford	Richard	L	2000	2005
SDC		M	Wynne	Graham	L	2000	2004
SDC		M	Young	Raymond	L	2000	2005
SDC		V	Adebowale	Maria	L	2000	2003
SDC		V	Bebbington	Jan	L	2006	2010
SDC		V	Browning	Helen	L	2000	2004
SDC		V	Child	Maureen	L	2000	2005
SDC		V	Clifton	Rita	L	2000	2005
SDC		V	Colbourne	Lindsey	L	2000	2009
SDC		V	Coote	Anna	L	2000	2009
SDC	Dr.	V	Ellis	Val	L	2002	2004
SDC		V	Finlayson	Ann	L	2005	2011

SDC	V	Gavron	Nicky	L	2000	2005
SDC	V	Gill	Tess	L	2006	2011
SDC	V	Hutton	Deirdre	L	2000	2004
SDC	V	Owen	Alice	L	2005	2011
SDC	V	Power	Anne	L	2000	2009
SDC	V	Willis	Rebecca	L	2004	2011
SDC	V	Worth	Jess	L	2002	2005

Aantal ja	Herbenoe	Beroep	Beroepsgr	Nationalit	Opleiding	Achtergro	Soort insti	Naam insti
6 ja	OZ	WEO	D	GG, BK	AM	NGO	Duitse natu	
5 ja	OZ	WEO	D	SW, PW	GM	OO	Milieuprogr	
2 nee	OZ	WEO	D	BW, MB	RB	OO	Forest Rese	
5 Ja	VZB	ORG	D	RE, BO	RB	BE	Deutsche T	
5 Ja	VZB	ORG	D	BB	AM	NGO	Duitse fede	
1 nee	VZB	ORG	D	PW, GE, OF	RB	NGO	Duitse Kath	
1 nee	VZB	ORG	D	BL, EL, MI, ID		AO	De raad var	
3 nee	VZB	ORG	D	LW	AM	BE	Federal Cor	
1 nee	VZB	ORG	D	BA	EB	BE	German Ag	
3 nee	AD	CON	D	BD	EB	BE	Allianz SE	
2 nee	OZ	WEO	D	EW	EB	NGO	Registered	
7 ja	BU	BEL	D	RE	RB	OV	Burgemees	
7 ja	MS	BEL	D	SK	EX	OV	Minister vo	
4 ja	DI	ORG	D	LW	AM	OV	President o	
6 ja	VZB	ORG	D	BK	AM	BE	Environmei	
4 ja	MA	ACT	D	EW	EB	NGO	German Fo	
9 ja	MS	BEL	D	EW, SW	GM	OV	Federal Mi	
6 ja	LR	WEO	D	TE	TK	BE	German Ra	
1 nee	VVB	ORG	D	RE	RB	BE	GmbH & Cc	
6 ja	VZB	ORG	D	LO	OP	NGO	Unesco inst	
3 nee	HL	WEO	D	EW, FI, WK	ID	AC	Public Finar	
5 ja	OZ	WEO	D	EW, PT	TK	OO	Fraunhofer	
3 Nee	HL	WEO	D	NK	EX	AC	TU Munich	
1 Nee	BI	PAS	D	FI, TH	GM	RI	Bischop var	
2 Nee	MS	BEL	D	BS	GZ	OV	Minister an	
5 Ja	VZB	ORG	D	LO	OP	BE	German As	
1 Nee	PO	BEL	D	PW, RE	RB	OV	Lid van het	
7 Ja	VZB	ORG	D	LW	AM	BE	German Ag	
6 Ja	VVB	ORG	D	SW, FI, TH	GM	NGO	Episcopal r	
3 nee	MD	CRE	D	EW	EB	BE	VIVA	
6 ja	OZ	WEO	D	BD	EB	BE	Ondernemi	
2 nee	OZ	WEO	D	BD	EB	BE	German Ch	
0 nee	MA	ACT	D	EO, IO	EB	NGO	United Nat	
3 nee	OZ	WEO	D	GG	AM	OO	Helmholtz i	
9 Ja	VZB	ORG	D	EW	EB	NGO	UN, United	
2 Nee	BU	BEL	D	TE	TK	OV	Milieu, han	
6 ja	VZB	ORG	D	SK	EX	BE	Repower S	
9 ja	VZB	ORG	D	CL	TK	BE	Industrial U	
2 nee	DI	ORG	D	BK	AM	BE	Board of B	
12 ja	DI	ORG	D	BW	RB	NGO	German Le	
1 nee	MD	CRE	L	NK	EX	BE	TV	
1 nee	HL	WEO	D	OW, SO, PY	GM	AC	Toekomst e	
1 Nee	HL	WEO	D	SO, PY, LI	GM	AC	Transform	
1 ja	OZ	WEO	D	GG, BK	AM	NGO	Duitse natu	
5 ja	HL	WEO	D	BD	EB	AC	Universiteit	
2 nee	AD	CON	D	RE, PW	RB	BE	Bank of Am	
6 ja	AV	JUR	D	RE, SW	RB	BE	ZDF Televis	
1 ja	AV	JUR	D	RE, SW	RB	BE	ZDF Televis	
5 ja	AD	CON	D	RE, SW	RB	BE	ZDF Televis	

5 ja	DI	ORG	D	ON, HR	EB	BE	Henkel Sus
2 nee	DI	ORG	D	SK, AP	EX	OV	Duitse vere
8 ja	HL	WEO	D	EW	EB	AE	Copenhagen
2 nee	PO	BEL	D	LO	OP	NGO	Friends of t
2 nee	AD	CON	D	ON, PY, SW	OP	BE	Freelance s
1 nee	HL	WEO	D	DE, RE	ID	AE	Designonde
3 nee	PO	BEL	D	EW	EB	OV	Internation
2 nee	VZB	ORG	D	RE	RB	BE	Gasag Berli
3 Nee	BI	PAS	D	TH	GM	RI	Protestants
2 Nee	HL	WEO	D	DT, EW, FI	ID	AC	Politieke w
3 nee	DI	ORG	A	DT, PW	ID	OO	World Resc
6 ja	VZB	ORG	P	GE, JO	TC	BE	Federal Ass
1 nee	OD	ORG	D	MW	GM	BE	Mede-eiger
0 nee	SE	ORG	D	EW, RE, PW	RB	BE	WHO
12 ja	EL	WEO	D	EW, SA	ID	NGO	Bund fur Ui
5 Ja	OZ	WEO	D	SO, PW, TH	GM	OO	Duits institi
3 nee	OZ	WEO	D	EW	EB	OO	Centre for I
3 Nee	VZB	ORG	D	GG	AM	NGO	Munich Re
1 nee	DI	ORG	D	MK	TC	BE	Puma SE, S
2 nee	AD	CON	E	PW	RB	NGO	United Nati
9 Ja	SV, TV	CRE	E	MT	TC	NGO	Forum for t
6 Ja	HL	WEO	E	WM, AW	AM	AC	Omgevings
5 Ja	VZB	ORG	E	SK	EX	BE	K3Solar
4 Ja	JOU	CRE	E	PW, PY, EW	ID	BE	The Financi
4 Ja	VZB	ORG	E	SK, NW	EX	BE	Environmer
4 Ja	AD	CON	E	AK, OW, B/	ID	BE	EG
4 Ja	DI	ORG	E	OW	RB	BE	BP
3 Nee	SP	CON	E	AK	AM	BE	EG
5 Ja	BM	BEL	E	GH	GZ	OV	environmer
7 Ja	HL	WEO	E	WK, FI	ID	AC	Sustainable
9 Ja	AH	ORG	E	AK	AM	BE	SAB Miller
5 Ja	HL	WEO	E	PY, VB	GM	AC	Food Policy
5 Ja	DI	ORG	E	AR, GG	ID	NGO	Mersey Bas
9 Ja	HL	WEO	E	AK, WM	AM	NGO	Soil Assoca
4 Ja	BM	BEL	E	BW	RB	NGO	Cynal Cymr
6 Ja	AD	CON	E	MO, IO	AM	NGO	Soil Assoca
3 Nee	AF	ORG	E	SB	GM	BE	Waldoc Lirr
4 Ja	DI	ORG	E	EA	TC	NGO	Friends of t
5 Ja	DI	ORG	E	SK, WK, LG	EX	OV	Countrysidi
4 Ja	DI	ORG	E	MB	AM	NGO	Royal Socie
5 Ja	DI	ORG	E	AR	TK	OV	Forward Sc
3 nee	DI	ORG	E	RE, OW, DE	RB	NGO	Foundation
4 Ja	HL	WEO	E	AT	EB	AC	Accounting
4 Ja	BR	PRO	E	LW	AM	NGO	Soil Assoca
5 Ja	AH	ORG	E	AP	RB	OV	Edinburgh t
5 Ja	VZB	ORG	E	KT	TC	BE	Interbrand
8 Ja	AD	CON	E	PY	GM	BE	EG
9 Ja	AF, AD, SV	MEB	E	RE	RB	NGO	New Econo
2 Nee	SE	ORG	E	SO, HR	EB	OV	Trades Unik
6 Ja	AD	CON	E	AK	AM	BE	EG

Appendix D: Tabellen prosopografie RNE

Herbenoemd	M	V	Eindtotaal
ja	46,94%	42,11%	45,59%
nee	53,06%	57,89%	54,41%
Eindtotaal	100,00%	100,00%	100,00%

Tabel 1: Aantal raadsleden RNE herbenoemd.

Aantal jaren lid												
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	12	Eindtotaal
M	1	7	10	8	2	4	9	4		3	1	49
V	1	3	5	3		3	2		1		1	19
Eindtotaal	2	10	15	11	2	7	11	4	1	3	2	68

Tabel 2: Aantal jaren lidmaatschap leden RNE.

Jaren	Mannen	Vrouwen	Gelijke verhouding	verschil vrouwen en gelijke verhouding	procent in de raad vrouw
2001-2002	14	3	8,5	5,5	17,6
2003	14	3	8,5	5,5	17,6
2004	15	3	9	6	16,7
2005	16	3	9,5	6,5	15,8
2006	16	3	9,5	6,5	15,8
2007	14	4	9	5	22,2
2008	11	3	7	4	21,4
2009	10	3	6,5	3,5	21,4
2010	10	3	6,5	3,5	21,4
2011	12	4	8	4	25
2012	12	4	8	4	25
2013	10	4	7	3	28,6
2014	9	6	7,5	1,5	40
2015	10	6	8	2	37,5
2016	10	6	8	2	37,5
2017	8	7	7,5	0,5	46,7
2018	9	8	8,5	0,5	47,1
2019	9	8	8,5	0,5	47,1

Tabel 3: Aantal leden RNE per jaar.

Werkachtergrond	M	V	Eindtotaal
Academische instelling	10,20%	15,79%	11,76%
Bedrijfsleven	36,73%	47,37%	39,71%
NGO	26,53%	10,53%	22,06%
Onderzoeksinstelling	10,20%	10,53%	10,29%
Overheidsinstelling	14,29%	10,53%	13,24%
Religieuze instelling	2,04%	5,26%	2,94%
Eindtotaal	100,00%	100,00%	100,00%

Tabel 4: Werkachtergrond leden RNE.

Studieachtergrond	M	V	Eindtotaal
Aarde en Milieu	20,41%	0,00%	14,71%
Economie en Bedrijf	22,45%	15,79%	20,59%
Exact	8,16%	5,26%	7,35%
Gedrag en Maatschappij	12,24%	15,79%	13,24%
Gezondheidszorg	2,04%	0,00%	1,47%
Interdisciplinair	4,08%	21,05%	8,82%
Onderwijs en Opvoeding	4,08%	10,53%	5,88%
Recht en Bestuur	16,33%	26,32%	19,12%
Techniek	8,16%	0,00%	5,88%
Taal en Communicatie	2,04%	5,26%	2,94%
Eindtotaal	100,00%	100,00%	100,00%

Tabel 5: Studieachtergrond leden RNE.

Appendix E: Tabellen prosopografie SDC

Herbenoemd	M	V	Eindtotaal
Ja	86,36%	81,25%	84,21%
Nee	13,64%	18,75%	15,79%
Eindtotaal	100,00%	100,00%	100,00%

Tabel 6: Aantal raadsleden SDC herbenoemd.

Aantal jaar lid	2	3	4	5	6	7	8	9	Eindtotaal
M	1	2	7	6	2	1		3	22
V	1	2	3	4	2	1	1	2	16
Eindtotaal	2	4	10	10	4	2	1	5	38

Tabel 7: Aantal jaren lidmaatschap leden SDC.

Jaren	aantal mannen	aantal vrouwen	Gelijke verhouding naar geslacht	verschil vrouwen en gelijke verhouding	procent vrouwen in de raad
2001	12	9	10,5	1,5	42,9
2002	13	9	11	2	40,9
2003	13	11	12	1	45,8
2004	13	10	11,5	1,5	34,5
2005	13	8	10,5	2,5	38,1
2006	9	7	8	1	43,8
2007	10	8	9	1	44,4
2008	11	8	9,5	1,5	42,1
2009	10	8	9	1	44,4
2010	6	5	5,5	0,5	45,5
2011	4	4	4	0	50
Eindtotaal	114	87	100,5	13,5	

Tabel 8: Aantal leden SDC per jaar.

Werkachtergrond	M	V	Eindtotaal
Academische instelling	13,64%	12,50%	13,16%
Bedrijfsleven	36,36%	31,25%	34,21%
NGO	36,36%	31,25%	34,21%
Overheidsinstelling	13,64%	25,00%	18,42%
Eindtotaal	100,00%	100,00%	100,00%

Tabel 9: Werkachtergrond leden SDC.

Studieachtergronden	M	V	Eindtotaal
Aarde en Milieu	27,27%	12,50%	21,05%
Economie en Bedrijf	0,00%	12,50%	5,26%
Exact	13,64%	0,00%	7,89%
Gedrag en Maatschappij	9,09%	12,50%	10,53%
Gezondheidszorg	4,55%	0,00%	2,63%
Interdisciplinair	18,18%	18,75%	18,42%
Kunst en Cultuur	0,00%	6,25%	2,63%
Recht en bestuur	13,64%	31,25%	21,05%
Taal en Communicatie	9,09%	6,25%	7,89%
Techniek	4,55%	0,00%	2,63%
Eindtotaal	100,00%	100,00%	100,00%

Tabel 10: Studieachtergrond leden SDC.

Appendix F: Tabellen definitie duurzame ontwikkeling RNE

Jaar:	2003
Raad:	RNE
Begrippen:	Duurzame ontwikkeling, sociale cohesie, natuur, toekomstige generaties.
Definitie richt zich op:	De milieu aspecten, die even zwaar moeten worden meegewogen als sociale en economische facetten en er moet verantwoordelijkheid worden genomen voor toekomstige generaties.
Beschreven als:	'Zukunftsfähig wirtschaften bedeutet also: Wir müssen unseren Kindern und Enkelkindern ein intaktes ökologisches, Soziales und ökonomisches Gefüge hinterlassen. Das eine ist ohne das andere nicht zu haben.' ²⁷²
Doelgroep:	Algemene stakeholders.

Tabel 11: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2003.

Jaar:	2008
Raad:	RNE
Begrippen:	Duurzaamheid, duurzaamheidsbeleid en voorbeeldfunctie.
Definitie richt zich op:	De relatie tussen duurzaamheid en de nationale raad van duurzame ontwikkeling.
Beschreven als:	'Der Rat für Nachhaltige Entwicklung hat die Aufgabe, Empfehlungen zur Nachhaltigkeitspolitik zu geben, Projekte mit Vorbildcharakter zu initiieren und das Thema "Nachhaltigkeit" in die Öffentlichkeit zu tragen.' ²⁷³
Doelgroep:	Algemene stakeholders.

Tabel 12: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2008.

Jaar:	2014
Raad:	RNE
Begrippen:	Sociale aspecten van duurzaamheid, huidige generatie.
Definitie richt zich op:	De sociale aspecten van duurzaamheid, de toekomstige generatie en de huidige generatie.

²⁷² RNE, 'Wert für die Fläche: Das Ziel-30-ha für die Nachhaltigkeit in Stadt und Land' (versie juli 2004) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Flaechenempfehlung_01.pdf (20 maart 2019) 0; RNE, 'Weltagrarhandel und Nachhaltige Entwicklung' (versie 1 mei 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Weltagrarhandel_03.pdf (20 maart 2019) 0.

²⁷³ RNE, 'Entwicklung des deutschen Kraftwerksparks und die Deckung des Strombedarfs' (versie 7 oktober 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Kraftwerkspark_texte_Nr_26_Oktober_2008.pdf (20 maart 2019) 0; RNE, 'Chancen, Qualität und Kompetenz: Bausteine für eine nachhaltige Bildungspolitik' (versie 23 maart 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Empfehlung_zur_Bildungspolitik_texte_Nr_32_Maerz_2010.pdf (20 maart 2019) 0; RNE, 'Nachhaltig aus der Krise Analyse möglicher Beiträge einer ökologischen Finanzreform' (versie 29 september 2009) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltig_aus_der_Krise_texte_Nr_28_September_2009.pdf (20 maart 2019) 0.

Beschreven als:	“Nachhaltige Entwicklung ist eine Entwicklung, die den Bedürfnissen der heutigen Generation entspricht, ohne die Möglichkeiten künftiger Generationen zu gefährden, ihre eigenen Bedürfnisse zu befriedigen.” ²⁷⁴
Doelgroep:	Algemene stakeholders.

Tabel 13: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2014.

Jaar:	2018
Raad:	RNE
Begrippen:	Huidige generatie, economisch aspect.
Definitie richt zich op:	Hulpbronnen, investeringen, technologische ontwikkeling en institutionele verandering.
Beschreven als:	“In essence, sustainable development is a process of change in which the exploitation of resources, the direction of investments, the orientation of technological development, and institutional change are all in harmony and enhance both current and future potential to meet human needs and aspirations.” ²⁷⁵
Doelgroep:	Algemene stakeholders.

Tabel 14: Definitie duurzame ontwikkeling RNE 2018.

²⁷⁴ PIB, ‘Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie’ (versie 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 4.

²⁷⁵ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 15 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 4.

Appendix G: Tabellen definitie duurzame ontwikkeling SDC

Jaar:	2003
Raad:	SDC
Begrippen:	Duurzaamheid, democratische gemeenschappen en centrale principe.
Definitie richt zich op:	Economische, sociale en milieuproblemen.
Beschreven als:	'Putting sustainable development at the centre Sustainable development must be the organising principle of all democratic societies, underpinning all other goals, policies and processes. (...). It promotes good governance, healthy living, innovation, life-long learning and all forms of economic growth which secure the natural capital upon which we depend. It reinforces social harmony and seeks to secure each individual's prospects of leading a fulfilling life.' ²⁷⁶
Doelgroep:	Samenleving, overheid en bedrijfsleven.

Tabel 15: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2003.

Jaar:	2005
Raad:	SDC
Begrippen:	Toekomstige generatie, binnen de grenzen van het milieu en duurzaamheid.
Definitie richt zich op:	De toekomstige samenleving en economische groei. Deze groei moet alleen worden nagestreefd als het zorgt voor een hogere werkgelegenheid en sociale vooruitgang.
Beschreven als:	'We focus on new policy areas and bring in new constituencies by making connections between the different aspects of sustainable development and other policy agendas including health, education and food' (...) 'For many government departments across the UK - health included - sustainable development has been a low priority; changing that perception is an important part of what we do.' ²⁷⁷
Doelgroep:	Overheid.

Tabel 16: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2005.

Jaar:	2008
Raad:	SDC
Begrippen:	Strategische partnerschappen, lokale economieën en hulpbronnen.
Definitie richt zich op:	Lokale communities, onderwijs, gezondheid, voedsel en wetenschap.

²⁷⁶ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

²⁷⁷ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 13.

Beschreven als:	'The aim to achieve the goals of living within environmental limits and a just society by means of sustainable economy, good governance and sound science.' ²⁷⁸
Doelgroep:	Overheid

Tabel 17: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2008.

Jaar:	2011
Raad:	SDC
Begrippen:	Eerlijkheid, natuurlijke hulpbronnen, complex begrip en conceptuele barrières.
Definitie richt zich op:	De noodzaak van duurzaamheid en het probleem van de brede definitie van duurzaamheid.
Beschreven als:	'Sustainable development is about seeing the bigger picture. Its basic premise is that we need a different way of thinking about problems, one starting from the fact that we live in a finite, complex, interconnected world.' ²⁷⁹
Doelgroep:	Stakeholders algemeen.

Tabel 18: Definitie duurzame ontwikkeling SDC 2011.

²⁷⁸ SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 17.

²⁷⁹ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 5.

Appendix H: Tabellen story line duurzame ontwikkeling RNE

Jaar:	2003
Raad:	RNE
Slogan:	'Nachhaltigkeit: Der nächste Schritt'
Beschreven probleem:	Volgens de raad is het probleem dat de politieke leiders de wil en daadkracht missen om duurzaamheid te bereiken.
Oplossing:	Om duurzaamheid naar een hoger niveau te krijgen en meer bereidheid van politieke leiders te kunnen stimuleren moet duurzaamheid volgens de raad toegevoegd worden aan de debatten over globalisering, innovatie en ontwikkelingen in de informatiemaatschappij. Verder zijn volgens de raad verbeeldingskracht en creativiteit belangrijk bij het vinden van nieuwe manieren om duurzaamheid te bereiken.
Wie zijn er betrokken:	De raad en de centrale overheid.
Steekwoorden:	Globalisering, informatiemaatschappij, innovatie, demografische verandering, wereldbalans, wereldeconomie, wensen, gedachte, dromen, angsten, toekomstige generatie, natuur en sociale cohesie.

Tabel 19: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2003.

Jaar:	2011
Raad:	RNE
Slogan:	'In Deutschland muss sich viel ändern, damit es so bleibt wie es ist'
Beschreven probleem:	Er moet nog veel veranderen om daadwerkelijk de welvaart, levenskwaliteit en milieubescherming te kunnen handhaven.
Oplossing:	De raad ziet als oplossing het opwaarderen van de termen als duurzaam ondernemen en groene economie om de geloofwaardigheid en transparantie van het begrip duurzaamheid te kunnen behouden en daarnaast is het volgens de raad noodzakelijk dat er meer onderzoek wordt gedaan naar opwerking van energie, klimaatmaatregelen en de economische gevolgen van het tekort aan hulpbronnen.
Wie zijn er betrokken:	Bedrijven, openbare instellingen, verenigingen, gemeenten en burgers.
Steekwoorden:	Klimaatmaatregelen, levendig onderwerp natuurlijke hulpbronnen, klimaatbescherming, ecologisch, biologisch, duurzame economie, behoeften van de huidige en toekomstige generaties en levenskwaliteit.

Tabel 20: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2011.

Jaar:	2015
Raad:	RNE
Slogan:	'Nachhaltiges Wachstum bedeutet nicht einfach "mehr", sondern vor allem "Besseres" zu schaffen'
Beschreven probleem:	Het probleem volgens de raad is het gelijktijdig vervullen van de behoeften van de huidige generatie in combinatie met de behoeften van de toekomstige generaties.

Oplossing:	Een transitie naar duurzaam levensonderhoud door duurzame economische groei, energie-efficiënte milieuvriendelijke productie, stabiele financiën en hoge sociale normen.
Wie zijn er betrokken:	Overheid en het bedrijfsleven.
Steekwoorden:	Intergenerationele rechtvaardigheid, internationale verantwoordelijkheid, duurzame ontwikkeling, duurzame economie, duurzame economische groei en milieuvriendelijk.

Tabel 21: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2015.

Jaar:	2018
Raad:	RNE
Slogan:	'Impatiece, courage, action'
Beschreven probleem:	Er moet versnelt tot een wereldwijd begrip van duurzaamheid te komen en een gemeenschappelijke focus om de duurzame omslag te kunnen maken. Dit wordt volgens de raad tegengewerkt door protectionisme, desinformatie en maatschappelijke polarisatie.
Oplossing:	De oplossing volgens de raad is om met gelijkgestemde afspraken te maken en in dialoog te blijven met moeilijke partners. De raad ziet als oplossing het tonen van moed, om iedereen er bij te betrekken.
Wie zijn er betrokken:	Voornamelijk regeringsleiders en internationale organisaties.
Steekwoorden:	Sustainability fake, desinformatie, polarisatie, dialoog, cultural change en wereldwijd.

Tabel 22: Story line duurzame ontwikkeling RNE 2018.

Appendix I: Tabellen story line duurzame ontwikkeling SDC

Jaar:	2003
Raad:	SDC
Slogan:	'2003 is a year of action, and for positive change'
Beschreven probleem:	Economische groei wordt gezien als het belangrijkste onderdeel voor het verkrijgen van welvaart, maar dit is niet juist, het belangrijkste onderdeel is duurzaamheid.
Oplossing:	De mythe van economische groei ontcrachten, de overheid aanspreken en zorgen dat duurzame ontwikkeling praktische voordelen voor de bevolking oplevert.
Wie zijn er betrokken:	De raad, instellingen en burgers.
Steekwoorden:	Milieu-rechtvaardigheid, milieugerechtigheid, duurzame ontwikkeling, milieu- en sociale gevolgen, levenskwaliteit, duurzame inkoop, sociale en milieuproblemen en duurzame economische vooruitgang

Tabel 23: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2003.

Jaar:	2005
Raad:	SDC
Slogan:	'Building Tomorrow, Today'
Beschreven probleem:	De regering neemt de weinig initiatief rondom duurzaamheidsbeleid en burgers worden niet genoeg gestimuleerd om zich in te zetten voor duurzame ontwikkeling. Verder wordt onder duurzaamheid alleen grote zaken als klimaat verandering geschaard, maar wordt er geen connectie gemaakt tussen duurzaamheid, de economie, sociale rechtvaardigheid, welvaart en levenskwaliteit, waar volgens de commissie duurzaamheid ook overgaat.
Oplossing:	De raad gaat meer inzetten op een brede definitie van duurzaamheid om op deze manier de problemen aan te pakken. Daarnaast moeten er verschillende beleidsterreinen met elkaar worden gecombineerd, zodat duurzaamheid als sector overschrijdend onderwerp kan worden gezien.
Wie zijn er betrokken:	De raad.
Steekwoorden:	Koolstofneutraal, energieverbruik, klimaatverandering, milieu, sociale rechtvaardigheid, individueel welzijn, duurzame samenleving, vervuiling, duurzame economie, emissiedoelstellingen en groene-ruimten duurzame ontwikkeling.

Tabel 24: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2005.

Jaar:	2008
Raad:	SDC
Slogan:	'Securing the Future'
Beschreven probleem:	Het Verenigd Koninkrijk zal niet aan haar klimaatdoelstellingen kunnen voldoen als er geen sterke, gezonde en rechtvaardige samenleving binnen de milieugrenzen wordt bereikt. Dit vormt een bedreiging voor de toekomstige generatie.
Oplossing:	De raad ziet duurzame lokale gemeenschappen als een oplossing om de samenleving duurzamer te maken. Lokale overheden en hun partners in de publieke sector zijn van belang om de duurzame communities te laten slagen.
Wie zijn er betrokken:	Burgers, publieke sector, lokale overheid en in mindere mate de centrale overheid.
Steekwoorden:	Duurzame ontwikkeling, lokale economieën, gemeenschappen, rechtvaardige samenleving, milieugrenzen, basisbehoeften, levenskwaliteit, duurzame gemeenschappen, duurzame inkoop en corporate burgerschap.

Tabel 25: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2008.

Jaar:	2011
Raad:	SDC
Slogan:	Governing for the Future
Beschreven probleem:	Wetenschappers en demografen waarschuwen al tientallen jaren over de hele wereld hun regeringen en het grote publiek over het ontstaan van grote mondiale trends, zoals klimaatverandering. Volgens de commissie zijn snelle en grootschalige beslissingen nodig om deze trends te kunnen afwenden of minimaliseren, alleen deze beslissingen blijven uit.
Oplossing:	Om grote mondiale trends tegen te gaan om er volgens de commissie worden gekeken naar duurzame ontwikkeling als geheel en kan een passendere definitie van duurzaamheid de specifieke discoursen rond het begrip doorbreken. Verder is het van belang duurzaamheid als sector en discourse overschrijden fenomeen te behandelen. Instituties binnen de overheid en het bedrijfsleven zouden niet met elkaar moeten concurreren en verder kijken dan hun sector probleem. De overheid heeft volgens de commissie de sleutelrol bij het benaderen van duurzaamheid op een andere manier.
Wie zijn er betrokken:	Bedrijfsleven en overheid.
Steekwoorden:	Duurzame toekomst, menselijke natuur, veerkracht, menselijk aspect duurzaamheid, toekomstige generaties, eerlijkheid en gelijkheid.

Tabel 26: Story line duurzame ontwikkeling SDC 2011.

Appendix J: Discoursanalyse duurzame ontwikkeling RNE

2018

1. Through the German Sustainable Development Strategy we have created institutional structures and made the implementation of the 2030 Agenda and its Sustainable Development Goals binding. This was confirmed and warmly welcomed by international experts. However, they have called on us to carry on setting high standards for ourselves and to win the hearts and minds of everyone in Germany.²⁸⁰

2. We have to come to a common and comprehensive understanding of sustainable development. Only if sustainability becomes the focus of politicians, companies and society can the transformation to sustainable business practices and ways of life succeed.²⁸¹

3. Forward-looking foreign policy focusing on the three dimensions of sustainable development – ecological, social, economic – can foster stability and peaceful exchange.²⁸²

4. Viable international partnerships are a key instrument for achieving the Sustainable Development Goals by 2030. We should make use of this key concept of diplomacy for sustainability both to resolutely advance common goals with like-minded countries and to remain in dialogue with difficult partners.²⁸³

5. Particularly at a time when more and more people are again calling for national solutions, and when protectionism is on the rise, we must work especially hard to strengthen multilateral institutions. For global challenges need global solutions. At the same time, it spotlights inspiring and creative alternatives. Its message is that if we are willing to explore new avenues today, then we will be able to leave a world worth living in for future generations tomorrow. Let us set about this task together!²⁸⁴

6. Impatience, courage, action. To press ahead courageously and discover new opportunities, you have to call into question existing norms and values – this is our civilisation's cultural history to this day. The world may appear to be revolving faster and faster, however, cultural change takes time. The same goes for sustainability. It needs legislation and regulation. But it draws its strength from our conviction, from being the compass of our actions.²⁸⁵

7. We are seeing backward developments in many areas – sustainability has not yet become the new normal. On the other hand, we are sensing a great deal of impatience in large swathes of society. Many things need to be accelerated if we are to effectively combat climate change, and a great deal

²⁸⁰ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 6.

²⁸¹ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 6.

²⁸² GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 6.

²⁸³ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 7.

²⁸⁴ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 7.

²⁸⁵ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 8.

needs to be changed more fundamentally if fairness is the benchmark of our political and economic actions and if societal polarisation is to be tackled.²⁸⁶

8. The German Council for Sustainable Development (RNE) takes this impatience and promotes ideas and initiatives that could serve as the solutions to major challenges. Turning the courage of individuals into strength for everyone – this is another of the Council’s responsibilities.²⁸⁷

9. As the Agenda says, sustainable development knows no borders. It is an assignment for us all – for all countries, institutions, companies and each and every one of us. Sustainability is the transformation of a finite system to which growth compulsion and growth limits are intrinsic. Sustainable development knows no growth limits – from the outset, its solutions are bigger than the problems they cause.²⁸⁸

10. The Council supports transformation in the direction of sustainability and the cultural change needed for this by means of its many projects, the Hub for Sustainable Finance, the Sustainability Culture Fund and the Regional Hubs for Sustainability Strategies. This is likewise a concrete answer designed to leave no one behind. Limited to certain topics, this almanac demonstrates how much we as a society have already learned about sustainability and what has already been initiated in this area. It also examines what we can still learn – from countries all over the world.²⁸⁹

11. A search for the term “sustainability fake” generates 18,000,000 results and searching for the term “alternative facts” delivers 1,490,000 results. This is put to political use as well by those who favour entirely other development paths which I believe are not sustainable.²⁹⁰

12. As a global sustainability community, we cannot afford to ignore this and above all we must not believe that this new development can be refuted on the basis of an ever greater number of increasingly accurate indicators! What’s needed are political answers. Sustainability is and will continue to be a goal for which we must fight within the societal and political debates.²⁹¹

13. Leaving No One Behind is a core principle of the 2030 Agenda and the SDGs. Among those to whom we spoke, there was concern expressed that more people are being left behind in Germany itself. Efforts to secure social cohesion and solidarity are more important than ever amidst the growing diversity of the population. This challenge is far from unique among high-income countries and is complicated by populist political reactions to economic and social trends in a number of them.²⁹²

²⁸⁶ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 8.

²⁸⁷ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 8.

²⁸⁸ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 9.

²⁸⁹ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 9.

²⁹⁰ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 11.

²⁹¹ GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 11.

²⁹² GCSD, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 16-17

14. The 2030 Agenda is an agenda of hope for inclusion, human rights and human development: following its principles does offer a way forward in these challenging times²⁹³

15. Our review calls for keeping what works, elevating what is good and changing what doesn't deliver. We commend Germany for its willingness to open up this core government strategy to independent, multi-stakeholder international review and commend this practice to all countries as a way of helping to strengthen implementation of the 2030 Agenda, the SDGs and national sustainability strategies.²⁹⁴

16. In this context, we need to make Germany and Europe a place of innovation leadership in the areas of digitalisation, artificial intelligence, biointelligence, nanotechnology, smart cities and smart mobility, to name but a few. Technologies which have not yet been developed can soon contribute to more effectively reconciling industry and the environment. Let's reshape Europe as our sustainable future.²⁹⁵

17. Civil society organisations play a substantial part in the reduction of negative environmental and social effects and in encouraging the government to act when individual interests are being prioritised at society's expense.²⁹⁶

18. With the major challenges that our planet is facing, every country needs to seek and find a way to achieve greater sustainability. This applies especially to Germany as a developed country.²⁹⁷

19. The task at hand is to implement the SDGs more broadly and more deeply, i.e. more systematically, in Germany and in global supply chains: from the financial market to the chemical industry and from energy generation to science, research and equal education opportunities.²⁹⁸

20. The action taken must be based on monitoring and on the finding that approximately half of the goals of the German Sustainable Development Strategy have yet to be achieved and that the path to achieving the goals has not been clearly marked out. This is the issue that needs to be tackled, with a reliable strategy implementation policy being developed in, with and by Germany. Only this will do justice to the German role and to the expectations made of Germany and its responsibility for Europe, development cooperation and global climate policy.²⁹⁹

21. The political parties and other non-governmental organisations, the business world and science, and also the media and citizens all have an important role to play here. They must reinforce the credibility of Germany's policies with their actions and decisions, with their information and opinion

²⁹³ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 16-17.

²⁹⁴ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 18.

²⁹⁵ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 21.

²⁹⁶ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 22.

²⁹⁷ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 28.

²⁹⁸ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 28.

²⁹⁹ GCSD, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 28.

forming, in order to master the challenges of the rule of law, democracy and planetary boundaries in the 21st century.³⁰⁰

22. The global Sustainable Development Goals and climate protection goals are major progress on our way to achieving a common understanding of priorities. The long-term milestones have been set. We now need to lead an honest discussion about what the government, the business world and citizens can and must do to realise them.³⁰¹

23. The right framework political stimuli are crucial in order to steer the forces of change in the right direction. I would like to see a political will to shape the economic and societal transformation – together with a society which is ready to follow this path.³⁰²

24. We also resolved during Gerhard Schröder’s chancellorship in the early 2000s to phase out nuclear power. This experience shows that making a commitment to sustainability can be very fruitful. It’s a question of combining long-term commitment and cooperation with partners!³⁰³

25. Environmental protection and people’s well-being should be merged, both globally and domestically.³⁰⁴

In essence, we need bolder policymakers who have the courage to address the transformational pressure and who do not shy away from reforms, and who therefore look to the future with confidence. The legal framework and the resulting economic incentives must send out clear and 26. lasting signals that lead to innovative and sustainable decisions in the economy, public administration and households.³⁰⁵

27. We must change ourselves! This is the greatest challenge we face on the way to making society more sustainable. By this, I mean our day-to-day behaviour on the one hand and the decisions reached by organisations on the other. Both are based on people having a comprehensive understanding of the consequences of the decisions they make. It’s not that easy to change behaviour which has been passed down. Mastering this will be a key to creating a society which is in line with the 17 Sustainable Development Goals.³⁰⁶

28. We can promote realisation of the Sustainable Development Goal of “Quality Education” simply by supporting youth organisations. What young people learn changes the behaviour of each and every one of them, with regard to both personal and career decisions. In this way, we create role models who stand up for and actively practise change.³⁰⁷

³⁰⁰ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 28.

³⁰¹ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 42.

³⁰² GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 43.

³⁰³ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 65.

³⁰⁴ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 74.

³⁰⁵ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 74.

³⁰⁶ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 86.

³⁰⁷ GCSO, ‘2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!’ (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 87.

29. One of the problems is that in our consumer society the consumers' decisions are considered sacrosanct. As soon as you mention the environmental impacts of unharnessed consumption, you are accused of treating consumers as if they had no minds of their own and of wanting to rob them of their consumption freedom. I counter this with the argument that consumption freedom is without a doubt something of great value, but that it limits the freedom of others, for example of the generations to come.³⁰⁸

30. People very much like to adhere to social norms, and these have shifted in the direction of environmental and social sustainability in recent decades. Greed and ruthlessness are anything but hip these days – acting fairly for the benefit of your grandchildren is the new norm.³⁰⁹

31. In Germany alone, 12 million people feel they have been left behind digitally. Two thirds of people in the OECD countries lack basic digital skills. Digitalisation is dividing our society into winners and losers. This societal division is one of the greatest challenges for social sustainability in Germany – and indeed the world. The divide runs between people of different ages and genders, between people with access to digital education and those who are excluded from this, and between urban and rural areas – sometimes with a fast Internet connection, sometimes without. And the divide is getting worse: more and more people feel they are being left behind, are no longer able to follow the debate surrounding AI and algorithms, are very concerned about rationalisation processes founded on efficient automation and are feeling the effects of always being online in their private lives, namely increasing stress and permanent availability. Many people are wondering whether there is even a place for them in a highly efficient, technologically structured and rapidly developing society, and whether they still have a fair chance of leading a fulfilled life.³¹⁰

32. To define guidelines for this, it is important that we systematically consider digitalisation and sustainability as one and give it direction: at the service of people and the environment and in the interests of striking a sustainable balance between social, environmental, economic and cultural aspects. Digital technologies make social and political participation possible in the social media, in forums and in accessing globally networked knowledge; they offer the opportunity for the energy transition to be handled efficiently and successfully and for social innovations to be made economically sustainable too.³¹¹

33. Sustainability ultimately affects all areas of daily life and each and every one of us. It is therefore important that we consider all dimensions of the sustainability process equally – the economic, environmental and social dimensions are by no means in conflict with one another. On the contrary, a major opportunity lies in our striking the right balance.³¹²

34. Sustainability begins at the local level. Ideally, it is organised within municipalities and towns together with committed citizens, mayors, local utilities, other stakeholders and social groups.³¹³

³⁰⁸ GCSO, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 89.

³⁰⁹ GCSO, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 89.

³¹⁰ GCSO, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 92.

³¹¹ GCSO, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 93.

³¹² GCSO, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 108.

³¹³ GCSO, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie 8 oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019) 108.

2015

1. Sein Ziel: wirtschaftliche Leistungsfähigkeit, soziale Verantwortung und die Regenerationsfähigkeit der Erde miteinander in Einklang zu bringen .³¹⁴

2. Wir dürfen die Zukunft nicht „verbrauchen“. Nötig ist eine nachhaltige politik, die Lebensgrundlagen und Lebenschancen für kommende Generationen sichert. Dabei gilt es immer, global zu denken. Und wir müssen stets heute schon das Morgen in den Blick nehmen.³¹⁵

3. Heute leben 7 Milliarden Menschen auf der Welt, 2050 werden es mehr als 9 Milliarden sein . Die Menschheit steht damit vor immensen Herausforderungen . Beispiel „Ressourcen“: Wie lässt sich eine tragfähige und gerechte Balance erreichen zwischen den Bedürfnissen der Gesellschaften im Norden und Süden? Wie können die Bedürfnisse heutiger und zukünftiger Generationen in Einklang gebracht werden? Nachhaltigkeit heißt, über die eigene Betroffenheit hinaus in Zusammenhängen zu denken und zu handeln .³¹⁶

4. Gedanklicher Ausgangspunkt dabei ist, dass die sozialen und ökologischen Kosten des Wohlstands in den reichen Ländern nicht auf die ärmeren Länder abgewälzt werden dürfen . Nachhaltigkeit steht für einen ganzheitlichen Ansatz, in dem zum Beispiel Maßnahmen zur Armutsbekämpfung, Bildung, Schaffung von Rahmenbedingungen wirtschaftlichen Wachstums und zum Ressourcenschutz nebeneinander eine wichtige Rolle einnehmen . Nachhaltigkeit bietet aber auch die Chance für technologische Innovation und wirtschaftliche Wettbewerbsfähigkeit .³¹⁷

5. Nachhaltigkeit muss in einer vernetzten und globalisierten Welt auch international verankert werden. Eine internationale Nachhaltigkeitspolitik muss darauf hinwirken, lokal und global, sowohl in Industrieländern als auch in Entwicklungs- und Schwellenländern den Übergang zu einer nachhaltigen Entwicklung anzustoßen und partnerschaftlich zu unterstützen . Dazu gehören eine energieeffiziente, umweltfreundliche Produktion, stabile Finanzen und hohe soziale Standards.³¹⁸

6. Alle Menschen auf der Welt sollen ein Leben in Würde führen können, alle haben ein Recht etwa auf Nahrung, Wasser, Energie und Rohstoffe . Gleichzeitig müssen wir unsere natürlichen Lebensgrundlagen schützen und uns an der Regenerationsfähigkeit der Erde ausrichten .³¹⁹

7. Deutschland wirbt daher für eine neue globale Partnerschaft. Dazu gehören universelle Ziele, die für alle Länder gelten – für Industrienationen ebenso wie für Entwicklungs- und Schwellenländer . Dazu gehören aber auch ein wirksames Monitoring bei der Umsetzung und ein robuster

³¹⁴ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 5.

³¹⁵ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 5.

³¹⁶ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 7.

³¹⁷ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 7.

³¹⁸ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 7.

³¹⁹ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 8.

Überprüfungsmechanismus . Alle müssen gemeinsam Verantwortung für das globale Gemeinwohl übernehmen: Regierungen weltweit, aber auch die Zivilgesellschaft, die Privatwirtschaft und die Wissenschaft³²⁰

8. Die Strategie orientiert sich an vier Leitlinien: Generationengerechtigkeit, Lebensqualität, sozialer Zusammenhalt und internationale Verantwortung. Dabei umfasst das Zieldreieck der Nachhaltigkeit die drei Dimensionen Wirtschaft, Soziales und Umwelt.³²¹

9. Herzstück der Nachhaltigkeitsstrategie ist das „Managementkonzept“. In ihm sind die Steuerungselemente und -verfahren festgehalten, die für erfolgreiche nachhaltige Politik erforderlich sind: Ziele mit Zeitrahmen zur Erfüllung, Indikatoren für ein kontinuierliches Monitoring, Regelungen zur Steuerung und institutionelle Festlegungen (siehe Anhang). Die zehn Managementregeln fassen das Leitbild und die Anforderungen an eine nachhaltige Entwicklung zusammen . Die Grundregel lautet: „Jede Generation muss ihre Aufgaben selbst lösen und darf sie nicht den kommenden Generationen aufbürden . Zugleich muss sie Vorsorge für absehbare zukünftige Belastungen treffen .“ Hinzu kommen Regeln der Nachhaltigkeit für einzelne Handlungsbereiche .³²²

10. Eine Orientierung am Leitprinzip der Nachhaltigkeit verlangt, Nachhaltigkeit in allen Politikfeldern zur Geltung zu bringen . Die Nachhaltigkeitsstrategie enthält hierzu eine Reihe konkreter Ziele . Dabei ergibt sich bereits aus dem Charakter der Nachhaltigkeitsstrategie als umfassender Querschnittsstrategie, dass sie nicht die Detailsteuerung in allen Themenfeldern leisten kann.³²³

11. Wirtschaftswachstum hat das Leben vieler Menschen in unserem Land, aber auch weltweit, in beispielloser Weise verbessert und Wohlstand ermöglicht . Ein angemessenes und stetiges Wirtschaftswachstum ist auch in Zukunft wesentliche Voraussetzung für eine Verbesserung des Wohlstands und der Lebensqualität . Dabei ist Wachstum in der Sozialen Marktwirtschaft kein Selbstzweck . Marktwirtschaft und Wachstum sollen den Menschen dienen . Dazu gehört, die gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Entwicklungsmöglichkeiten nachkommender Generationen stärker als bisher zu berücksichtigen . Deshalb zielt die Politik der Bundesregierung auf ein Wachstum, das Ökonomie, Ökologie und Soziales miteinander verbindet . Nachhaltiges Wachstum bedeutet nicht einfach „mehr“, sondern vor allem „Besseres“ zu schaffen.³²⁴

12. Ein Gutes Leben Für Alle. Nachhaltigkeit nimmt nicht nur die Zukunft in den Blick, sie trifft zugleich Aussagen zur Gegenwart . Sie fragt nicht nur nach dem „Überleben“, sondern zusätzlich nach den Bedürfnissen und damit danach, wie wir leben . Um die Frage, was Lebensqualität ausmacht, geht es bei der im Koalitionsvertrag angekündigten Regierungsstrategie „gut leben –

³²⁰ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 8.

³²¹ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 11.

³²² PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 11-12.

³²³ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 19.

³²⁴ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 19-20.

Lebensqualität in Deutschland“ . Lebensqualität hat viele Facetten: Hierzu zählen Arbeit, Einkommen, Gesundheit, ebenso Bildung, Familie, Freunde und Freiheit . Die Bundesregierung führt daher mit Bürgerinnen und Bürgern einen Dialog zum Verständnis von Lebensqualität . Auf dieser Basis sollen ein Indikatorensystem und ein Aktionsplan entwickelt werden.³²⁵

13. Nachhaltigkeit verlangt, Verantwortung wahrzunehmen – sowohl für die heute Lebenden als auch für künftige Generationen, national wie international . Hierauf zielt die nationale Nachhaltigkeitsstrategie . Sie bietet einen Maßstab für die notwendige langfristige Orientierung . Damit kann sie Motor für den gesellschaftlichen und politischen Fortschritt sein .³²⁶

14. Wer dagegen nur auf kurzfristige Effekte achtet und dauerhaft mehr verbraucht, als er einnimmt, der lebt auf Kosten zukünftiger Generationen und gefährdet die natürlichen Lebensgrundlagen .³²⁷

15. Nötig ist eine dauerhaft tragfähige Wirtschafts- und Lebensweise für jetzige und künftige Generationen . Nachhaltige Entwicklung muss als Maßstab für Entscheidungen in Wirtschaft und Gesellschaft angenommen werden . Es ist erfreulich, dass immer mehr Menschen ihre alltäglichen Entscheidungen am Leitbild der Nachhaltigkeit ausrichten . Nur so erreichen wir eine Welt, die gewissermaßen „enkelgerecht“ ist .³²⁸

16. Die Bundesregierung setzt sich daher auf allen Ebenen für eine Stärkung des Nachhaltigkeitsgedankens ein – national wie international . Denn nachhaltige Entwicklung kann nur dann gelingen, wenn die Staaten auch über nationale Grenzen hinaus kooperieren . Die Entwicklungspolitik der Bundesregierung orientiert sich deshalb am Leitbild einer global nachhaltigen Entwicklung, die sich gleichermaßen in wirtschaftlicher Leistungsfähigkeit, sozialer Gerechtigkeit, ökologischer Tragfähigkeit und politischer Stabilität ausdrückt .³²⁹

2011

1. Die Idee der Nachhaltigkeit erreicht in der Öffentlichkeit immer mehr Zustimmung. Der Begriff wächst langsam in die Gesellschaft hinein. Das ist gut, aber es reicht uns nicht. Wir fordern mehr: Mehr Klarheit bei der Verwendung des Begriffes, mehr Mut zu konkreten Maßnahmen, mehr Bereitschaft zum Nachdenken und Innehalten angesichts der Notwendigkeit einer globalen Wende im Umgang mit Ressourcen, Wohlstand und Wirtschaft. Und wir wissen, dass das Mehr möglich ist. Wir wissen, dass Nachhaltigkeit Menschen in ihrem Denken und Handeln beflügeln kann. Wir wissen aber auch, dass das Gegenteil eintritt, wenn Nachhaltigkeit nur zur Floskel wird.³³⁰

³²⁵ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 21.

³²⁶ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 23.

³²⁷ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 23.

³²⁸ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 23.

³²⁹ PIB, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (version 3 februari 2015) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019) 23.

³³⁰ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (version 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

2. Wir durchleben unruhige Zeiten. Die Weltfinanzkrise – und sie ist noch lange nicht ausgestanden – führt uns die Grenzen bisheriger Wohlstandsmodelle vor Augen. Die nukleare Havarie im japanischen Fukushima markiert eine Wende der Energieversorgung. Die demographische Veränderung – nicht nur in Deutschland, sondern in vielen Staaten der Welt – zwingt uns zur Überprüfung des Sozialsystems.³³¹

3. Bei all dem geht es um die Entwicklungsaussichten der Gesellschaft und Wirtschaft sowie um Grundsatzfragen der Wohlstandssicherung in einer Welt, in der Ressourcenfragen immer wichtiger werden. Das betrifft die Erzeugung und Versorgung mit Energie, die Infrastruktur, den Klimaschutz, die volkswirtschaftlichen Wirkungen von Preisen, Kosten und Erträgen sowie die Notwendigkeit, mehr zu forschen und Bürgerinnen und Bürger besser einzubeziehen. Auch die Frage wird berührt, wie letztlich das Modell des Wirtschaftens überhaupt aussehen kann, wenn es in einer Welt bestehen soll, die im Diktat der Kurzfristigkeit dazu neigt, Engpässe und Risiken mehr oder weniger unreflektiert auf zukünftige Generationen zu verlagern.³³²

4. In Deutschland muss sich viel ändern, damit es so bleibt wie es ist. Diese Aussage hört sich zunächst fragwürdig an, aber sie ist dennoch zutreffend. Damit wir den Wohlstand und das hohe Niveau von Umweltschutz und Lebensqualität erhalten und steigern können, müssen wir vieles ändern. Dabei sollen uns Nachhaltigkeitsstrategien helfen. Wir brauchen sie auf allen Ebenen: bei Unternehmen und öffentlichen Institutionen, bei Vereinen und Verbänden, in Kommunen und beim Staat. Gemessen an diesem Anspruch stehen wir erst ganz am Anfang. Deshalb kommt der Bundesregierung eine solch hohe Verantwortung zu.³³³

5. Mit der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie soll die Bundesregierung ein aktives Zeichen zur Verantwortung setzen. Es soll signalisieren, dass Nachhaltigkeit ein lebhaftes und lebendiges Thema ist und dass es um die Vision des Lebens in einer verantwortbaren Welt geht. Es soll Unternehmen, Arbeitnehmer, Konsumenten und Bürger dazu ermuntern, eigene Aktionen und Visionen zu entwickeln, wie Schritte hin zu einer nachhaltigen Entwicklung gemacht werden können. Geschieht dies nicht oder nicht wirksam genug, dann würde die nationale Nachhaltigkeitsstrategie keine weitergehende Wirkung entfalten. Sie wäre Anspruch ohne Anstrengung. Wo sich die Wirkung nicht im eigenen Tun der Bundesregierung – wie jedes anderen Absenders – erkennen lässt, kann Glaubwürdigkeit nicht entstehen.³³⁴

6. Immer mehr Menschen kaufen Biolebensmittel, achten im alltäglichen Einkauf auf Transfair-Siegel und geben nur noch solchen Unternehmen einen Vertrauensvorschuss, die sich glaubwürdig und transparent an die Verbesserung ihres eigenen ökologischen Fußabdrucks machen. Aktuell ausgelöst durch die Nuklearhavarie in Japan machen immer mehr Menschen deutlich, dass sie die Atomwirtschaft nicht mehr als eine zeitgemäße Technik ansehen. Manche haben dies noch nie so gesehen, aber jetzt gibt es einen Konsens zur völligen Erneuerung der Energieversorgung. Damit ist eine Möglichkeit gegeben, Nachhaltigkeit in einem Kernbereich voranzubringen. Das fühlen immer

³³¹ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

³³² RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

³³³ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 1.

³³⁴ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 2.

mehr Menschen in Deutschland. Für den Nachhaltigkeitsrat ist der Zusammenhang völlig klar. Ein Umbau der Energieversorgung wird umso eher gelingen je klarer der Kompass auf Nachhaltigkeit zeigt und je mehr Nachhaltigkeit zum Maßstab für die Lösung der Zielkonflikte zwischen Energiesicherheit, Umwelt, Wirtschaftlichkeit und Verantwortung wird.³³⁵

7. Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter sollen ermutigt werden, selbst zu Nachhaltigkeits-Akteuren zu werden. Führungskräfte sollen zu Entscheidungen ermutigt werden, in öffentlichen und privaten Einrichtungen Weichen in Richtung neuer, nachhaltiger Geschäftsmodelle zu stellen. Die Nachhaltigkeitsprüfung für neue Gesetzesentwürfe soll weiterentwickelt werden. Wir erwarten, dass die Nachhaltigkeitsstrategie neue Wege geht,

- um das Nachhaltigkeitsdenken in der deutschen Wirtschaft voran zu bringen,
- um die Visionen für das Jahr 2050 anzuregen und den Zukunftsdialoge zu stärken,
- um neue Allianzen zu schaffen, zu ermutigen und zu stärken,

Kooperation und Indikatoren. Die Kooperation mit den Ländern und ihren Staats- und Senatskanzleien soll inhaltlich verbessert und strukturell verankert werden. Dabei können die (Teil)Indikatoren der Strategie eine wichtige Rolle spielen, die auf Kompetenzbereiche der Länder abstellen.³³⁶

8. Green Economy. Das Thema „nachhaltiges Wirtschaften“ soll als Schwerpunkt aufgewertet werden. Die Frage nach Wachstum, seinen Rahmenbedingungen und den Optionen für nachhaltigkeitsorientierte Messungen von wirtschaftlicher Entwicklung und Wohlstand sind zu beantworten.³³⁷

9. Globale Verantwortung und Rio20plus Der internationale Dialog ist für Deutschlands Nachhaltigkeitsstrategie essentiell. Nicht nur als Exportland und als Land in der Mitte Europas, sondern als Bürgerinnen und Bürger dieser Welt soll es für uns Verpflichtung und Anreiz sein, die eigenen Ideen und das eigene Handeln im internationalen Rahmen zu sehen und zu bewerten.³³⁸

2003

1. Der Verantwortung für künftige Generationen gerecht zu werden, ohne die Bedürfnisse der heutigen Generation zu vernachlässigen: Das ist die zentrale Herausforderung für Politik und Gesellschaft zu Beginn des 21. Jahrhunderts. Phantasie und Kreativität sind gefragt, wenn es darum geht, neue Wege zu finden, um dieses Ziel zu erreichen.³³⁹

³³⁵ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 3.

³³⁶ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 4.

³³⁷ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 4.

³³⁸ RNE, 'Dialog der Verantwortung' (versie 9 juni 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeitsstrategie_texte_Nr_37_Juni_2011.pdf (20 maart 2019) 5.

³³⁹ RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 7.

2. In der Nachhaltigkeitsidee liegt ein immenses Innovationspotenzial für Wirtschaft, Umwelt und Gesellschaft, das es zu erschließen gilt.³⁴⁰

3. „Nachhaltigkeit: Der nächste Schritt. 10 Jahre nach Rio und 100 Tage vor Johannesburg“: Der Titel unseres Kongresses ist ein Motto und ein Aufruf. – Wo stehen wir in der Nachhaltigkeitspolitik zehn Jahre nach Rio und kurz vor dem Weltgipfel in Johannesburg?³⁴¹

4. Die weltweite Bilanz ist kritisch. Der Gipfel von Rio 1992 hat mehr versprochen als in den letzten zehn Jahren gehalten wurde. Da gibt es nichts zu beschönigen. Es ist nicht gelungen, den Megatrend Globalisierung mit dem politischen Gestaltungsansatz der Nachhaltigkeit zu verbinden. Die Globalisierung, mit all ihren schillernden Erscheinungen, hat einen Siegeszug angetreten. Die Nachhaltigkeitspolitik ist über erste Ansätze nicht hinausgekommen.³⁴²

5. Ich hoffe, dass der Johannesburger Gipfel genutzt wird, um die politischen Grundlagen von Nachhaltigkeit und Globalisierung anzusprechen. So wichtig die Umweltpolitik und die Entwicklungszusammenarbeit sind, was wir heute mehr denn je brauchen, ist der politische Wille der Regierungschefs, die Nachhaltigkeit als Gestaltungschance zu begreifen. Die Weltwirtschaft ist unser Schicksal – das sagte Walter Rathenau vor fast hundert Jahren. Heute wissen wir: Die Weltwirtschaft muss gestaltet werden. Eine mit den Maßstäben der Nachhaltigkeit gestaltete Wirtschaft wäre dann keine schicksalhafte Verstrickung mehr, sondern ein positiver Bezugspunkt für Zukunft.³⁴³

6. Viele kritisieren, dass der Begriff Nachhaltigkeit ein Plastikwort sei. Er werde durch beliebigen Gebrauch in Politik und Wirtschaft aufgeweicht. Ich teile diese Kritik nicht. Im Gegenteil, ich meine, der Begriff wird noch viel zu wenig genutzt. Seine aktuelle politische Karriere ist – so hoffe und erwarte ich – erst der Anfang. Entscheidend ist, dass der Begriff ein Problembewusstsein über den Umgang mit der Natur, den sozialen Zusammenhalt und die Verantwortung für zukünftige Generationen schafft. Im Kern ist Nachhaltigkeit doch etwas ganz Einfaches und Naheliegendes: Intakte Familien, Nachbarschaften oder Lebensgemeinschaften entwickeln Regeln und Werte, die von Rücksicht und Respekt voreinander und vor den gemeinsamen Lebensgrundlagen geprägt sind. Jedoch: Faktisch ist der Gedanke Nachhaltigkeit bei der Mehrheit der politischen und wirtschaftlichen Elite noch nicht angekommen, weder im Norden noch im Süden. Sie orientiert sich noch viel zu wenig an den Regeln und Werten der Nachhaltigkeit. Das ist leider die Wahrheit.³⁴⁴

³⁴⁰ RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 7.

³⁴¹ RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11.

³⁴² RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 11.

³⁴³ RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

³⁴⁴ RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

7. Die Idee der Nachhaltigkeit muss jetzt endlich in unsere großen Debatten um Globalisierung, Bioethik, Innovation, den Wandel der Informationsgesellschaft, die Zukunft der Arbeit und die demografische Entwicklung eingehen. Darauf zielen die Themen der Foren des heutigen Tages ab.³⁴⁵

8. Der Nachhaltigkeitsrat hat sich vorgenommen, aus dem spröden Begriff Nachhaltigkeit etwas sehr Persönliches zu machen. Nicht allein von Energieeffizienz-Quotienten, Biosiegeln und modal split soll die Rede sein, sondern das Reden über Nachhaltigkeit soll auch Wünsche, Gedanken, Träume, Fragen und Ängste umfassen dürfen. Wenn wir an den Begriff Nachhaltigkeit denken, dann soll uns nicht mehr automatisch das Bild eines sterilen Seminarraumes einfallen, sondern Nachhaltigkeit soll mit Bildern von Kreativität, Aufbruch und Kommunikation assoziiert werden. Mit den Worten unserer Ratskollegin und Landesbischöfin Margot Käßmann: Begeisterte Nachhaltigkeit und nachhaltige Begeisterung. Das steht jetzt auf der Agenda.³⁴⁶

³⁴⁵ RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (version 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12.

³⁴⁶ RNE, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (version 1 september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (23 maart 2019) 12-13.

Appendix K: Discoursanalyse duurzame ontwikkeling SDC

2011

1. Governing for the Future. The opportunities for mainstreaming sustainable development.³⁴⁷
2. For several decades, scientists, demographers and advisors around the world have been alerting their governments, and the wider public, to the emergence and implications of a set of interlocking global trends that will require prompt, large scale and profound decisions to be taken if their potentially devastating effects are to be averted or minimised.³⁴⁸
3. Over the years, the UK government has received advice and information of the highest quality from its various advisory bodies, alerting it to the consequences of increasing environmental degradation, biodiversity loss, natural resource depletion, rapid urbanisation, a warming climate, and so on.³⁴⁹
4. Critically, the natural resource and environmental trends that scientists and NGOs have been measuring and increasingly agitating about are in many cases exacerbated by a set of social and demographic trends. These trends include the profoundly political issues of poverty and wellbeing, taxation and equity, infrastructure strain, population growth and the quality and quantity of our current consumption patterns and model of economic growth.³⁵⁰
5. The question, in the light of such consistent advice, and the daunting implications of doing nothing, is what can and should be done, and by whom; and critically, how can government operate to deliver this change?³⁵¹
6. There is a growing recognition that our political, environmental and commercial discourse, traditionally carried out separately, can no longer be so. And yet the mechanisms and tools at our disposal, within government or the private sector, often limit the discourse to managerial or departmental silos, often competitive, that deal with issues in isolation and miss the opportunity to be both more effective and efficient in the delivery of services.³⁵²
7. While domestic politics and government action will be the mechanism by which a sustainable future is delivered in the UK, few if any of those trends that underpin our current unsustainability are solely domestic in nature. This provides the UK government with both a challenge and an opportunity. On the one hand, the perception that possibly uncomfortable political decisions may only make a modest contribution to the scale of change that is required, and that if others don't follow a similar

³⁴⁷ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 1.

³⁴⁸ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

³⁴⁹ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

³⁵⁰ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

³⁵¹ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

³⁵² SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

path the UK may be put at a disadvantage. On the other hand, real opportunities will accompany the achievement of a low carbon, high employment and more equitable, genuinely sustainable, economy.³⁵³

8. The firm conclusion of the Sustainable Development Commission, on the basis of ten years of experience of working with government, is that sustainability works. But given the scale and nature of the gap between where we are and where we need to be, the need for a better definition of a sustainable future, and a step change in progress towards it, is both urgent and vital. Whatever language is used, natural resource depletion, biodiversity loss, fairness, human dignity, inclusion, economic development, and more equitable prosperity for an expected nine billion people by 2050 cannot be ignored, and will only be managed by a better recognition of their interconnectedness, and of the need for responses to reflect that fact.³⁵⁴
9. Yet there seems to be something buried deep in human nature which finds it hard to treat the future as if it really is as important as the present and seeks to tackle each problem separately from the others.³⁵⁵
10. Yet a great deal of evidence shows that attempts to solve issues in isolation all too often result in perverse consequences elsewhere. For example, the interaction between decades of policies on food, out-of-town planning, and mobility/transport has had unforeseen consequences in terms of obesity, carbon emissions and loss of biodiversity. Sustainable development is about seeing this bigger picture. Its basic premise is that we need a different way of thinking about problems, one starting from the fact that we live in a finite, complex, interconnected world. Increasingly, we face new types of problems – “wicked issues” – which will require new types of response – flexible, adaptive, using systems thinking, seeing the whole picture not just a part of it. One of the watchwords will be creating “resilience”³⁵⁶
11. Sustainable development is a hugely powerful toolkit for finding new solutions to old problems, an operating system which has the potential to sit behind everything that our government departments, companies, schools, hospitals, local authorities and grassroots organisations do, delivering better economic, social and environmental outcomes. Such a profound change of thinking is hard, and it is therefore perhaps not surprising that it seems likely to take us a generation or two to do it.³⁵⁷
12. Has the job been done? Emphatically not, in fact it has barely reached the “end of the beginning” to paraphrase Churchill.³⁵⁸

³⁵³ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

³⁵⁴ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 4.

³⁵⁵ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 5.

³⁵⁶ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 5.

³⁵⁷ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 5.

³⁵⁸ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 5.

13. Formed under the previous Conservative Government, the UK Roundtable on Sustainable Development observed that: “sustainable development is a continuous process – a journey, not a destination. The key requirement is that we should all be moving in the right direction...”³⁵⁹ In other words, sustainable development is not a singular, prescribed outcome. It is an approach that requires many steps, trial and error, openness and learning – a continuous process to ensure the best available path is taken to achieve benefits for all, at any given time. The metaphor of sustainable development as a ‘journey’ is useful in explaining the way in which different organisations seek to embed principles of sustainable development in all aspects of their business, including policy, operations, procurement and people.³⁵⁹
14. Setting a clear direction for your organisation, • Ensuring all stakeholders understand the benefits of undertaking the journey, • Making sure you have the right tools and processes, • Delivering on goals and ambitions, • Learning along the way from successes and failures, • Using that learning to plan the next steps of your journey. Equally important is that we work together in this journey. Government has a key role to ensure this, by setting the right direction, enabling all parts of society to contribute effectively, and ensuring we are all moving in that same direction.³⁶⁰
15. In February 2011 the Coalition Government published its own vision: Mainstreaming Sustainable Development⁶ to deliver their intention to: “stimulate economic growth and tackle the deficit, maximise wellbeing and protect our environment, without negatively impacting on the ability of future generations to do the same”.³⁶¹
16. Notable benefits here include more efficient energy consumption, which in turn has saved taxpayers’ money and reduced carbon emissions. However, the challenge now is to take this same approach to public policy, where major, tangible benefits can be realised; both in the short-term and in the long-term. This has already begun in some areas. The Department of Health (DH)-led White Paper on Public Health, for example, recognises environmental determinants of health, in particular the positive impact that these can have on reducing health inequalities. However, this sort of approach is very far from being embedded in policy-making processes across the whole of Government. Adopting a consistent sustainable development approach to policy development will yield joined-up solutions that address multiple problems and their root causes.³⁶²
17. A powerful example comes from the development of policy to tackle the UK’s ageing population. Good public policy should seek to promote fairness and social justice while keeping activity and growth within environmental limits and creating a more prosperous economy. Opportunities for older people to avoid isolation, remain active, be connected to key services and contribute to society are vital in ensuring the wellbeing of the ageing population and society at large. Furthermore, a healthy and active elderly population can be key to delivering prosperity to both society and the economy through non-market activities (e.g. by becoming carers and volunteers); particularly given the shifting demographics of our society as the baby boomers age.³⁶³

³⁵⁹ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 7.

³⁶⁰ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 7.

³⁶¹ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 8.

³⁶² SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 11.

³⁶³ SDC, ‘Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development’ (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 11.

18. Encouraging Government Departments to work more closely to align environmental policy with socio-economic policy in this instance can provide the local external environments required to improve wellbeing and reduce demand for, and the pressures associated with, social care. Working in such a holistic way will achieve better outcomes for all of society, including the elderly.³⁶⁴
19. A clear vision and definition of sustainable development will overcome the conceptual barriers, especially when accompanied by capability building within Government and effective engagement with the wider the public to make it easy and desirable for people to live more sustainable lives.¹⁸ Many of the institutional and operational barriers to sustainability would be minimised by strong governance arrangements and effective mechanisms for delivery, reporting and learning. It will be easier to engage local governance bodies and community groups on sustainable development if a clear vision and the benefits of sustainability are apparent in every policy, regulation and piece of guidance that relates to the local level. Governments need to take long-term decisions beyond their immediate electoral value. En plaatje³⁶⁵
20. A public statement of the Government's priorities (i.e. how it will deliver its core business for the long-term in order to achieve better and mutually reinforcing social, economic and environmental outcomes) and principles (i.e. the central organising principles through which all activities are viewed to limit adverse effects and maximise efficiency), which will enable an improved quality of life for all now and in the future, while living within environmental limits.³⁶⁶
21. In February 2011 the Coalition Government published its vision and commitment to "mainstream sustainable development".²¹ The vision states that the Coalition will "build on the principles that underpinned the UK's 2005 SD strategy, by recognising the needs of the economy, society and the natural environment, alongside the use of good governance and sound science." The vision makes particular reference to measuring the UK's progress on quality of life, in addition to economic measures. A key challenge for the Coalition will be ensuring the principles of sustainable development are put into practice in all areas of its business by building on the work of the Government Economics Service (See Section 3.1.3.3 – Policy).³⁶⁷
22. The public is able to hold the Government to account on the sustainability of its policy and operations based on regular disclosure of independently verified information, both at the level of individual departments and of the Government as a whole.³⁶⁸
23. The development of staffing and human resources tools, processes and policies (including competency frameworks, training, induction and recruitment procedures) with the aim of ensuring: A working culture that recognises diversity and equality, supports a flexible working environment where appropriate, and promotes learning and development opportunities to ensure happier,

³⁶⁴ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 11.

³⁶⁵ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 11.

³⁶⁶ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 17.

³⁶⁷ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 17.

³⁶⁸ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 20.

healthier and more productive staff • All staff have the awareness, understanding and skills to apply the principles of sustainable development in their working practices and in their wider community³⁶⁹

24. The Coalition Government's decision to discontinue Sustainable Development Action Plans leaves a gap in the 'People' aspect of its sustainability approach. As yet, there is no agreed replacement method for Departments to set out their plans in this area, or to measure cross-Government performance on how well staff understand sustainability and put it into practice in their day to day jobs, at home and in their local communities.³⁷⁰
25. A longer-term, broader-based approach to policy-making that identifies and mitigates unintended consequences and tackles underlying causes rather than moderating symptoms. This involves examining significant impacts, understanding their linkages and improving economic, environmental and social impacts using appropriate analysis, tools and guidance.³⁷¹
26. One of the benefits of globalisation has been a better understanding of the inter-relatedness of our world. A full understanding of the components of the system is vital but must be seen as part of the bigger picture which is created by the interplay of different impacts and outcomes. The Earth is a system in a fine and delicate balance.³⁷²
27. At both a political, economic and ecological level, we know that an action in one part of the globe may cause an effect in another, far-removed place. From the shrinking of ice caps, to the decline of species populations, to a changing and increasingly unpredictable global climate, it is now commonly agreed that the impacts humans have on the planet are not only growing in magnitude, they are growing in consequence. These problems are compounded by a world slowly recovering from a global financial crisis, in which the transition to a more sustainable economy must be an overriding imperative³⁷³
28. Over the past ten years the SDC has found increasing and encouraging evidence of sustainability action at grass roots and individual level, in each sector of business and amongst Non-Governmental Organisations (NGOs) and academic institutions. Some of these potential 'breakthroughs' were highlighted in the SDC's 2010 report Breakthroughs for the 21st Century. 41 These activities, if scaled up and rolled out, could take us a long way towards a more sustainable future. Linking together such actions and people is part of the solution, but so too is reforming the way our institutions work. Embedding sustainable development into organisational architecture is essential if we are to tackle the biggest and most pressing issues of the day in a more joined-up way. Nowhere is this more the case than with Government itself and the public sector. Multiple benefits can be achieved simply through joined-up thinking and approaches. To give one example, improving access to, and the quality of, green space can improve local infrastructure for active travel while also improving health (including reducing health inequalities), wellbeing, biodiversity and the appearance of the local

³⁶⁹ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 25.

³⁷⁰ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 25.

³⁷¹ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 27.

³⁷² SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 37.

³⁷³ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 37.

environment. However, individuals must be given rights and responsibilities in equal measure. The ability for personal action must be coupled with the understanding of what is the right thing to do.³⁷⁴

29. It is therefore in our best interest to ensure that all development is sustainable. The productivity and health of our home relies on it. Sustainable development is a journey of discovery, and that journey includes self-discovery. We are lucky to be alive at a time when our understanding of the world, our place in it and the fragility of it all is greater than ever. But, with this knowledge comes great responsibility. High levels of consumption of fossil fuels could possibly be excused when the impacts were not understood. That ignorance is no longer an excuse; humanity is at a cross-road in its journey and decisions must be made. Rio+20 represents one of these watershed moments where humanity has a choice. Do we continue a path of ill health for the planet and its species – with rising prices, increased scarcity of resources and greater injustice? Or do we choose a greener, healthier and fairer world? The development that has come in the past has provided exceptional and unprecedented advancement for the human race. It has brought much good, and while it has been at a high cost, our own evolution as a species is directly linked to it. We must now consider the next stage of human development. And we have the chance to do so with a higher degree of awareness, understanding and sensitivity than our predecessors ever had. We can no longer simply think of existing from generation to generation but must ensure that fairness and equality is passed through generations and that the world we leave is as good as, if not better than, the one we found. In other words, we must govern for the future.³⁷⁵

2008

30. Local authorities and their partners, through local strategic partnerships (LSPs), are pivotal to achieving sustainable development. By taking a sustainable development approach, individually and in partnership, they can play a leading role in exemplifying and delivering integrated environmental, social and economic improvements at the local level. The increasing importance of achieving sustainable development at the local level is being matched by increased expectations on local authorities and their partners through the new performance framework, the Comprehensive Area Assessment (CAA), which comes into place from April 2009.³⁷⁶
31. The combined resources and activities of local authorities and their LSP partner bodies are enormous. At the same time, the public sector alone is responsible for significant environmental, social and economic impacts³⁷⁷
32. By using their combined resources to achieve sustainable development, local authorities and their LSP partners can simultaneously support local economies, strengthen local communities and benefit the environment both locally and globally. They can do this through the internal management of

³⁷⁴ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 37.

³⁷⁵ SDC, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018) 37-38.

³⁷⁶ SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 3.

³⁷⁷ SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4.

their organisations, the services that they commission and provide, and by providing leadership for their communities.³⁷⁸

33. In the UK, a shared set of principles helps guide public sector decision-makers to define what sustainable development means. Government's Sustainable Development Strategy *Securing the Future* (2005) describes the goal as: "We want to achieve a strong, healthy and just society living within environmental limits." This is the goal of sustainable development. There are also three defined elements which will contribute to achieving this goal, and these are a sustainable economy, good governance and using sound science responsibly. It is clear from these principles that sustainable development should not be confused with economic development. Where environmental limits and social progress are not integrated as the primary goal, then economic development cannot be described as sustainable development (see Annex A).³⁷⁹
34. Sustainable development is emphatically not about "trading off" one principle against another, and where major trade-offs occur, the primary goal or objective is unlikely to have been sustainable development. Actions which breach global environmental limits cannot be sustainable, but neither can initiatives which respect those limits but are socially divisive or economically unviable over the long term. However, it is worth noting that there can be a short-term cost penalty, but with sustainable development the longer-term gain will be positive and lasting. If climate change is the most graphic and pressing example of what happens when we breach environmental limits, sustainable development is the only response which can provide lasting solutions. Meeting all five principles at once is a tough challenge, but it is not impossible, and happily there are examples which can motivate us all.³⁸⁰
35. The UK strategy for sustainable development, *Securing the Future*, sets out the relationship between these five sustainable development principles and sustainable communities: "Sustainable communities embody the principles of sustainable development. They: • Balance and integrate the social, economic and environmental components of their community • Meet the needs of existing and future generations • Respect the needs of other communities in the wider region or internationally also to make their communities sustainable." 10.³⁸¹
36. For the public sector, the overarching framework for delivering sustainable development in the UK is set out in *One Future – Different Paths*, in which "the goal of sustainable development is to enable all people throughout the world to satisfy their basic needs and enjoy a better quality of life, without compromising the quality of life of future generations". Delivering sustainable development should involve planning for the long-term, fully integrating economic, social and environmental factors into decision making and considering impacts beyond the local area. The UK's shared sustainable development framework sets out a set of principles (below) to help guide public sector decision-makers, whereby the aim to achieve the goals of living within environmental limits and a just society by means of sustainable economy, good governance and sound science. At the local level, terms such

³⁷⁸ SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4.

³⁷⁹ SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4.

³⁸⁰ SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 4-5.

³⁸¹ SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 5.

as sustainable communities, well-being and good corporate citizenship, and sustainable procurement all fall under the banner of sustainable development.³⁸²

2005

37. What kind of society do we want to live, work and raise our children in? It's a question every generation asks itself. But rarely have the choices been as stark, or the stakes as high as they are today³⁸³
38. If we follow a business as usual path, we will create a future of widening inequality, soaring material demands and runaway fossil fuel consumption. The UK will fail to meet its targets on climate change, possibly the biggest threat facing the world today.³⁸⁴
39. In this annual publication, the SDC puts forward an alternative vision, the path to sustainability. We present snapshots of a not too distant future in which the UK's governments, consumers and businesses have taken significant steps to make our society sustainable. Schools are carbon neutral while hybrid cars are common. Energy use from buildings has been halved, slashing utility bills for householders and businesses. A citizens' Council for the Future provides a national, televised platform for the public's views on countering climate change. In each chapter, we work backwards from this hopeful future, examining how to get from here to there, analysing progress (or lack of it) and exploring the biggest barriers to its realisation. While we do not underestimate the challenges ahead, the SDC believes that every scenario we present is achievable. The technologies already exist and political will in the UK nations is strengthening – as our chairman Jonathon Porritt acknowledges in his Preface. The biggest challenge will be to bring the majority of citizens on board, so that politicians and civil servants feel empowered to follow through on their commitments.³⁸⁵
40. The General Election campaign went to the other extreme, totally ignoring the environment, paying only lip-service to mega-issues like climate change, and making few if any connections between the economy, social justice, quality of life and individual wellbeing – the heartland of sustainable development. Devotees of conspiracy theories might almost conclude that the major parties conspired to keep this whole agenda out of sight and mind – notwithstanding very high levels of public interest and concern.³⁸⁶
41. Right now, making energy sustainable is likely to be the critical determinant of just how serious the Government is about sustainable development.³⁸⁷
42. When it comes to international leadership and diplomacy, the Westminster administration is very much a “glass half full” government; when it comes to designing, enacting and implementing the

³⁸² SDC, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019) 17.

³⁸³ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1.

³⁸⁴ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1.

³⁸⁵ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 1.

³⁸⁶ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 3.

³⁸⁷ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 4.

policies to get the job done, the glass invariably seems to be half empty. There simply aren't enough people in DTI and ODPM – let alone the Treasury – who are fired up about the opportunities entailed in a sustainable energy strategy: opportunities for UK Plc in terms of increased competitiveness and future export earnings; opportunities for “the fuel poor” in terms of eliminating the scourge of fuel poverty a great deal earlier than the sadly unambitious date of 2016; opportunities for individual home owners in terms of providing improved energy services at a lower cost.³⁸⁸

43. The Government has just started to wake up to this challenge and has set aside a chunk of money to start “raising awareness about climate change”. It's been a pretty tortured process so far, and there's clearly a very long way to go before any part of government (in Whitehall or the Devolved Administrations) can claim to have developed a consistent, long-term strategy for enabling people to become committed agents of change rather than marginalised bystanders³⁸⁹
44. The UK Shared Framework is by no means the last word on making sustainable development a reality across the whole of the UK, but it's a huge improvement on anything we've had before.³⁹⁰
45. And on that particular score, the glass really is half empty. Survey after survey reveals substantial majorities of people feeling either confused or disempowered – and those are the ones who care enough about this stuff to know that they're confused or disempowered!³⁹¹
46. If the UK achieves a successful transition to a sustainable society, what will it look like? How will our homes and offices, travel habits, energy use and household purchases differ from today?³⁹²
47. “A lot of what the Commission does involves innovation. We focus on new policy areas and bring in new constituencies by making connections between the different aspects of sustainable development and other policy agendas including health, education and food,” she explains. “For many government departments across the UK – health included – sustainable development has been a low priority; changing that perception is an important part of what we do.”³⁹³
48. It is 2020 and Portobello High, along with the rest of the UK education sector, is carbon neutral. Schools, colleges and universities are community showcases of sustainable development, inspiring copycat measures by businesses and households to use renewable energy, minimise waste and buy fair trade products.³⁹⁴
49. “Sustainable development will not just be a subject in the classroom: it will be in its bricks and mortar and the way the school uses and even generates its own power. Our students won't just be told

³⁸⁸ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 4.

³⁸⁹ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 5.

³⁹⁰ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 5.

³⁹¹ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 5.

³⁹² SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 6.

³⁹³ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 13.

³⁹⁴ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 15.

about sustainable development, they will see and work within it: a living, learning place in which to explore what a sustainable lifestyle means.³⁹⁵

50. The conclusion to be drawn is simple. In education, more so than in other areas of national life, there is a clear and straightforward path to sustainability. We will hold the UK Government to the Prime Minister's vision.³⁹⁶
51. We decided to focus on wind power because if we fail to make a breakthrough there it is hard to see how renewables can become a significant part of the UK energy mix," he says. "Our 2005 wind report was an all-time bestseller for the Commission. It featured on 11 radio news broadcasts and five TV bulletins in one day." Other priorities, in the months ahead, will include a review of the SDC's position on nuclear power, the potential of bio-fuels to replace fossil fuels in transport and the politically fraught problem of how to make aviation more sustainable.³⁹⁷
52. Of all our scenarios for a near-future UK, this is the closest to fulfilment. In their 2005 UK Shared Framework on Sustainable Development, the governments of the UK nations pledged to develop a Wellbeing Indicator, measuring quality of life other than income. They also named sustainable consumption and production one of four priority areas for immediate UK-wide action. The SDC warmly welcomed this commitment to rethink how we define progress and to explore how to organise our economy on more sustainable lines. The governments' actions suggest they have taken on board the evidence that more income does not necessarily translate into greater happiness and have registered public dissatisfaction with the costs of high-pressure modern lifestyles. We also applauded the new economic guiding principle adopted in the Shared Framework which replaces the old emphasis on economic growth with a commitment to "building a strong, stable and sustainable economy."³⁹⁸
53. This shift was a major success for the Commission, which worked hard to secure the new wording, feeding input from dozens of experts into the Government's review process. We have long called for national priorities to be radically refocused on achieving only such economic growth as supports high employment, social progress and living within environmental limits.³⁹⁹
54. The SDC has not endorsed a specific model of citizen engagement. However, we believe active participation by citizens in deciding new policies as well as in changing behaviour, will be absolutely critical if the UK is to create the permission and political will to achieve sustainable development.⁴⁰⁰
55. Our own Communications Programme is increasingly focused on ways to expand the national conversation on complex sustainability issues which often involve future uncertainties and difficult individual choices. To enable more people to inform our advice to government, we run regular

³⁹⁵ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 16.

³⁹⁶ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 16.

³⁹⁷ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 17.

³⁹⁸ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 21.

³⁹⁹ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 21.

⁴⁰⁰ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 25.

electronic consultations that feed into our policy development. We host two electronic discussion forums and have a growing network of online contributors who post and comment on sustainable development case studies. In January 2006, in partnership with the communication consultancy, Futerra, we will be launching our online learning network for sustainable development communications professionals who want to swap information, ideas and success stories and to work together on key challenges in a safe environment.⁴⁰¹

56. Conclusion. Building Tomorrow, Today. The UK is at a crossroads. One path forward will take us into a future where material demands continue to soar, the rich-poor gaps in income, good health and mortality continue to widen and our fossil fuel consumption rises beyond the point where the 2010 and 2050 emissions targets have any hope of being met. This is the business as usual route.⁴⁰²
57. The alternative path, the path to sustainability, demands changes in consumer behaviour, business models and government policy. It would involve some sacrifices (super-cheap air fares) but also bring many benefits (lower utility bills, cleaner air and safer streets). This path, partially mapped out in this publication, is not as difficult as many people claim. As we have demonstrated in these pages, much of the technology, expertise and even infrastructure to get us from here to there is already in place. But what it will require is a collective will and imagination currently lacking in the national conversation about the UK's future.⁴⁰³
58. Most people – including many in government – have not yet made, or accepted, the connection between the disparate policies which add up to sustainable development and a better future. Yet many of the things people most value in life – good health, schools and public services, safe and neighbourly communities, clean streets and air, green spaces – sustainable development can deliver. It is also the only way to address what is probably the greatest challenge facing the world today – climate change and its unpredictable consequences.⁴⁰⁴
59. The emphasis now is all on action. During the lifetime of the current governments in London, Edinburgh and Cardiff, there is a real opportunity to lay the building blocks for a sustainable society and economy. The Sustainable Development Commission will do all it can to ensure that UK governments follow through on their commitments, some 250 of which are made in Securing the Future alone. In 2006, we will also be expanding our work programme into new areas critical to achieving sustainable development including engaging the business sector and tackling the critical agenda surrounding the future of work and employment in a sustainable, 21st century society. In the following pages, our lead Commissioners for Scotland, Wales and Northern Ireland give their views on the way ahead. In June 2005, the SDC staged a conference at which we floated our ideas about what a sustainable Britain might look like to a well-informed audience. Some of the views expressed are featured throughout this publication.⁴⁰⁵

⁴⁰¹ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 25.

⁴⁰² SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 27.

⁴⁰³ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 27.

⁴⁰⁴ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 27.

⁴⁰⁵ SDC, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019) 27.

2003

60. The Sustainable Development Commission's mission is to inspire government, the economy and society to embrace sustainable development as the central organising principle.⁴⁰⁶
61. Putting sustainable development at the centre Sustainable development must be the organising principle of all democratic societies, underpinning all other goals, policies and processes. It provides a framework for integrating economic, social and environmental concerns over time, not through crude trade-offs, but through the pursuit of mutually reinforcing benefits. It promotes good governance, healthy living, innovation, life-long learning and all forms of economic growth which secure the natural capital upon which we depend. It reinforces social harmony and seeks to secure each individual's prospects of leading a fulfilling life.⁴⁰⁷
62. Valuing nature We are and always will be part of Nature, embedded in the natural world, and totally dependent for our own economic and social wellbeing on the resources and systems that sustain life on Earth. These systems have limits, which we breach at our peril. All economic activity must be constrained within those limits. We have an inescapable moral responsibility to pass on to future generations a healthy and diverse environment, and critical natural capital unimpaired by economic development. Even as we learn to manage our use of the natural world more efficiently, so we must affirm those individual beliefs and belief systems which revere Nature for its intrinsic value, regardless of its economic and aesthetic value to humankind⁴⁰⁸
63. Fair shares Sustainable economic development means "fair shares for all", ensuring that people's basic needs are properly met across the world, whilst securing constant improvements in the quality of peoples' lives through efficient, inclusive economies. "Efficient" simply means generating as much economic value as possible from the lowest possible throughput of raw materials and energy. "Inclusive" means securing high levels of paid, high quality employment, with internationally recognised labour rights and fair-trade principles vigorously defended, whilst properly acknowledging the value to our well-being of unpaid family work, caring, parenting, volunteering and other informal livelihoods. Once basic needs are met, the goal is to achieve the highest quality of life for individuals and communities, within the Earth's carrying capacity, through transparent, properly-regulated markets which promote both social equity and personal prosperity⁴⁰⁹
64. Polluter pays Sustainable development requires that we make explicit the costs of pollution and inefficient resource use, and reflect those in the prices we pay for all products and services, recycling the revenues from higher prices to drive the sustainability revolution that is now so urgently needed, and compensating those whose environments have been damaged. In pursuit of environmental

⁴⁰⁶ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

⁴⁰⁷ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

⁴⁰⁸ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

⁴⁰⁹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

justice, no part of society should be disproportionately impacted by environmental pollution or blight, and all people should have the same right to pure water, clean air, nutritious food and other key attributes of a healthy, life-sustaining environment. The Sustainable Development Commission's mission is to inspire government, the economy and society to embrace sustainable development as the central organising principle.⁴¹⁰

65. Good governance There is no one blue-print for delivering sustainable development. It requires different strategies in different societies. But all strategies will depend on effective, participative institutions and systems of governance, engaging the interest, creativity and energy of all citizens. We must therefore celebrate diversity, and practise tolerance and respect. However, good governance is a two-way process. We should all take responsibility for promoting sustainability in our own lives and for engaging with others to secure more sustainable outcomes in society.⁴¹¹
66. Adopting a precautionary approach Scientists, innovators and wealth creators have a crucial part to play in creating genuinely sustainable economic progress. But human ingenuity and technological power is now so great that we are capable of causing serious damage to the environment or to people's health through unsustainable development that pays insufficient regard to wider impacts. Society needs to ensure that there is full evaluation of potentially damaging activities so as to avoid or minimise risks. Where there are threats of serious or irreversible damage to the environment or human health, the lack of full scientific certainty should not be used as a reason to delay taking cost-effective action to prevent or minimise such damage.⁴¹²
67. The Prime Minister's conclusion that sustainability stands as the singular goal, for leaders and decision makers at all levels, was a turning point for advocates of a more sustainable future. Sustainable development entered the political mainstream as never before in 2002. It was debated in the media and became a driving force internationally; it influenced the boardroom agenda and the public sector. The year ahead must be the year in which leaders across all sectors get serious about achieving the mutually reinforcing economic, social and environmental benefits that sustainable development offers: 2003 is a year for action, and for positive change.⁴¹³
68. This is our agenda and a call to action. The next steps we take together. Send us your comments on this report and on our activities (contact details on the back cover). We want to work with you to bring the sustainable development agenda to life.⁴¹⁴

⁴¹⁰ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

⁴¹¹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

⁴¹² SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 0.

⁴¹³ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 1.

⁴¹⁴ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 1.

69. Whatever conclusions you draw, the truth is that the nineties were a wretched decade, in the round, for sustainable development. And there was nothing that Johannesburg could have done to put that to rights. Breakthroughs in Rio on climate change, biological diversity and Agenda 21 – that amazing catch-all document laying down the rudiments of sustainable development for business, local government, trade unions, young people and so on – have been neglected, watered down, or blocked by backsliders' vested interests. We all know that progress on many of these things is likely to be slow given the scale of change required, but there's slow and then there's death-march slow.⁴¹⁵
70. Hence the emergence at Johannesburg of some so-called "coalitions of the willing": groupings of governments, businesses and NGOs who've come to the conclusion that the UN process (with unanimity required on every last semi-colon, let alone policy proposal) can't possibly get the job done fast enough. Which is pretty much where we find ourselves here in the UK. In every sector (Government departments throughout England, Wales, Scotland and Northern Ireland, local authorities, business, Regional Development Agencies, voluntary organisations and so on), there is a mixture of leaders and first-movers; the "make-up-the-numbers" brigade; and a rump of foot dragging failures, people who will only stir when forced to by somebody else. It's increasingly important for the Sustainable Development Commission to work in partnership with the leaders (the "willing") to reinforce the indirect pressure on those lagging behind.⁴¹⁶
71. There's not a lot government can do to mandate increased capacity as such, but what it can do is change other peoples' behaviour by ensuring that not a pound of public money is spent unless it simultaneously contributes to the Government's own Sustainable Development Strategy rather than continues to work against it. Defra is certainly seized by the importance of this, and one of the first things Margaret Beckett did was to set up a group looking at sustainable procurement.⁴¹⁷
72. So what planet is it that these people are living on? It isn't as if the information about today's social and environmental problems is still missing. The concept of sustainable development has been around long enough to be accessible even to bears of very little brain. Indeed, the one breakthrough manifestation of the Johannesburg Summit back here in the UK was the media coverage, generating more references to sustainable development in a month than in the preceding couple of years. There's a big question here about capacity: just how well equipped are today's key players in regeneration to get on top of the sustainability challenge? Or for that matter, how clued up are the key players in every other area where practice on the ground must be informed by a more integrated and sustainable approach? One problem is that the vast majority of senior professionals in the UK acquired their qualifications when sustainable development was seen to be the preserve of woolly-hatted, tree-hugging weirdos for whom most professionals had a profound aversion. Now, the inherent conservatism of many of their professional bodies and institutions is one reason for their

⁴¹⁵ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 2.

⁴¹⁶ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 2.

⁴¹⁷ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 3.

failure to keep up with the mainstreaming of sustainable development and its centrality in dozens of public policy areas.⁴¹⁸

73. For the Commission, working with central government and the Devolved Administrations, sustainable procurement is likely to become a key priority. We want the guidelines for Private Finance Initiative projects to be re-written to incorporate sustainable construction practices; we'd like to see all large, public sector bodies (particularly in health and education) move towards sourcing far more of the food A new kind of leadership the other critical element is leadership. The Commission had cause to be highly critical of the lack of high-level UK political leadership at the time of the Johannesburg Summit, last year. It's all been so patchy since 1997, with much slower progress on a host of different policy fronts than might reasonably have been expected. Without being naïve about it, there have been some important indications since the World Summit that this may be about to change. The Prime Minister's commitment in Johannesburg ("We know the problems... and we know the solution: sustainable development. The issue is the political will.") sent the clearest possible signal both to his own Ministers and beyond. This was powerfully reinforced by a ground breaking speech from the Chancellor of the Exchequer at the Urban Summit in November 2002, where he aligned the Treasury's core preoccupation about economic and rousing the rest they use locally – and more sustainably; we'd like to see a commitment from Ministers in all departments to meet their energy demand from renewable energy sources by 2020; and we'd like to see the Green Ministers Committee championing sustainable procurement with a great deal more vigour – and old fashioned stropiness! We need to see progress in removing perverse subsidies – such as those paid to farmers for unsustainable practices or the VAT rules that encourage new building rather than the reuse or adaptation of buildings, we have already got⁴¹⁹
74. As ever, we come back full circle to the role of government. It's true, of course, that every sector has to shoulder part of the overall responsibility for accelerating the transition to a sustainable society, and, sadly, for most British companies "business as usual" remains the norm. But it's government that shapes the marketplace through regulation, fiscal instruments, incentivisation schemes and so on. "Walking the talk" (in terms of the government doing nothing less than it expects of the private sector, and wherever possible, doing rather more) is a critical part of their engagement. growth with an unprecedented (and enormously welcome) prioritisation of sustainable development. In reference to the Treasury's long-standing commitment to stable levels of growth and employment he said that "with the understanding we have now, I believe that these objectives are better expressed as high and stable levels of growth, employment and sustainable development."⁴²⁰
75. This is just one of the conundrums that challenge today's received wisdom regarding the benign power of economic growth. For the Sustainable Development Commission, the time has come to re-

⁴¹⁸ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 3.

⁴¹⁹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 3.

⁴²⁰ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 3.

examine that pivotal, post-war economic paradigm, that higher economic growth leads automatically to a happier, more contented population.⁴²¹

76. The political consensus that higher Gross Domestic Product (GDP) leads to more wealth trickling down, which in turn leads to more money in our pockets, more consumption and greater happiness all round, is so well entrenched in recent times that it is taken as read by most politicians. Parties today don't compete against each other to see who can make us happier, or more contented: they offer us higher levels of economic growth⁴²²
77. as the Prime Minister himself put it in the Foreword to the Government's first Sustainable Development Strategy, "Real progress cannot be measured by money alone. We must ensure that economic growth contributes to our quality of life, rather than degrading it."⁴²³
78. And if economic growth – that most sacred of political cows – is to be retained as a key goal, then an essential way to maintain high and stable levels of growth without severe social or environmental damage is to improve our resource productivity. Put simply, this means we have to reduce the inputs of raw materials and energy required for each unit of output in our economy. Getting more from less.⁴²⁴
79. If the understanding that economic growth does not automatically deliver wellbeing is still absent amongst senior decision makers, and if policies to bring about major improvements in resource productivity are not in place, then the inclusion of "high and stable levels of economic growth" as one of the four basic tenets of the Government's Sustainable Development Strategy appears at best to be sloppy wishful thinking and, at worst, a direct deception. It's not easy, particularly since high and stable levels of employment are essential, but we believe it's time to trash the taboo and tackle head-on the debate about the true nature of economic growth and its compatibility – or incompatibility – with sustainable development.⁴²⁵
80. The Government is due to review its Sustainable Development Strategy over the course of the next year or so. Even though the relationship between economic growth, wellbeing and human happiness is tricky territory, it is territory that should no longer be avoided, if richer no longer means better, or even happier⁴²⁶

⁴²¹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 4.

⁴²² SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 4.

⁴²³ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 4.

⁴²⁴ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 7.

⁴²⁵ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 7.

⁴²⁶ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 7.

81. Spreading the message, it would make an enormous difference if government itself was to take on the challenge of ensuring that sustainable development becomes society's "central organising principle". If it doesn't, we may well see yet more fuel-tax protests, more complaints from the Confederation of British Industry (CBI) about the "intolerable burden" of environmental legislation, and more confusion about sustainable food and farming.⁴²⁷
82. The benefit we are offering is a better quality of life for everyone over time, and the process to achieve it is sustainable development.⁴²⁸
83. According to the Government's own statistics, 1 around a third of the general public claim to have heard of the term "sustainable development". Probe a little deeper, however, and it quickly becomes obvious that awareness of the term is no indication of comprehension or action. In fact, more detailed research suggests that just seven per cent of people understand what it actually means. More often than not, sustainable development gets reduced into primarily environmental factors, as shown by the general media coverage of the Johannesburg World Summit on Sustainable Development.⁴²⁹
84. The SDC and others believe that it is time for environmental justice to be brought centre stage. All people, regardless of their race, income, class or socio-economic status deserve "equal access to a clean environment and equal protection from possible environmental harm".¹ We have our work cut out for us. The most deprived 10 per cent of communities in England, for example, are subjected to 66 per cent of carcinogenic (cancer causing) pollution from factories. These communities are also home to more people from ethnic minorities, linking racial equality with the need for a greater level of environmental justice.⁴³⁰
85. In some key areas of regeneration activity, such as housing, there are mutually reinforcing benefits waiting to be realised. Tackling fuel poverty from a sustainable development perspective, for example, improves the health and finances of poor people, whilst reducing carbon emissions and creating local jobs in insulation and related areas. Green transport plans are another good example, as they aim to improve public transport services, cycling and walking facilities and offer better links to local employment, leisure facilities and other local services. They also address exclusion from key public services in areas where car ownership is especially low. Home Zones work well, helping to build community capacity, and promote local environmental improvements and new public spaces by bringing the community together to determine how to make urban living more attractive.⁴³¹

⁴²⁷ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 11.

⁴²⁸ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 11.

⁴²⁹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 9.

⁴³⁰ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 20.

⁴³¹ SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 22.

86. The SDC has been working with a range of partners on proposed reforms to the planning system in England and Wales, to show that sustainable development offers the only framework that can deliver a planning system that hits environmental, social and environmental targets while still meeting the needs of present and future generations. Key elements in a successful and sustainable planning system would include high levels of participation, effective governance, prudent use of resources in land use and regeneration plans that cause minimal environmental damage. Plans and strategies at all levels should also contain a statement of purpose to promote sustainable development and specify how it will be achieved. The SDC also advocates sustainability appraisals for all strategies and plans, as well as major planning applications; a need which is particularly acute in areas like the Government's aviation policy, which promotes airport expansion for economic reasons, whilst ignoring the significant negative environmental and social impacts.⁴³²

⁴³² SDC, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019) 22.

Appendix L: Informatiedocument RNE

Informatiedocument Duitsland

Rat für Nachhaltige Entwicklung/ German Council of Sustainable development (RNE)

Raad

De Duitse Raad voor Duurzame Ontwikkeling werd in april 2001 benoemd door bondskanselier Gerhard Schröder om de regering te adviseren over haar duurzaamheidsbeleid.

Leden

De Raad is in 2001 opgericht en is een adviesorgaan van de Duitse regering. De 15 leden worden door de bondskanselier benoemd voor een (hernieuwbare) termijn van drie jaar. De huidige leden zijn genomineerd in november 2016.

Huidige Leden

Naam	Titel	Ges	Functie	Belangrijkste Nevenfuncties	Extra Nevenfuncties	Achtergrond Studie
Marlehn Thieme		V	Voorzitter 2012-2019 Vicevoorzitter 2010-2012	Lid van de Raad van de Evangelische Kerk in Duitsland (EKD). President van Welthungerhilfe. Voorzitter van de ZDF Television Council.	Lid van het Hightech Forum Lid van het nationale platform Education for Sustainable Development (ESD) in Duitsland	Rechten en sociale wetenschappen.
Olaf Tschimpke		M	Vicevoorzitter 2012-2019 Lid 2010-2012	President van de Duitse natuurbeschermingsunie (NABU)	Lid van de raad van toezicht van de Hanns-R.-Neumann Foundation. Voorzitter van de raad van toezicht van de Stichting "Naturschutzgeschichte". Lid van de ZDF Television Council. Lid van de raad van toezicht bij de Michael Otto Foundation for Environmental Protection. Lid van de raad van toezicht van het Wuppertal Instituut.	Geografie, bodemkunde.

Alexander Bassen	Prof.	M	Lid Sinds 2013	Hoogleraar bedrijfskunde en management aan de universiteit van Hamburg	<p>Hoofdonderzoeker bij het excellentiecluster Integrated Climate System Analysis and Prediction (ClISAP) als onderdeel van het federale en state excellence-initiatief. Gastprofessor, ICMA Centre, Henley Business School, University of Reading. Honorary Research Associate, Smith School of Enterprise and the Environment, University of Oxford.</p> <p>Werkgroep Corporate Governance van de Duitse Vereniging voor Financiële Analyse en Asset Management (DVFA). Raad van toezicht van de Duitse Vereniging voor de Bescherming van Effectenhouders (DSW), Effective Finance Communication commissie van de Duitse Vereniging voor Financiële Analyse en Asset Management. Adviescommissie Verantwoord Beleggen van Deutsche Asset Management. Verantwoordelijke investeringswerkgroep van de DVFA. ESG Environmental, Social & Governance Issues (CESG)</p>	Bedrijfskunde
------------------	-------	---	-------------------	--	---	---------------

					Commissie van de European Association of Financial Analysts Societies (EFFAS). Voorzitter van UN PRI Academic Network Steering Committee.	
Kathrin Menges			Lid Sinds 2013	HR-directeur en voorzitter van Henkel Sustainability Council AG& CO. KGaA.		Docent, HR.
Alexander Müller			Lid Sinds 2013	Hoofd van een wereldwijde studie van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties over 'De economie van ecosystemen en biodiversiteit voor landbouw en voedsel'	Managing Director van TMG - Töpfer, Müller, Gaßner gmbH, ThinkTankforSustainability	Sociale en politieke wetenschappen.
Katherina Reiche	V		Lid	Managing director van het uitvoerend comité van de Duitse vereniging van lokale nutsbedrijven (VKU)	Erevoorzitter van het Europees Centrum van werkgevers en ondernemingen die openbare diensten (CEEP) aanbieden. Erevoorzitter van de Federale Vereniging van Openbare Diensten (bvöd) Lid van de non-profit Duits-Amerikaanse vereniging Atlantik Brücke. Lid van de Vrienden van de Katholieke Mariale School, Potsdam. Lid van de vereniging ter ondersteuning van de wederopbouw van de garnizoenskerk in Potsdam. Lid van de Board of Trustees van Deutsches Museum, München.	Scheikunde, actief geweest in de politiek.

					Vicevoorzitter van de adviesraad van Public Affairs van de hogeschool Quadriga, Berlijn.	
Lucia Reisch	Prof. Dr.	V	Lid Sinds 2010	Professor aan de Copenhagen Business School. Voorzitter van de Duitse adviesraad voor consumentenzaken van het Ministerie van Justitie en Consumentenbescherming (BMJV).	Gastprofessor aan de Zeppelin University Friedrichshafen. Directeur van het onderzoekscentrum voor consumenten, markten en politiek. Hoofdredacteur van het internationale 'Journal of Consumer Policy'. Lid van de National Academy of Science and Engineering Lid van de Duitse Bio economy Council, Berlijn Lid van de raad van Stockholm School of Economics Mistra Centrum voor Duurzame Markten (MISUM), Stockholm. Lid van de Management Board of Directors van Stiftung Warentest Berlijn. Lid van de adviesraad van oekom research AG, München. Toezichthouder van het Ökoinstitut e.V. Freiburg. Toezichthouder van de Dr. Rainer Wild Stiftung Heidelberg.	Economische wetenschappen en accountancy.
Werner Schnappauf	Dr.	M	Lid	Senioradviseur van Bank of America Merrill Lynch in Duitsland/ EMEA.	Voorzitter van de Circle of 'Energy Law and Policy' aan de Bucerius Law School, Hamburg.	Rechten en politieke wetenschappen.

					Lid van de Raad van Commissarissen van Allianz Duitsland.	
Imme Scholz	Dr.	V	Lid Sinds 2013	Adjunct-directeur Duits instituut voor ontwikkelingsbeleid (DIE).	Lid van de raad van toezicht van 'Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung'. Vicevoorzitter van de protestantse ontwikkelings- en humanitaire hulpcommissie. Lid van de raad van toezichthouders van Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). Raadslid van de Stiftung für Umwelt und Entwicklung NRW. Lid van de selectiecommissie van het studiebeursprogramma voor klimaatbescherming van de Alexander von Humboldt-stichting Lid van de Noord-Zuid Adviesraad van de Heinrich Böll Foundation. Lid van de Adviescommissie Duurzame Ontwikkeling aan de Raad van de Evangelische Kerk in Duitsland (EKD).	Sociologie, politiek en protestantse theologie.
Ulrich Schraml	Prof Dr.	M		Hoofd van de afdeling Forest and Society van het Forest Research Institute van Baden-Württemberg (FVA) in Freiburg, Duitsland.		Boswetenschappen en milieubeleid

Wolfgang Schuster	Prof. Dr.	M	Lid Sinds 2013	Voorzitter van de Deutsche Telekom Foundation.	Vicevoorzitter van de non-profit stichting Stuttgart Institute of Sustainability. Voorzitter van de Europese Stichting voor Onderwijs. Erevoorzitter van de Raad van Europese gemeenten en regio's (CEMR), Brussel. Erevoorzitter van de Verenigde Staten en Lokale Overheden (UCLG), Barcelona. Managing Director van de INSE.	Rechten, Bestuur en openbaar beleid.
Hubert Weiger	Prof. Dr.		Lid Sinds 2013	Voorzitter van de Duitse federatie voor milieu en natuurbehoud Duitsland (BUND).	Voorzitter van de Unie voor natuurbescherming in Beieren. Plaatsvervangend lid van de hoogste adviescommissie Natuurbescherming. Lid van het curatorschap van de stichting Ecologie en Teelt. Lid van de Beierse academie Rural Space. Volwaardig lid van de hoogste adviescommissie Natuurbescherming bij het Beierse ministerie van Milieu en Consumentenbescherming Lid van de voorzitterscommissie van het Europees Natuurmonumenten Fonds - Euro Natur. Lid van de omroepraad van de Beierse omroep	Bosbouw

					(Bayerischer Rundfunk). Lid van de stichting Cultural Funding (Kultur Förderung).	
Heidemarie Wieczorek-Zeul		V	Lid Sinds 2016	Vicevoorzitter van de Friends of the Global Fund Europe Duitsland.	Lid van de Raad van Toezicht van het Internationaal Partnerschap voor Microbiociden (IPM)	
Ulla Burchardt		V	Lid	Freelancestrategie consultant	Docent onder meer aan de TU Dortmund en de BSP Business School Berlin. Vicevoorzitter van de Board of Trustees, TU Berlin. Aandeelhouder en lid van de adviesraad van het Instituut voor toekomstige studies en technologische evaluatie (IZT) Berlijn. Voorzitter van de Wetenschapscommissie, Duitse Commissie voor UNESCO, Bonn. Lid van de raad van toezichthouders en Management Board van de Friederich-Ebert Foundation. Specialistenadviseur , RuhrFutur, Mercator Foundation, Essen. Lid van de onderwijscommissie van Dortmund.	Onderwijs, psychologie en sociale wetenschappen.
Gesche Joost	Prof. Dr.	V	Deskundige gecoöpteerd door de Duitse Raad voor duurzame ontwikkeling sinds 11/2017	Hoogleraar designonderzoek aan de Berlijnse universiteit voor de kunsten. Hoofd van het Design Research Lab.	Wetenschappelijk directeur van Interactive Textiles bij het Duitse onderzoekscentrum voor kunstmatige intelligentie (DFKI) in Berlijn.	Design, retorica.

					<p>Voorzitster van de Deutsche Gesellschaft für Designtheorie und -forschung eV.</p> <p>Juryvoorzitter van de CeBIT Innovation Award van het federale ministerie van Onderwijs en Onderzoek (BMBF).</p> <p>Lid van de Adviesraad voor Consumentenzaken (SVRV) van het Federale Ministerie van Justitie en Consumentenbescherming (BMJV).</p> <p>Internetambassadeur ("Digital Champion") van de Bondsrepubliek Duitsland bij de Europese Commissie.</p> <p>Lid van het Goethe-instituut; bestuurslid van de Studienstiftung des deutschen Volkes; lid van de Raad van Commissarissen van SAP.</p> <p>Lid van de Raad van Commissarissen van ING DiBA; lid van de raad van commissarissen van Otto Bock.</p>	
Dominik Naab		M	Deskundige gecoöpteerd door de Duitse Raad voor Duurzame Ontwikkeling 11/2017	Nationale voorzitter van de Duitse Catholic Scout Organization (DPSG). Voorzitter van de Ring deutscher Pfadfinderverbände (RdP).		Politieke wetenschappen, openbare orde en middeleeuwse en moderne geschiedenis.
Andreas Marcus Rickert	Dr.	M	Deskundige gecoöpteerd door de Duitse Raad voor	Voorzitter van de raad van de non-profit analyse- en adviesorganisatie PHINEO AG.	Expertpool, ZIF (Centrum voor Internationale Vredesoperaties,	Biologie, ecologie en milieubeschermin

			Duurzame Ontwikkeling 11/2017		verbonden aan het Federale Buitenlandse Kantoor) en deelnemer aan internationale verkiezingswaarneming van de OVSE. Docent voor stichtingsmanagementstudies aan de European Business School (EBS). Lid van de groep van deskundigen van de Europese Commissie Groep van deskundigen van de Commissie op sociaal ondernemerschap. Lid van de Raad van Commissarissen van Ableton AG. Toezichthouder bij Social Value International, Londen. Lid van de adviesraad van Startup Teens. Lid van het Economisch Comité van de Kamer van Koophandel van Berlijn (IHK).	g. Moleculaire genetica.
--	--	--	-------------------------------	--	--	--------------------------

Takenpakket

De Raad adviseert de regering over haar beleid voor duurzame ontwikkeling en probeert met voorstellen voor doelstellingen en indicatoren de duurzaamheidsstrategie vooruit te helpen. Daarnaast stelt de Raad projecten voor om de doelstellingen te kunnen realiseren. Een andere taak is het bevorderen van de sociale dialoog over duurzaamheid. Het doel is hier om het bewustzijn van alle betrokkenen en de bevolking te vergroten over wat duurzame ontwikkeling eigenlijk inhoudt door de consequenties van sociale actie te demonstreren en mogelijke oplossingen te bespreken.

Projecten

De Duitse duurzaamheidscode bevordert dat beursvennootschappen zich meer rekenschap geven en meer verantwoording afleggen over hun milieu-, sociale en bestuur prestaties.

German Council for Sustainable Development, 'The Sustainability Code. Benchmarking sustainable economy' (versie juni 2016) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_The_Sustainability_Code_Text_no_52_June_2016.pdf (8 februari 2019). Hoort bij; <https://www.deutscher-nachhaltigkeitskodex.de/en-gb/>

German Council for Sustainable Development, 'Guideline on the Sustainability Code Guidance for SMEs' (versie 2016) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/The_Sustainability_Code_SME_Guideline.pdf (12 februari 2019).

De Raad voor Duurzame Ontwikkeling geeft elk jaar hun kwaliteitslabel "Werkstatt N" aan 100 trendsettende ideeën en projecten, die duurzaam denken en handelen in het dagelijks leven tastbaar maken

German Council for Sustainable Development, 'Ten years of the German Sustainability Award. Impact and prospects for sustainability within companies (versie 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/01/10_years_of_the_German_Sustainability_Award.pdf (8 februari 2019).

German Council for Sustainable Development, 'German Almanac of Sustainability Initiatives and impressions on the social reality of sustainability 2017' (versie maart 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/German_Almanac_of_Sustainability_text_No_52_March_2017.pdf (8 februari 2019).

Het project BRICS+G (G staat voor Duitsland). BRICS+G zal een dialoog over nationale strategieën voor duurzame ontwikkeling op gang brengen tussen Duitsland en experts uit de 5 landen.

German Council for Sustainable Development, 'BRICS+G Sustainability and Growth Brazil, Russia, India, China, South Africa and Germany in Dialogue on Sustainability Strategies. A Conference Report' (versie nadruk 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/bricsplusg_booklet_09.pdf (11 februari 2019).

Conferenties

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Nachhaltigkeit vor Ort - Konferenz der 100 jüngsten Kommunalparlamentarier. Berlin, 12. bis 14. Juni 2008' (versie september 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_vor_Ort_texte_Nr_24_September_2008.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Die Kunst, das Morgen zu denken 6. Jahreskonferenz des Rates für Nachhaltige Entwicklung 2006' (versie 2004/nadruk 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Dokumentation_der_Jahreskonferenz_2006_02.pdf (12 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Kurs nehmen: Deutschland nachhaltig verändern Kurs nehmen: Deutschland nachhaltig verändern. Jahreskongress des Rates für Nachhaltige Entwicklung am 1. Oktober 2003' (versie februari 2004) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Kurs_nehmen_Tagungsdokumentation_2003_02.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Wann wird ein nachhaltiges Finanzsystem Realität in Deutschland? Günther Bachmann, Generalsekretär. Rat für Nachhaltige Entwicklung. Impulsvortrag Frankfurt School of Finance & Management am 19.9.2018 11. Jahreskonferenz Nachhaltige Geldanlagen 2018' (versie 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/09/20180919_Guenther_Bachmann_Wann_wird_nachhaltiges_Finanzsystem_Realitaet-1.pdf (12 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Der Sinn von Nachhaltigkeitsstrategien: Grundsätze und kritische Punkte Impulsvortrag Günther Bachmann, Rat für Nachhaltige Entwicklung Dialogkonferenz Nachhaltigkeit des Freistaates Sachsen Dresden, 14. Mai 2018' (versie 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/05/Impulsvortrag_Guenther_Bachmann_Dialogkonferenz_Nachhaltigkeit_Freistaat_Sachsen.pdf (12 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Programm. Wissen. wählen. wünschen. 17. Jahreskonferenz des Rates für Nachhaltige Entwicklung am 29. Mai 2017, bcc Berlin Congress Center' (versie juli 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/07/RNE_Programm_Jahreskonferenz_2017.pdf (11 februari 2018).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Marlehn Thieme, Vorsitzende des Rates für Nachhaltige Entwicklung – Statement auf der Pressekonferenz der 18. RNE-Jahreskonferenz' (versie 4 juni 2008). https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/06/20180604_Marlehn_Thieme_Statement_Pressekonferenz.pdf (12 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Marlehn Thieme, Vorsitzende des Rates für Nachhaltige Entwicklung – Rede zur Eröffnung der RNE-Jahreskonferenz 2017' (versie 29 mei 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Marlehn_Thieme_Eroeffnungsrede_Jahreskonferenz_29-05-2017.pdf (12 februari 2019).

Bronnen:

Voorgeschiedenis en context

Primaire bronnen

Die Bundesregierung 'Perspektiven für Deutschland. Unsere Strategie für eine Nachhaltige Entwicklung' (versie 2002) <https://www.nachhaltigkeit.info/media/1326188329phpYJ8KrU.pdf> (6 februari 2019).

German Council for Sustainable Development, 'German Sustainable Development Strategy' (versie 2016) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/en/german-sustainability-strategy/> (6 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Die Herausforderung von Johannesburg: Perspektiven und Prioritäten. Konferenzdokumentation vom 6. November 2003, Berlin' (versie juli 2004) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Johannesburg_05.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Länder in Entwicklung. Globale Nachhaltigkeitsziele' (versie oktober 2015) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Laender_in_Entwicklung_Globale_Nachhaltigkeitsziele_10-2015.pdf (11 februari 2019).

Secondaire literatuur

Michiel de Vries, 'The Role of National Sustainable Development Councils in Europe in Implementing the UN's Sustainable Development Goals. Overview and Conclusions' (versie oktober 2015)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/National_SD_Councils_in_Europe_and_Implementation_of_UN_SDG_October_2015.pdf (8 februari 2019).

Martin Jänicke, Helge Jörgens, Kirsten Jörgensen en Ralf Nordbeck, 'Governance for Sustainable development in Germany: institutions and policy making' (versie 2001)

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.458.5551&rep=rep1&type=pdf> (8 februari 2019).

Ralf Tils, 'The German sustainable development strategy: facing policy, management and political strategy assessments', *European Environment* 17 (2007) 3, 164-176.

R. Ross Prizzia, 'Sustainable development in an international perspective', in: K. V. Tahj, D. Rahm and J.D. Goggburn (red.), *Handbook of Globalization and the Environment* (Londen 2007) 19-42.

Imme Scholz, Niels Keijzer en Carmen Richerzhagen, *Promoting the Sustainable Development Goals in Germany* (Bonn 2016). https://www.die-gdi.de/uploads/media/DP_13.2016.pdf

Harald Heinrichs en Norman Laws, "'Sustainability state" in the making? Institutionalization of sustainability in German federal policy making', *Sustainability* 6 (2014) 5, 2623-2641.

Kajsa Borgnäs, 'The Policy Influence of Sustainability Indicators: Examining Use and Influence of Indicators in German Sustainability Policy Making', *German Politics* 25 (2006) 4, 480-499.

Hayley Vujcich en Wendy McGuinness, *Institutions for Sustainable Development Learning from international experience. Background Paper to Report 4: Institutions for Sustainable Development: Developing an optimal framework for New Zealand* (Wellington 2008).

Institutionalization of participation

Beleidskaders

German Council for Sustainable Development, 'Work program of the German Council for Sustainable Development, 2017 to 2019, pursuant to Section 1 (3) of the Rules of Procedure (GO)' (versie 7 februari 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2017-2019.pdf (6 februari 2019).

German Council for Sustainable Development, 'Work Program of the Council for Sustainable Development until June 2016 and Working Steps in 2014' (versie 8 oktober 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Work_Programme_2016_Working_Steps_2014.pdf (6 februari 2019).

German Council for Sustainable Development, 'Work Program 2010-2013' (versie 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Arbeitsprogramm_2010-2013_EN-1.pdf (6 februari 2019).

Regelement

German Council for Sustainable Development, 'Rules of Procedure of the German Council for Sustainable Development' (versie 22 November 2016) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/RNE_Rules_of_Procedure_english.pdf (6 februari 2019).
(De soorten functies worden hier ook in besproken, dus ook te gebruiken voor collectieve biografie).

Storyline

Duurzaamheidsstrategie

Press and Information Office of the Federal Government, 'Updated strategy adopted. Sustainability' (versie 7 november 2018) <https://www.bundesregierung.de/breg-en/search/updated-strategy-adopted-1547418> (6 februari 2019).

Die Bundesregierung, 'Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie – Aktualisierung 18' (versie 15 oktober 2018)
<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975274/1546450/65089964ed4a2ab07ca8a4919e09e0af/2018-11-07-aktualisierung-dns-2018-data.pdf?download=1> (6 februari 2019).

Die Bundesregierung, 'Deutsche Nachhaltigkeitsstrategie Konsultationspapier zur Aktualisierung der Strategie 2018' (versie juni 2018)
<https://www.bundesregierung.de/resource/blob/975274/1142112/88878d7f20d8508a1d84e8d9ff4e942a/2018-06-06-konsultationspapier-data.pdf?download=1> (6 februari 2019).

Presse und Informationsamt der Bundesregierung, 'Meilensteine der Nachhaltigkeitspolitik. Weiterentwicklung der nationalen Nachhaltigkeitsstrategie' (versie november 2014)
<https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/2015-02-03-meilensteine-der-nachhaltigkeitspolitik.pdf> (8 februari 2019).

Toekomstvisie

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Visionen 2050. Dialoge Zukunft Made in Germany (versie band 1, januari 2011) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Visionen_2050_texte_Nr_35_Januar_2011.pdf (6 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Dialoge Zukunft. Vision 2050' (versie band 2, juni 2011)
https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Visionen_2050_Band_2_texte_Nr_38_Juni_2011.pdf (8 februari 2019).

Duurzame doelstellingen

German Council for Sustainable Development, '2018 Almanac of Sustainability: ideas and actions. Transformation!' (versie oktober 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/10/Almanac_2018.pdf (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Städte für ein nachhaltiges Deutschland Gemeinsam mit Bund und Ländern für eine zukunftsfähige Entwicklung' (versie juni 2011)
https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Staedte_fuer_ein_nachhaltiges_Deutschland_texte_Nr_36_Juni_2011.pdf (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Chancen, Qualität und Kompetenz: Bausteine für eine nachhaltige Bildungspolitik. Empfehlungen' (versie 23 maart 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Empfehlung_zur_Bildungspolitik_texte_Nr_32_Maerz_2010.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Mission Sustainability. Die Dokumentation 2007–2009' (versie 2009) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Mission_Sustainability_Die_Dokumentation_2007-2009.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Nachhaltigkeit im Visier Gesellschaft fordert Politik – Unsere Schlussfolgerungen' (versie 2004/nadruk 2008) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Stellungnahme_Nachhaltigkeit_im_Visier_2004_03.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Nachhaltigkeit und Gesellschaft. Vorträge aus dem Rat für Nachhaltige Entwicklung 2001 bis 2003' (versie september 2003) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Nachhaltigkeit_und_Gesellschaft_02.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Wert für die Fläche: Das „Ziel-30-ha“ für die Nachhaltigkeit in Stadt und Land' (versie juli 2004) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Flaechenempfehlung_01.pdf (20 maart 2019).

Implementatie

German Council for Sustainable Development, 'The 2018 Peer Review on the German Sustainability Strategy. Report by the International Peer Group chaired by Helen Clark' (versie mei 2018) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/05/2018_Peer_Review_of_German_Sustainability_Strategy_BITV.pdf (8 februari 2019)

German Council for Sustainable Development, 'Inside sustainability counselling. Members of the German Council for Sustainable Development (RNE) review their impact' (versie 11 september 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/11/20170911_15_years_RNE_reflection_exzerpt_for_Peer_Review.pdf (8 februari 2019).

German Council for Sustainable Development, 'Open SDGclub Berlin meeting 1 – 23 November 2016. Non-state actors promoting change towards implementing the UN 2030 Agenda for Sustainable Development' (versie augustus 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2017/08/RNE_Documentation_Open_SDGclub-Berlin_2016.pdf (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Was heißt ,Nachhaltigkeit' für die politischen Parteien? Antworten auf Fragen des Nachhaltigkeitsrates' (versie april 2017) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/20170407_Antworten_Parteien_auf_Nachhaltigkeitsfrage.pdf (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Deutscher Nachhaltigkeitsalmanach. Initiativen und Eindrücke zur gesellschaftlichen. Realität der Nachhaltigkeit 2017' (versie maart 2017) <https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp->

content/uploads/migration/documents/Deutscher_Nachhaltigkeitsalmanach_texte_Nr_52_Maerz_2017.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Die nächste Stufe Nachhaltigkeit in Deutschland. Bericht des Rates für Nachhaltige Entwicklung über Aktivitäten und Beratungen im Zeitraum 2013–2016' (versie juni 2016) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/2018/01/RNE_Taetigkeitsbericht_2013-2016.pdf (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Revue der Positionen. 15 Jahre Rat für Nachhaltige Entwicklung' (versie april 2016) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Revue_der_Positionen_15_Jahre_RNE_texte_Nr_51_April_2016.pdf (11 februari 2019).

German Council for Sustainable Development, 'Sustainability - Made in Germany. The second review by a group of international Peers, commissioned by the German Federal Chancellery' (versie september 2013) <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/998348/745384/9ffeee5df3601209f76d37c36f308635/2013-10-15-peer-review-rne-en-data.pdf?download=1> (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Drei Jahre Nachhaltigkeitspolitik 2010–2013. Bericht des Rates für Nachhaltige Entwicklung über Aktivitäten und Beratungen im Zeitraum 2010–2013' (versie 24 april 2013) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE_Taetigkeitsbericht_2010-2013.pdf (8 februari 2019).

Press and Information Office of the Federal Government, 'National Sustainable Development Strategy 2012 Progress Report' (versie 31 oktober 2011) <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/998220/354624/96abc6d69cf7cdd6eeebd34259224995/2012-06-07-fortschrittsbericht-2012-englisch-barrierefrei-data.pdf?download=1> (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Die nächste Stufe. Nachhaltigkeit in der gesellschaftlichen Praxis. Tätigkeitsbericht 2007–2010' (versie 7 februari 2010) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_RNE-Taetigkeitsbericht_2007-2010_texte_Nr_30_Februar_2010.pdf (8 februari 2019).

Björn Stigson, Suresh P. Babu, Jeroen Bordewijk, Pamela O'Donnell, Pekka Haavisto, Jennifer Morgan, Derek Osborn, 'Peer Review on Sustainable Development Policies in Germany' (versie 30 september 2009) <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/998348/745380/dfa3abd3caf3a21789262db76324fda8/2009-09-30-peer-review-rne-en-data.pdf?download=1> (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Generationendialog in der Praxis – Bürger initiieren Nachhaltigkeit Die 40 Preisträger' (versie oktober 2009) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Generationendialog_in_der_Praxis_texte_Nr_27_Oktober_2009.pdf (11 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Tätigkeitsbericht 2001–2007' (versie februari 2007) https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/RNE-Taetigkeitsbericht_2001-2007_02.pdf (8 februari 2019).

Rat für Nachhaltige Entwicklung, 'Spaß und Sinn – Nachhaltigkeit. Kommunikationsprojekte des Rates für Nachhaltige Entwicklung 2001–2003' (versie december 2003)

https://www.nachhaltigkeitsrat.de/wp-content/uploads/migration/documents/Broschuere_Spass_und_Sinn_Nachhaltigkeit_01.pdf (11 februari 2019).

Appendix M: Informatiedocument SDC

Raad

De commissie was een autonoom adviesorgaan gericht op duurzame ontwikkeling. De raad gaf advies aan de Britse regering, de Schotse regering, de regering van Welsh en de regering van Noord-Ierland. De raad werd in juni 200 opgericht door de Labourregering door vicepremier John Prescott. De commissie verving de Britse rondetafel over duurzame ontwikkeling. De rondetafel was een orgaan van belanghebbenden, denktanks en de Britse regeringscommissie voor duurzame ontwikkeling.

De raad werd in maart 2011 beëindigd door de coalitieregering Conservatives/Liberal Democrats onder leiding van David Cameron.

Leden

De SDC bestond oorspronkelijk uit zestien commissarissen. De leden hebben verschillende achtergronden en komen onder andere uit het bedrijfsleven, NGO's en universiteiten. De commissarissen werken samen met de medewerkers van de projecten en zijn de woordvoerders voor de SDC.

De commissarissen worden gekozen via een openbaar benoemingsproces en worden benoemd door de premier. De leden worden gekozen voor drie jaar en mogen maximaal zes jaar in de raad zitten. De commissie vergadert formeel minstens vier keer per jaar en deze worden geleid door de SDC-voorzitter. De vier vicevoorzitters richten zich op de relaties met onder andere Schotland, Wales en Noord-Ierland.

Daarnaast heeft de SDC ook een bestuur. Het bestuur richt zich op de strategische doelen en doelstellingen van de raad. Verder houdt het bestuur overzicht op de financiën en de wettelijke verplichtingen van de SDC.

De raad had ongeveer zestig medewerkers per jaar in dienst verspreid over de vier kantoren: Whitehall, Edinburgh, Cardiff en Belfast. De medewerkers zorgden ervoor dat het beleidsonderzoek en de analyses werden uitgevoerd. Daarnaast zorgden zij voor contacten met de commissarissen en werkte zij samen met andere overheidsafdelingen.

Projecten

Het Cross-Government Sustainable Development Network

Het Cross Government Sustainable Development Network werd gelanceerd in januari 2008. Het network is bedoeld om samenwerking en het delen van informatie omtrent duurzaamheid tussen de afdelingen en overheidsinstanties te delen.

Casestudy: ons werk met DCSF en DWP

De SDC heeft eigen medewerkers geplaatst binnen het departement kinderen, scholen en gezinnen (DCSF) en bij het ministerie voor werk en pensioenen (DWP). De rol van de SDC-adviseur was om beleidsteams binnen de afdeling te helpen om het begrip duurzaamheid beter toe te passen en het effect van duurzame maatregelen beter te kunnen begrijpen.

Sustainable Development Commission, 'Departmental Sustainability Assessment - Findings and Recommendations' (versie 19 januari 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/DSA_DWP_report_artwork.pdf (15 februari 2019).

Bronnen

Voorgeschiedenis en context

The Controller of Her Majesty's Stationery Office, 'Securing the future - delivering UK sustainable development strategy' (versie 7 maart 2005) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SecFut_complete.pdf (15 februari 2019).

Secondaire literatuur

Graham Houghton, Dave Counsell en Geoff Vigar, 'Sustainable Development in Post-devolution UK and Ireland', *Regional Studies* 42 (2008) 9, 1223-1236.

Duncan Russel, 'The United Kingdom's sustainable development strategies: leading the way or flattering to deceive?', *European Environment* 17 (2007) 3, 189-200.

Heather, Lovell, Harriet Bulkeley en Susan Owens, 'Converging agendas? Energy and climate change policies in the UK', *Environment and Planning C: Government and Policy* 27 (2009) 1, 90-109.

Julian Agyeman en Bob Evans "'Just sustainability": the emerging discourse of environmental justice in Britain?', *Geographical Journal* 170 (2004) 2, 155-164.

Andrea Ross, 'It's time to get serious - Why legislation is needed to make sustainable development a reality in the UK', *Sustainability* 2 (2010) 4, 1101-1127.

Bronwen Jones, 'Trying harder: Developing a new sustainable strategy for the UK', *Natural Resources Forum* 30 (2006) 2, 124-135.

Andrea Ross, 'Modern interpretations of sustainable development', *Journal of law and society* 36 (2009) 1, 32-54.

Gill Seyfang, 'Consuming Values and Contested Cultures: A Critical Analysis of the UK Strategy for Sustainable Consumption and Production', *Review of Social Economy* 62 (2004) 3, 323-338.

Patrick Devine-Wright, Paul D. Fleming en Henry Chadwick, 'Role of social capital in advancing regional sustainable development', *Impact Assessment and Project Appraisal* 19 (2001) 2, 161-167.

Institutionalization of participation

Beleidskaders

Sustainable Development Commission, 'Framework Document for the SDC' (versie 13 november 2009) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/20091113%20SDCFrameworkDocument.pdf> (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Securing the Future: Delivering UK Sustainable development Strategy. Promise, Actions and Challenges' (versie 4 april 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/050307News%20-%20250%20Commitments%20in%20the%20Gov%20strategy.pdf> (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'A Catalyst for Change. The Sustainable Development Commission Strategy and Business Plan 2007-2010' (versie 23 juni 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Catalyst_for_change_UK.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'A Better Quality of Life within Environmental Limits. SDC Business Plan 2010- 2011' (versie 15 juni 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (20 april 2019).

Storyline

Hoe wordt er over duurzaamheid geschreven en hoe wordt gender beschreven?

Sustainable Development Commission, 'Agenda 2003: Where next for Sustainable Development?' (versie 19 februari 2003) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Agenda%202003%20-%20Where%20next%20for%20Sustainable%20Development.pdf> (13 maart 2019).

Sustainable Development Commission, 'Planning for a Sustainable Future: SDC Consultation Response' (versie 17 augustus 2007) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Response_to_PWP__2_.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Sustainable Development in Government (SDiG) 2008: Challenges for Government' (versie 1 mei 2009) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDiG_REPORT_08.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Local decision-making and sustainable development' (versie 11 november 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Localgov_SD_report.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'A Review of Progress Towards Sustainable Development in the UK: The Contribution Made by Regional and Devolved Government, the Private Sector and NGOs' (versie januari 2001) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/010214%20A%20review%20of%20progress%20towards%20sustainable%20development.pdf> (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Progress Sustainable Development Commission Critique 2004' (1 februari 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/040701%20Progress.pdf> (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Building houses or creating communities? A review of government progress on Sustainable Communities' (versie mei 2007) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SCP_report_2007.pdf (15 februari 2019)

Sustainable Development Commission, 'The Future is Local. Empowering communities to improve their neighbourhoods' (versie juli 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_TFiL_report_w.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Improving Young People's Lives: The role of the environment in building resilience, responsibility and employment chances' (versie 28 oktober 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_IYPL_report.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Sharing the value – a sustainable approach to the Modernisation Agenda' (versie 10 januari 2005) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Sharing_the_value.pdf

commission.org.uk/data/files/publications/050111%20Sharing%20the%20value.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Sustainable development and UK faith groups: Two sides of the same coin? A survey of UK faith communities' sustainable development activities and next steps for the future' (versie oktober 2005) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDandUKFaithGroupsv2_1.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'SDC Business Plan 2010-11' (versie 15 juni 2010) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_Business%20Plan_2010-11_final.pdf (13 maart 2019).

Sustainable Development Commission, 'Securing the Future - UK Government sustainable development strategy' (versie 7 maart 2005) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SecFut_complete.pdf (13 maart 2019).

Sustainable Development Commission, 'Governing for the Future - The opportunities for mainstreaming sustainable development' (versie 31 maart 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_SD_Guide_2011_2.pdf (13 maart 2018).

Implementatie

Jaarverslagen commissie

Sustainable Development Commission, 'Progress. Sustainable Development Commission Critique 2004' (versie 2004) <https://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/handle/10023/2168/sdc-2004-progress.pdf?sequence=1> (14 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'On the move: The Annual Review 2005 of the Sustainable Development Commission' (versie 22 december 2005) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/OnTheMove.pdf> (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'Annual Review 2006-07' (versie 13 februari 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Annual_Review_2006-07.pdf (13 maart 2019).

Sustainable Development Commission, 'Annual Review 2007-8 (versie 1 oktober 2008) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/2007-08Annual_Review.pdf (13 maart 2018).

Sustainable Development Commission, 'Annual Review 2008 -2009' (versie 16 mei 2010) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/Annual%20Review%2008-09.pdf> (13 maart 2019).

Sustainable Development Commission, 'Annual Report & Accounts 2009-10' (versie 12 januari 2011) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/SDC_annual_report_2009_10.pdf (13 maart 2019).

Jaarverslagen over de regering

Sustainable Development Commission, 'Sustainable Development in Government. Fifth annual report 2006' (versie 6 maart 2007) http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/sdig_report_2006.pdf (15 februari 2019).

Sustainable Development Commission, 'A Review of Progress Towards Sustainable Development in the UK: The Contribution Made by Regional and Devolved Government, the Private Sector and NGOs' (versie januari 2001) <http://www.sd-commission.org.uk/data/files/publications/010214%20A%20review%20of%20progress%20towards%20sustainable%20development.pdf> (15 februari 2019).

Secondaire literatuur

Joachim H. Spangenberg, 'A Great Step Further but Still More to Go: The U.K. Sustainable Development Commission Report: Shows Promise. But Must Try Harder', *Environment: Science and Policy for Sustainable Development* 46 (2007) 8, 42-45.

Appendix N: Plagiaatverklaring

Plagiarism rules awareness statement

Fraud and Plagiarism Scientific integrity is the foundation of academic life. Utrecht University considers any form of scientific deception to be an extremely serious infraction. Utrecht University therefore expects every student to be aware of, and to abide by, the norms and values regarding scientific integrity.

The most important forms of deception that affect this integrity are fraud and plagiarism. Plagiarism is the copying of another person's work without proper acknowledgement, and it is a form of fraud. The following is a detailed explanation of what is considered to be fraud and plagiarism, with a few concrete examples. Please note that this is not a comprehensive list!

If fraud or plagiarism is detected, the study programme's Examination Committee may decide to impose sanctions. The most serious sanction that the committee can impose is to submit a request to the Executive Board of the University to expel the student from the study programme.

Plagiarism is the copying of another person's documents, ideas or lines of thought and presenting it as one's own work. You must always accurately indicate from whom you obtained ideas and insights, and you must constantly be aware of the difference between citing, paraphrasing and plagiarising. Students and staff must be very careful in citing sources; this concerns not only printed sources, but also information obtained from the Internet.

The following issues will always be considered to be plagiarism:

- cutting and pasting text from digital sources, such as an encyclopaedia or digital periodicals, without quotation marks and footnotes;
- cutting and pasting text from the Internet without quotation marks and footnotes;
- copying printed materials, such as books, magazines or encyclopaedias, without quotation marks or footnotes;
- including a translation of one of the sources named above without quotation marks or footnotes;
- paraphrasing (parts of) the texts listed above without proper references: paraphrasing must be marked as such, by expressly mentioning the original author in the text or in a footnote, so that you do not give the impression that it is your own idea;
- copying sound, video or test materials from others without references, and presenting it as one's own work;

- submitting work done previously by the student without reference to the original paper, and presenting it as original work done in the context of the course, without the express permission of the course lecturer;
- copying the work of another student and presenting it as one's own work. If this is done with the consent of the other student, then he or she is also complicit in the plagiarism;
- when one of the authors of a group paper commits plagiarism, then the other co-authors are also complicit in plagiarism if they could or should have known that the person was committing plagiarism;
- submitting papers acquired from a commercial institution, such as an Internet site with summaries or papers, that were written by another person, whether or not that other person received payment for the work. The rules for plagiarism also apply to rough drafts of papers or (parts of) theses sent to a lecturer for feedback, to the extent that submitting rough drafts for feedback is mentioned in the course handbook or the thesis regulations. The Education and Examination Regulations (Article 5.15) describe the formal procedure in case of suspicion of fraud and/or plagiarism, and the sanctions that can be imposed.

Ignorance of these rules is not an excuse. Each individual is responsible for their own behaviour. Utrecht University assumes that each student or staff member knows what fraud and plagiarism entail. For its part, Utrecht University works to ensure that students are informed of the principles of scientific practice, which are taught as early as possible in the curriculum, and that students are informed of the institution's criteria for fraud and plagiarism, so that every student knows which norms they must abide by.

I hereby declare that I have read and understood the above.	
Name:	Fieke Lisa de Beuze
Student number:	6275052
Date and signature:	 23-06-2019

